OKTAY AKBAL

İKİSİ

VARLIK YAYINLARI

OKTAY AKBAL

İKİSİ

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

TÜRK HİKÂYECİLERİ : 34

Yazarın daha önce çıkmış olan «Önce Ekmekler Bozuldu» ve «Aşksız İnsanlar» adlı iki eseri bu kitapta, yeni düzeltmelerle, birleştirilmiştir.

OKTAY AKBAL'IN ÖTEKİ KİTAPLARI

Garipler Sokağı (Roman, 1950)
Bizans Definesi (Hikâyeler, 1953)
Bulutun Rengi (Hikâyeler, 1954)

Varlık Yayınları, sayı : 324
İstanbulda Yeni Matbaada basılmıştır
Şubat, 1955

SEMT

Ben bu semti tesadüfen tanımadım. Onun kucağında gözlerimi açtım, ilk defa bu semtin göğüne hayran oldum, kadınları ve erkekleri birbirinden ayırmayı bu sokaklarda öğrendim, tozlu arsalarda çocukluğumun sayısız oyunlarını oynadım, meşin bir topun ardı sıra sebebini bilmeden tekme savurdum, ter döktüm.

Yıldan yıla boyumla beraber dünyayı görüşüm de değişti. Pantalonumun boyu uzadı. Geceleri de semtin sokakları bizim olmaya başlamıştı. Köşe fenerlerinin azalıp çoğalan ışıkları altında çocukluğumuzun pembe hülyalarını üç dört arkadaş kafa kafaya vererek kurduk. İlk olarak «Aşk» kelimesini bir bahar akşamı işittik. Mahalle çocuklarından biri bize aşka tutulduğunu bildirmişti, bakkalın üstündeki evde oturan kızı seviyordu. Bu haber bizi epey güldürdü. Bu işi hayli gülünç bulmuştuk. Ama o gün hayatımızda yeni bir yol açılmıştı. Kalblerimize bir tohum düşmüştü. Gün geçtikçe bu tohum gelişecek, dal budak salmıya başlıyacaktı. Öyle de oldu. Aşkın ne olabileceğini bilmek hevesine kapıldık. Bu nasıl bir şey olabilirdi. Acaba gözle görülür, elle tutulur bir şey miydi?

Semtin çocukları artık bu düşüncenin elindeydi. Akşam üstleri çayırın sonundaki ceviz ağacının altında toplanır, bu konu üzerinde konuşurduk. Her biriniz fikrini çekinmeden ortaya atardı, bir takım tartışmalar olurdu. Aşka tutulan çocuk büyük bir insan gibi bizi etrafına toplar, derin bir «Ah»la beraber «ne dese anlamıyacağımız» bu garip nesneyi anlatmaya çalışırdı. Ona göre aşk, bir kızın penceresinden gülüp içeriye kaçması, saçlarını eliyle düzelterek selâm vermesiydi. O anlattıkça önümüzde bilmediğimiz bir takım yeni hisler, düşünceler, olaylar yaprak yaprak açılır, bizi henüz yabancısı olduğumuz â-

leme doğru sürüklerdi. Gene de bir türlü bunlardan hiç bir şey anlıyamazdık.

Aşk kelimesi bizim için yepyeni âleme açılan bir kapı oldu. O günden sonra aşk avcılığına çıktık. Bu garip şeyin nereden doğduğunu, nerede olduğunu ezberimize almıştık. Aşk, kızların gözlerinde parıldıyan bakışlarındaydı. Her gördüğümüz kızın ardından dakikalarca gidiyor, garip garip bakıyorduk. Böyle yapmakla bilinmedik bir takım duyguları keşfetmiye çalıştığımızı sanıyorduk.

Ben de aşk ardında semtin her mahallesini, her sokağını dolaştım.

Günler günleri kovalarken ben de aşk denilen nesnenin içime düştüğünü anlayıverdim. Bu nasıl olmuştu? Nereden gelmişti? Sebebini anlayamadım, fazla da düşünmedim; elime geçen bu bilinmedik şeye sımsıkı sarıldım. İlk heveslerimi telâşla çıkarmaya koyuldum. Cadde boyunca piyasa vakti bakışlarımız semtin her kumral ve esmer kızı üzerinde dolaştı. Her kıvrak bacaklı, oynak bakışlı kız bizi üzdü. Okul dönüşü yolumuz üstündeki evlerin pencerelerinde bizim için çeşitli kumral veya esmer kız bakışları sarkıyor, umut veren bakışlardan payımıza düşeni alıyorduk.

Artık gecelerimiz de elimizden gitmişti, rüyalarımız çalınmıştı, onlara sahip değildik. İlk önceleri rüyalarımız bir tek kimsenin malı olmadı, boyuna sahip değişirdi. Değişik yüzler birbiri ardına geçti, gitti. Ama bir gün bunlardan biri bütün arzularımızı, düşüncelerimizi, elimizden çekip alacak, rüyalarımıza temelli yerleşecekti.

Bizler, bu semtin çocukları artık yeni bir hayatın eşiğine varmıştık, en ihtiyarından yeni doğan bebeğine kadar her insanla aşinalığımız vardı.

Günler geçtikçe bu semt bize yetmemeğe başladı. Yeni keşifler ardında uzaklara doğru açıldık. Yakın semtleri, yeni insanları tanımadığımız kızları ve kadınları gördük.

Her şeyimiz birden büyüdü. Semtin çocukları birbirini kaybetti, kimi çok uzaklara gitti, bazıları taşındı. Bir iki ev halsizlikten çöküverdi, birkaç sokağın kaldırımları

tamir edildi, yeni binalar yükseldi, cadde boyunca dikilen ağaçlar gökyüzünde sevinçle boy attı, yeni dükkânlar açıldı, tanıdığımız kızlar yerlerini tanımadığımız kızlara terketti, üstelik semtin göbeğinden bir bıçak gibi geçen asfalt yol bir hayli kurban aldı. Semtimiz eski aşinalarınca bile kolayca tanınmaz bir hale girdi. Sanki bu yerleri bir sihirbaz değneği değiştirivermişti. Ben her şeye rağmen bu semti kendime yakın bulmakta ısrar ettim. Onu bir yabancı olarak kabul etmedim. Yeni kıyafeti, yeni sokakları, yeni evleri ve yeni insanlariyle onu sevdim. Seviyordum da.

★

Sabahları semtin birbiri içine karışmış daracık sokaklarından çıkan insan yığınları, caddeye doğru akar. Penceremden bu akışı seyretmekle eşsiz bir zevk ve heyecan duyarım. Günün ilk saatlerinde karşımızdaki evin üst penceresindeki perdeleri ihmalci bir el sıyırır. İki uykulu göz sokağı, gökyüzünü süzer. İri bir ağız açılıp, kapanır. Bu komşularımdan bir memurdur. Adeti üzere bütün mahalleliden önce uyanmıştır. Bakışlarımı, bütün tecessüsümü o pencereden içeri gönderirim, o odaya dalarım sanki.

Komşum artık elini yüzünü yıkayıp, odasına girmiştir. Yavaş, sessiz adımlarla yürür, elbiselerini giyer, saçlarını tarar. Tekrar pencereye yaklaşır, camın buharını eliyle siler. Açılan berrak delikten pencereme bakar, bazan beni görürse güler. Geri çekilir, kaybolur. Bakışlarım sokak kapısı önünde onu beklemeyi âdet edinmiştir. Onun az sonra kapıdan çıkacağını, sağa ve sola giden yola bir göz atıp, önce sağa doğru birkaç adım attıktan sonra vazgeçip, geriye döneceğini, köşe başına kadar hızlı adımlarla yürüdükten sonra, elektrik direğinin dibinde cebinde mendilini çıkarıp, burnunu bir kere sümkürdükten sonra caddeye doğru akan insan seline katılağını bilirim.

Merak içinde her günkü gibi davranıp davranmıyacağını seyretmek için heyecanla beklerim. Eğer her zamankinden ayrı bir hareket yapsa, meselâ aşağı yola gitmeyip

öte tarafa doğru ilerlese, veya köşe başında burnunu silmese muhakkak ki üzüleceğim, buna bir sebep bulmak için saatlerce kafa yoracağım. Fakat ismini bile bilmediğim dostum beni üzmez, kapıyı çeker kapatır, her günkü gibi yürüyüp gider.

O kapıyı kapattıktan birkaç dakika sonra, yandaki apartmanın orta katından bir pencere açılır. Esmer liseli kız kollarını açarak, bütün vücudiyle gerinir, esner. Kendisini kimsenin —benden başka— görmiyeceğini bilir. Esmerliğinden, güzel vücudunu iki derli toplu bacak üzerinde taşıdığını bildiğinden şımarıktır. Sabahlığının önünü biraz ihmalci bir elle kapar, yatağına döner uzanır, yattığı yerden pencereme bakar, perdenin ardında, onu seyreden olup olmadığını anlamıya çalışır. Tekrar kalkar, masadaki saate bakar. Masadan tarağını alır, küçük aynasının karşısında bir kaç dakika siyah saçlarını tel tel dağıtır, toplar, dağıtır. Bu hareketi yaparken göğsü kabarır, alçalır.

Artık fabrika düdükleri semtin bütün sokalarında inlemeye başlamıştır. Semt isteksiz; fakat çabucak uyanır. Sokaktan irili, ufaklı, kısa ve uzun boylu, kadın erkek işçiler, memurlar, dükkânlarını açmıya koşan tüccarlar; okula telârlı veya telâşsız giden önlüklü, çantalı, kasketli çocuklar, kızlar, delikanlılar akın halinde geçer. Karşıki kız da giyinmiştir, penceresinde sokaklık elbisesiyle bana bir daha görünür. Biraz sonra apartmanın kapısından çıkarak yürür, kol saatine bakar, sonra hızla koşarak arkasına bakmadan köşeyi döner.

Güneş pencerelere bir perde gibi inmektedir. Sokak bir müddet sahipsiz kalır. Önce az, sonra sürekli surette geçen satıcıların, zerzevatçıların, meyvacıların, karpuzcuların avaz avaz bağırışları veya zil sesleri semtin evlerine dolar. Ev kadınları çarşıya pazara çıkar. Sokaklar, mahalleler, evler bütün semt boşalır.

Şimdi her şeye can sıkıntısı hâkimdir. Benim gibi yalnızlığın acısını çeken insanlar, dertlerini unutmak için türlü çareler ararlar. Meselâ ben, bir müddet kitap okur,

bir fasıl hayale dalar, bazı insanları odama hayalen davet eder, bu hayalî misafirlerimle dereden tepeden konuşurum. Bütün bu anlamsız şeylerin boşluğunu anladıkça üzüntüm çoğalır. Kendime bir iş güç ararım, masa başına geçip, bir kaç satır yazmak isterim, fakat yerinde durmıyan kırık masa bütün isteğimi yok eder, can sıkıntısı odaya tekrar dolar, ona çaresiz kendimi güneş batıncaya kadar teslim ederim.

Güneş ışıklarını yeryüzünden yavaş yavaş çekerken semt yeniden dirilir, yaşamaya başlar.

Ben nasıl olduğunu bilmeden kendimi sokakta bulurum. Tenha sokaklardan semtin ağaçlı caddesine doğru yürümeye başlarım. Her köşebaşı bana bir çok şeyler hatırlatır, her sokağın kaldırımında, her eski duvarda, her arsada çocukluk günlerimden izler aramak âdetimdir. Mahalle aralarındaki yaşlı aktar beni tanır, hatırımı sorar. Böylece çeşitli, tatlı, acı engelleri aşa aşa, ilk rüyalarıma giren kızın yüzünü, saçlarını büyük konağın pencerelerinde boşuna arıyarak geçer giderim.

Derken semte avdet eden ilk kafile görünür, okul öğrencileri çantalarını sallıyarak, birbirleriyle itişerek küfürler savurarak, yanımdan geçerler. Arkadan fabrikadan çıkan işçi kızları kahkaha yığınları ve bütün hoppalıklarını etrafa saçarak karşıma çıkarlar, bazıları beni göstererek ötekinin kulağına birşeyler mırıldanır, gülüşürler; ben aldırmadan geçerim.

Ağaçlı cadde bana kollarını açar. Köşedeki tütüncü benim selâmıma karşılık verir. Yol boyunca ellerim cebimde yürürken, eski semt arkadaşlarından birine rastlar, halden, geçmişten, kadınlardan, kızlardan, savaştan, hayat pahalılığından konuşuruz. Bir kaç dakika sonra elimizde konuşacak bir şey kalmaz.

İşte bizim bekâr memur elinde paketle gelmekte. Yanımdan geçtiği halde beni tanımaz. Bu sırada arkadaşım, ilerden geçen bir çifti gösterir. Kadına bakar, tanırım. O bize aşkı ilk tanıtanlardan biridir. Derhal baş kaldıran eski hatırlamaların dizginlerini tutar, onları sustururum.

Biraz sonra bana her sabah bir serüven yaşatan liseli esmer kız elinde çantasiyle belirir. Karşı kaldırımda iken arkadaşlarını bu tarafa, ağaçlı yola doğru sürükler.. Gözlerim ona takılır, yanımdan geçerken birşeyler söylemek isterim, beceremem. O bunu anlar, ağır ağır uzaklaşır, bizim sokağın yolunu tutar.

Karanlık, semti istilâya başlamıştır. Kahveye girer, kâğıt oyunlarının hepsini sırayla oynayan, işsiz güçsüz, isteksiz, hayalsiz insanları seyrederim. Saatlerini sineğin kızı için harcayan bu insanlar bana üzüntü verir, masamda dünyayı istediğim şekilde yeni baştan kurar, çeşitli düşüncelere dalarım. Gece eve dönerken bir iki sarhoşa yollarını gösterir, bir sokak dönemecinde karşılaştığım Mardinli emektar bekçi ile bir apartman kapısına çömelip, ikiz sigarasını karşılıklı içerek, siyasetten, dünyadan bahseder, bazan fikir çarpıştırır, tartışmalara girişiriz. Sonunda ben ıslık çalarak yoluma devam ederken, o da aksi yönden düdüğünü öttürerek gider.

Semtin sokakları boş ve kimsesizdir. Tanıdığım bütün evlerin lâmbaları sönmüştür. Sokağımıza varınca liseli kızın penceresine bakışlarım tırmanır, gecenin sessiz karanlığında onu penceresinin önünde bulurum. Odama girip de yatağıma uzanınca, şimdi onun da yatağına yattığını, bazı tatlı hayallere, umutlara daldığını düşünür, ben den de ayni şeyleri canlandırarak, hayale dalarım.

Rüyalarım da bu semtin uzağında değildir. İnsanları, evleri, sokakları, caddesi, çocukları, kızları, kadınları ile o rüyalarıma da taşınır.

Orada da bekçi, kahveci, tütüncü, liseli kız, bekâr komşu, sarhoşlar vardır. Orada da bütün bu insanları sever, tanır, onlarla selâmlaşırım. Orada da geçtiğim her sokağın evlerinden benim için çeşit çeşit yüzler uzanır, bana güler. Oradaki semt de bana yabancı değildir, onu iyi tanırım. Ve o da beni iyi tanır.

1943

SAHİL KAHVESİ

Bu kahvede, akşam üzerleri insanı çileden çıkaran hüzünlü plaklar çalınır.

Boylu boyunca deniże yaslanmış olan bu toprak parçası, günün yirmi dört saatinde çeşit çeşit insan görür. Sabahtan güneş batıncıya kadar en durgun anlarını gün ışığı altında yaşar. Gece yer yüzüne bir mendil gibi düştüğü zaman sahil kahvesinin dünyası başlamıştır.

Bir körfez gibi içerlek olan sahil, dört bir yandan türlü boyda kahvelerle, içkili gazinolarla doludur. Her kahvede birkaç hoparlör hava dalgalarını birbirine katarken, yakındaki içkili gazinolarda kurbanlık koyunlar gibi sahneye sıralanmış şarkıcıların sesleri biribiriyle boğuşur; ses, âhenk, söz, allak bullak olur. Garip bir gürültü çağlayanı göklere doğru boşanırken ufacık bir yıldızın bu işkenceden kurtulmak için bilinmez bir yöne doğru kaçıp gittiği görülür.

Kahvenin akşama kadar geçen hayatı, nerden çıktığı bilinmez bir can sıkıntısından ibarettir. Hoparlörler dilleri tutulmuş gibi susarlar, yalnız ara sıra kahveci çırağı canının sıkıntısını dağıtmak için gizlice «ah» lı «of» lu bir plağı gramofona koyar, bir iki cızırtıdan sonra yükselmek arzusu gösteren feryadı ağzı açık dinlemek ister, fakat ustası bu açık ağzı bir şamarla kapatmasını bilir. Ses can çekişir. Saatlerce süren, sonu gelmez gibi görünen sessizliği arada bir cansız ve isteksiz çıkan «şekerli bir» ve «gazoz» sesleri bozmaya boşuna çalışır.

Bu kahve ile rastgele tanıştım.

Bir akşam üzeri ağaçlı yol boyunca sadece saçlarının ardından koştuğum bir kız beni bilmediğim, tanımadığım birçok sokaklardan geçirmişti. Onun ardı sıra niçin olduğunu bilmeden yürümüştüm. Onunla konuşacak mıydım? Kimbilir.. Belki bir an için, karanlık bir köşede yolunu ke-

sip bir takım saçma lâflar mırıldanabilirdim.

Yol, ağaçlı ve uzundu. Kız yavaş yürüyordu. Arada bir dönüp geriye bakması, arada bir duraklaması, benden birşey beklediğini göstermekteydi. Hızlı adımlarla yanına varmış, hattâ onunla yanyana birkaç adım da atmıştım. Kız başını bana doğru çevirmişti. Ama ben, nedense adımlarımı birden hızlandırıp kızın önünden geçip, ilerlemiştim. Başımı döndürmeden yürümüş, yürümüş, sokakları, yolları aşmıştım. Böyle perişan ve dağınık ilerlerken, birden eski bir şarkı beni kendine çekmeğe başladı. Her şeyi unutup, bütün dalgınlığımdan sıyrılıp bu sesi aramaya çıktım. Sokak sokak ardından koştum. Her âhengiyle ona biraz daha yaklaşıyordum. Şarkının son kelimesi kulağımda erirken sahil kahvesiyle tanışmış oldum.

Geceleri sahil kahvesi dolar, taşar.

Masaların etrafında her cins insan yer almış ,iki kapı bütün cömertliğiyle insanlara yol vermekte.. Radyo heyecanlı bir sesle son ajans haberlerini yaymakta.. Gene de hiç kimse kendi âleminden uzaklaşmak niyetinde değil. Ajans bitince plak çalmaya başladılar. Sağda ve soldaki kahvelerde de çeşit çeşit şarkılar çalınıyor. Sanki her biri ayrı ayrı dünyalara sesleniyormuş gibi.

Bende oturduğum sandalyede, ellerim masaya dayalı bir çok şeyi düşünüyor, benden bir türlü ayrılmayan sebepsiz bir sıkıntıyı silkip atamıyorum. Kendi kendime bazı kararlar veriyor, bu kararları nasıl yerine getireceğimi düşünüyorum, bir sürü tahmin karşısında kafam karma karışık bir bocalamaya düşüyor. Şu anda herşey benden uzak.. Buraya niçin geldim? Kabuğumun içinde didinip durmanın ne değeri var? Etrafta bitip tükenmeyen bir canlılık; sevimli ve sevimsiz bir kalabalık, bir insan sergisi.

Bakışlarım dümdüz uzandı. Ufka kadar gitti. Denizin yüzü, sayısız sandal dolu kapkara deniz yüzü yer yer küreklerle delik deşik ediliyor. Bazı ehli keyifler çilingir sofralarını sandalların içlerine kurmuş, kadehlerini kocaman bir bulutun sakladığı mehtap şerefine kaldırıyorlar. İri iri

fenerleri sandalların başına ve arkasına asmış balıkçı kayıkları yine bu sahillere uğramayı unutmamışlar. Nerden gelirler, nerelere giderler, kimseler bilmez. Bazan bu sahillerde görünürler, denizi karış karış paylaşırlar. Denizin göbeğinde yanyana sıralanır, geniş ağlarını suya sarkıtır, kısmetlerini beklerler. Her gece ayrı bir yerde konaklarlar, durmadan dolaşırlar. Bütün kahvenin gözü onların üzerinde.. Kadın erkek, birbirini dürterek onları seyrediyor.

Balıkçı kayıkları fenerlerini sallıya sallıya, denizin yüzüne sayısız ışık kırıntıları serpe serpe, çeşitli şekiller işliyerekten ufka doğru ilerlemeye başladılar. Birkaç dakika sonra denizin ortasında bir dizi halinde sıralanmışlardı. Kısa kısa mesafelerle fenerler titreşerek parlıyordu. Sanki koca denizin üzerine bir anda aydınlık bir köprü kuruluvermişti. Sahil kahvesinin üç hoparlörü biraz sonra yeniden canlandılar ve bütün kuvvetleriyle boşanıverdiler. Masallarda tutulan tempolar, hafif el şakırtıları, musikiye uydurulmak istenen sesler iç çekme fasılları, masadan masaya uzanan sipsivri bakışlar, sersemce cümle kırıntıları, sağdan soldan fırlayan tedbirsiz kahkahalar, masaların arasından vücutlarının bütün hatlarını erkeklerin gözlerine en küçük teferruatına kadar doldurmak niyetinde, malûm kadınlar..

Evet, sahil kahvesi yaşamıya başlıyordu.

Bu sırada bakışlarım bir demet kumral saç yığınına, ardından renkleri tayin belli olmıyan iki göze çarptı. Birkaç masa ötede anası ve küçük kardeşiyle oturan bu kız, bana hiç de yabancı değil. Onu muhakkak bir yerden tanıyorum. Ama nerden? Evet, bu belki de sahil kahvesini keşfetmeme sebep olan güzel saçlı kızdır.

Bacaklarını birbirinin üstüne atmış, etekleri kısa, diz kapaklarına güç erişiyor. Onu tetkik ediyorum. Bacaklarından yukarıya bakışlarım tırmanıyor. Dudakların kıvrıntısından gözlerinin bilinmez rengine kadar.. Kız da benimle meşgul, beni belki de tanıdı. Belli ki o da her kız gibi kendisine gösterilen ilgiyi sevinçle kabul ediyor.

Artık benim için her şey darmadağın. Ne sahil kahvesi, ne insan kümeleri, ne de beni saatlerdir rahatsız eden düşünceler. Şimdi yalnız bu kumral kızın saçları ve bacakları var..

Delice bir aşk şarkısı son nefesini vererek birden duruverdi. Biraz sonra üç hoparlör yeni bir şarkıya başladı. Kız birden sevinçle annesini dürttü. Birşeyler söyledi. Belki de bu onun sevdiği şarkıydı. Plak dönüp duruyor, tepemdeki hoparlör bağırıyor: «Bunca diyar gezdim gözlerin için.»

Bu benim de şarkım olabilir. Dinliyorum; bestesi güftesinden kötü olan şarkı beni nedense kendine bağlayıveriyor. Bende yaşamaya koyuluyor. Kız da dünyayı unutmuş bir halde dinliyor. Şarkı sona erdi. Plak tersine döndü. Kız bakışlarını bana çevirdi. Bu bakışlarda herşey var, 'umut, istek, bekleyiş, çağırış.. Aydınlıkta kıvılcımlanan bu gözler, hafif rüzgârda uçuşan bu saç demeti beni eski günlere doğru sürüklüyor, bana sevdiğim bir insanı hatırlatıyor.

Sahil kahvesinden birden nefret ettim. Geldiğime pişman oldum. Gözlerimi kumral kızın bulunduğu tarafa doğru çevirmeye cesaret edemedim. Ayaklarım, kahveye veda etmek için sabırsızlanıyordu. Yarı yarıya boşalmış masaların arasından geçerek ilerlerken, kumral kıza bir defa daha bakmak cesaretini kendimde bulamadım.

Ağır ve sarsak bir yürüyüşle ilerleyip, bana yüklenen hayal ve düşüncelerden kendimi kurtarmaya çalışırken, içkili gazinolardan yakalarını güç belâ sıyırmış bir yığın sarhoş, daracık sokakların kaldırımlarında düşe kalka, birbirlerinin kollarında yürümeye umutsuzca çalışıyorlar, ele avuca sığmayan küfürleri birbirlerinin yüzlerine boşaltıp, dünyaya, insanlara ait düşüncelerini sarhoşça, ama insanca çekinmeden ortaya atıyorlardı.

Kadın erkek çiftlerin her gece kolkola, omuz omuza, yanak yanağa, bir tek vücut halinde geçtikleri bu sokaklardan tek başıma, umutsuz, hayalsiz olarak geçtim.

Uzaktan sahil kahvesinin üç hoparlöründen yeniden

sesler geliyordu. Hem de kumral kızı sevindirmek ister gibi, bana bir anda tesir eden o hüzünlü şarkıya başlamışlardı. Plağın gıcırtısı ile karışık bir bayat ses sokakları, yolları, evleri, rüzgârları aşıyor ve adımlarımın boyunu, şeklini, sayısını ölçtüğüm ağaçlı yola kadar varıyordu.

Biraz sonra, kendimi şarkıya kaptırdığımı anladığım zaman, aldırmadım, boş verdim. Dudaklarımın arasında saklamaktan usandığım bazı arzuları bu şarkının bir tek mısraında dile getirerek bazan hızlı, bazan yavaş sesle ağaçlı yol boyunca mırıldanmaya başladım.

Sahil kahvesinden gelen ses her adımda yavaş yavaş azalıyor, eksiliyor, uzaklaşıyordu.

Ama şarkı bende her zaman yaşıyacak, var olacaktı. Çünkü onun bir tek mısraında ben bütün hayatımı yaşamıştım:

«BUNCA DİYAR GEZDİM GÖZLERİN İÇİN»

1943

İ S T A S Y O N

Dostum; pazar günlerinden nefret ediyorum.
Bu günlerde bana garip bir sıkıntı, belirsiz bir korku, tuhaf bir üzüntü çöküyor. Elim kalem tutamıyor, fikirlerim darmadağınık, düşüncelerim bozuk bir saat..

Sokağa çıkınca, ne yaptığını bilmez bir kalabalık beni çevreliyor; dükkânların inik kepenklerinin durgunşu hüzünlü bir görünüş teşkil ediyor.

Sinema vitrinlerindeki resimlere hayran hayran bakan çıplak bacak afişlerinin önlerinde tükrüklerini yutan insanlar kahvelerin, dumanlı havası ve kalabalığı, her gün görülmez yüzlerin belirişleri, mahalle aralarında tatil gününü topaç çevirmekle geçiren küfürbaz çocuklar, tramvayların acıklı hali, yer yer duyulan sevinç kahkahaları.. işte bütün bunlar bana bir üzüntü veriyor.

Dostum, ben pazar günleri yaşamak istemiyorum.

İşte bugün genc pazar. Ben gene evde penceremin önöndeyim. Canım hiç bir şey istemiyor. Ne okumak, ne yazmak, ne sokaklarda dolaşmak, ne de bir kızın ardı sıra yürümek...

Güneşin ağız dolusu öptüğü sokağımızdan kol kola geçen haftada bir gün olsun serbest olmanın tadını duymak isteğiyle avare adımlarla gölgelerini sürükleyen bu insanları bıkmadan, usanmadan seyrediyorum.

Yeni ayakkabılarını, elbiselerini üzerlerine geçirmiş bu insanlar, haftada bir defa ellerine geçirdikleri pazarın sevincine ortak olmak için gezmeye çıkmışlar.

Onlara gülerek, içimden ağlıyarak, bakmaktayım.

Dostum; pazar günleri bütün istasyonların her zamankinden daha çok kalabalık olduğunu sen benden iyi bilirsin.

Şimdi gene o istasyonu düşünüyor, bazı eski hatıraları tazeliyorum. Pazar olmayan bir günün akşamı seninle o istasyona gitmiş, sırtımızı demir parmaklığa vererek uzun uzun konuşmuştuk. Bana büyük davalardan, basit düşüncelerden, kısacası herşeyden bahsetmiştin. Düşüncelerini, arzularını, umutlarını, acılarını, paketinden sigara uzatır gibi, birer birer bana sunmuştun. Hayallerimizi rayların üzerine yerleştirip, onları arzuladığımız yerlere, insanlara doğru yola çıkarmıştık. O gece istasyon kalplerimiz kadar tenhaydı. Bense bu tenhalığı saatin geç veya erken oluşuyla ölçmek istemiştim. Kibrit kutusu dizisi gibi bir tren harekete hazır sık sık küstah çığlıklar atıyor, insanları çağırıyordu.

İşte şimdi ayni istasyonu, gözlerimin önünde; saati lokomotifi, vagonları, düdüğü, bekleme sıraları, yolcuları, kampanası, olanca hüznü ile olduğu gibi kurdum.

Bu istasyonu dolduran kalabalığın arasında seni bulmaya çalışıyorum. Yığın yığın insan, kişelerin önlerinde dalgalanırken sen ellerin cebinde, dudaklarına yapışmış bir sigara ile bir kompartıman penceresini gözlüyorsun. İçinde bir kararsızlık var. Trenin ilk düdüğü sana bütün düşüncelerini unutturuyor veya yeniden hatırlatıyor. Kalkmak üzere olan tren sanki seni bekler gibi kalkmasını geciktirmekte.. Sen ne yapacağını bilmeden, trene binip binmemeyi düşünüyor ve bu güç meselenin hallini, son düdüğün sende uyandıracağı ani tesire bırakıyorsun.

Birden silkiniverdim. Bir ürperti vücudumu kapladı. Gözlerimin önünde kurduğum istasyon bir hayal bulutu olup kayboldu. Senin o trene binip binmediğini göremedim. Şimdi düşünüyor ve bunu tahmine boşu boşuna uğraşıyorum. Acaba trene atlayıp hayal ettiğin yerlere vardın mı? Yoksa onun uzaklaşmasını hayalinden mendil sallıyarak mı seyrettin?

Dostum; pazar günlerini ne yapsam sevemiyorum, elimde değil.. Pazarları derin, eşsiz bir hüzün bir elbise gibi beni baştanbaşa sarıyor. Mümkün olsa bütün pazarları

takvimlerden teker teker koparır atardım. Bütün bu saçma, anlamsız gibi görünen fikirlerim karşısında kimbilir neler düşüneceksin? Ama bugünün pazar olduğunu hatırla!

Dün, kumral saçlı, o rüyalarımızın kızını gördüm.

Trende karşılıklı oturmuştuk. Onu, erişilmesi uzak, el ile dokunulmaz bir varlık gibi seyrediyordum. İstasyona ineceğimiz sırada yanındaki arkadaşına şöyle dediğini duydum: - Oh, neyse yarın pazar.. Seninle II treninde buluşalım. Şehre inip «Aşkın Sonu» filmini seyre gidelim. Zaten haftada bir gün yaşıyoruz.

Sonra benim yüzüme tatlı bir gülüşle bakarak, sözünü tamamladı:

— Unutma, yarın sen ve ben, saat II treninde... Pazar günü.—

O rüyalarımızın kızı, o kumral saçlı, el ile dokunulmayacak kadar o değerli yaratık, kalçasını oynatarak istasyona indi, yürüyüp gitti.

Dostum, bugün her zamankinden beter bir haldeyim sebepsiz.

Gözümün önüne binbir yönden gelen rayları, bir noktada birleştirmiş, hüzünlü bir istasyon geliyor.

Saat 12.. Tren istasyona şimdi girdi. Kumral saçlı kız aşağı atladı. Etrafına baktı. Beni göremeyince nasıl şaşıracak. Ama üzülmez, canı bile sıkılmaz. Elimi sallasam ellisi diye düşünür, gene öyle yürür, gider.

Dostum, pazarları hiç olmazsa kendi takvimimden bir kalemde silip, yok edebilsem?

1943

ÖNCE EKMEKLER BOZULDU...

Önce ekmekler bozuldu, sonra herşey.. Çünkü yeryüzünde savaş vardı. İnsanlar sebebini bilmeden, düşünmeden ölüyor, öldürüyorlardı. Savaş kelimesi dünyanın her yerinde en çok kullanılan söz olmuştu. Radyolarda marşlar, nutuklar şaşkın insan sürülerinin üzerine savruluyor, gazeteler korkuyla okunuyordu. Tramvaylar, vapurlar sabahları, akşamları tıklım tıklım, daima aceleci, sinirli, telâşlı, bir kalabalığı şehrin bir ucundan öteki ucuna taşıyıp duruyorlardı.

İnsanlar kütle halinde olduğu gibi, kişi olarak da başkalaştılar. Meselâ savaştan önce bir insan işine gitmek için tramvay caddesine çıktığı zaman ilk olarak gök yüzüne bakar, mavi olduğunu görünce sebepsiz bir sevinç duyar, vakti varsa ağaçlar altından yürümeyi düşünür, adımları kaldırımlarda gezerken bir takım hayaller kurardı. Şimdi ise insanlar göğün mavi veya siyah olmasına aldırış bile etmiyorlardı. Hepsi eski hallerini kaybetmişlerdi. Hepsi telâş içindeydi. Hepsi yalnız kendini düşünüyordu. Hayal kurmak artık geçmişte kalmıştı. Savaş zaten ilk önce hayalleri yoketti.

Ben barış günlerinde lise öğrencisiydim. Günün erken saatlerinde uyanmam gerekirdi. Bense her sabah geç uyanırdım. Acele kahvealtımı eder, giyinir, sokağa fırlardım. Caddeden gitmek hoştur, insan başkalarını seyreder, tramvayların gidiş gelişlerini görür, vitrinlere bakar, gazetelerin başlıklarına, dergilerin kapaklarına göz atar. Ama ben kestirme olduğu için arka sokaklardan gitmek zorundaydım. Okul zaten uzakta değildi. Büyük kapıdan geçer geçmez kapıcı başını sallardı, zil henüz çalınmıştır, anlardım. Hemen merdivenlerden tırmanıp sınıfa koşardım. Biraz sonra öğretmenimiz cebir dersine başlardı. Günün

ilk dersi daima iyi dinlenir, cebir de olsa... Teneffüslerde arkadaşların ellerinde resimli, bol sayfalı dergiler görülürdü. Sinemadan, güzel kızlardan, iyi cins bacaklardan bahseden yazılar okunur, resimlere bakılırdı. Haftanın maçları üzerinde bahse girişilir, Fenerin mi Galatasarayın mı kazanacağı üzerinde tartışılırdı. Neler düşünürdük? Neler hayal ederdik? Tabii herkesin hayali kendi boyuna bosuna göredir. Bizler lise öğrencileriydik, hayallerimiz vardı elbette. Dünyayı anladığımızı, herşeyi bildiğimizi sanıyorduk. Hele aşk, her zamanki gibi içimizdeydi. Zaten o günler aşkın yeryüzünde saltanat sürdüğü günlerdir. Aşkın gene var olduğunu söyleyenler var, ama yalan. Aşk artık yok. Aşk yeryüzünden kalktı. O, kurşuna dizilen rehineler, üssüne dönmeyen pilotlarla beraber dünyamızdan uzaklaştı.

Evet, işte o günler aşkın içimizde var olduğu mutlu bir çağdı. Hepimiz kendimize göre aşklarımızı yaşıyorduk. Meselâ arkadaşım iki sınıf aşağıda bir kızla konuşuyordu. Ben de bazı akşam üstleri şehrin geniş caddelerinden birinde bir kızı beklemeğe giderdim. O bazan gelir, bazan hiç görünmezdi. Ama ben her defasında da eve mesut döterdim. Gelirse biraz dolaşır konuşurduk. Bana nelerden bahsederdi; biraz herşeyden, sinemadan, dersten, aşktan, insanlardan. Gelmezse hava kararıncaya kadar beklerdim. Etrafı, geçip dönenleri, gelip giden insanları seyrederdim. İri bir bulut gök yüzünü örtünce gece oluverirdi. Cadde birden kalabalıklaşır, sonra birden boşalıverirdi. Kepenklerin indirildiği saatte eve dönerdim. Canım hiç sıkılmazdı, iyi şeyler düşünmesini bilirdim. Evde annem sofrayı hazırlamıştır, bol ekmek dilimleri, çeşitli yemekler vardı. Annem bana fasulyenin kilosundan, pirincin fiyatından, esnafın tersliğinden hiç bahsetmezdi.

Hele barış dersleri.. Onlar şimdikinden çok farklı mıdır? Bugün gene kimya, cebir öğretmenleri ayni formülleri öğretmiyorlar mı? Gene edebiyat öğretmenleri Namık Kemal'in veya Hâmid'in neden büyük olduklarını anlatın-

caya kadar ter dökmüyorlar mı? Gene psikoloji öğretmenleri «his»lerden bahsetmiyor mu? - Bugün his'den ne kadar uzakta yaşadığımızı bay öğretmen bilmez mi? - Sanmam, ders kitapları değişmedi. Kâğıt, mürekkep insanlardan daha dayanıklıdır. Öğretmenlerle öğrenciler değiştiler. Kitaplar, sıralar, sınıflar, kara tahta, tebeşirler hep öyle... Bizim sınıf yine o siyah, üzerinde imzalarımızı taşıyan sıralarla kaplı, penceresinde çatlamamış tek camı bulunmayan sınıftır. Yalnız şimdiki öğretmenler ve öğrenciler bizim bildiklerimiz, tanıdıklarımız değil, başkaları.

Okulda ders öğleyin kesilir, çocuklar yemeğe evlerine koşarlardı. Bense caddedeki fırına gider, beş kuruşa koca bir francala alır, içine de yüz paralık peynir doldurturdum, sonra tekrar sokağa çıkardım. Sinemaların karşılıklı sıralandığı cadde avareler içindir. Vakit geçirmek isteyen insanlar resimlerin önlerinde toplanmışlardır. Bu resimlerde neler yoktur ki. Korkunç, koskoca şapkalı haydutlar, elleri tabancalı polisler, bacak sallıyan kızlar.. Her hafta biribirinden heyecanlı filmler gösteren sinemanın önü hiç boş değildir. Orada sık sık üç saat süren filmler oynardı. Sinemaların önlerinde bir boy dolaşır, etrafa bakar, okula döneceğime şu karanlık salonlara dalıversem diye düşünürdüm. Tabancalı resimler karşısında vakit çabuk ölürdü. Okula dönmek saati gelirdi.

Saat dörtte çantalarımız koltuklarımızda, ayni semtte oturan sekiz on arkadaş güle, konuşa yürürdük. Şehir bu saatlerde kendine vergi olan bütün güzellikleri gösterir. Sevinçli insanlar, kahkaha atan erkekler, sevimli kızlar gelip geçerlerdi. Dükkâncılar, esnaflar öyle fazla gazete okumazlardı. Beş kuruş verince iki cebimiz sıcak sıcak kestanelerle dolardı.

Mahallede akşam üstlerinin değişik canlılığı görülürdü. Annemi penceresinde sokağı seyrederken bulurdum. Beni görür görmez inip kapıyı açardı. Yemeğimi yer, gazeteyi okumağa dalardım. Gazetede çok defa aşk yüzünden işlenmiş cinayet haberleri olur, bazan koskoca bir resmin yanında yabancı bir devlet adamının sözleri görülür-

dü. Hiddetli sözler söylerdi. Radyo yalnız şarkı çalan sevinçli bir aletti, ara sıra kısa haberler verir ve sadece «söz»leri naklederdi.

O günlerde ne güzel şeyler düşünürdük! Belki de hiç düşünmezdik. Kötü şeyler aklımıza gelmezdi bile. Yeryüzünde kötü şeylerin var oluşundan bile habersizdik denebilir. Kötü, bizim için filmdeki çirkin katil ve okuldaki sıfırı bol fizikçi idi.

Lisenin ilk yılları böyle geçti. Yavaş yavaş farkına varmadan büyüyorduk. Kelimelerimiz, hislerimiz, hareketlerimiz, kılığımız, değişiyordu. Daha ciddî ağır başlı olmağa başlıyorduk. Önceleri gibi heyecanlı filmlere değil, ağır, «hissî» tabir edilen filmlere gitmeyi adet ediniyorduk. Yeryüzü nimetlerini tadmaya çalışıyorduk. Dünya hâlâ masmavi ,hayat toz pembe idi.

Ne olduysa o sonbaharda oldu. Birden «savaş başladı» dediler. Okul savaş gürültüsü içinde açıldı. Arkadaşlar ve öğretmenler ayniydi. Ama bir başkalık, bir heyecan göze çarpıyordu. Hiç gazete okumayanlar bile her sabah bir gazete alıyorlardı. Hocalar eskisi kadar sakin yumuşak değillerdi, derste en küçük harekete kızıyorlardı; hepsi sinirliydi, bir tek öksürük asablarını bozuyordu. Ödevler de gün geçtikçe zorlaşmaya başladı. Öğrenciler okuduklarını kolay kolay anlıyamıyorlardı. Herkesin ağzından savaş sözü düşmüyordu. Bahçede, evde, sınıfta, sokakta, tramvayda, vapurda, her yerde her yerde hep savaş vardı.

Savaş gazeteleri de ne korkunç oluyor. Kalın siyah harflerle büyük başlıklar diziliyordu. Aşk romanları yavaş yavaş azaldı, fıkralarda, hikâyelerde, makalelerde, hep savaştan söz açılıyordu. Önce ekmekler bozulmuş, ardından her şey de bozulmuştu. Dünyanın tadı kaçmıştı. Herşey birden değişivermişti. Ekmek, su, hava, deniz, sokaklar, meydanlar, radyo, gazeteler, kitaplar, hele insanlar.. Onları kim tanıyabilirdi? Bizim iyi insanlarımız; şehrimizin güler yüzlü insanları.. Onlar şehirden sanki ayrılmış, yerlerine bu abus çehreli, aksi insanlar gelmişlerdi.

Adım başında rastlanılan kadın - erkek bu şehrin insanları bir tuhaf olmuşlardı. Korkulu, düşünceli, ürkektiler, - bu bizim insanlara hiç yakışmıyor - tereddüt, şüphe içindeydiler. Caddeler askerlerle doluydu. Sınırların ardında kan ve ateş yağmuru sağnak gibi boşanmaktaydı. Biz, her ne pahasına olursa olsun savaşa hazırdık; gazeteler böyle yazıyordu. Radyonun düğmesini her oynatışta odaya hain, kin dolu sesler doluyordu. Hattâ birçok şehirliler canlarından çok sevdikleri mavi şehirlerini terkedip, uzaklara, tenha köy ve kasabalara göç ediyorlardı. Evler boşalıyor, eşyalar arabalara yükleniyor, trenler dolu dolu, yurdun binbir bucağına şehrimizin insanlarını götürüyordu.

Önceleri savaş insanlara bir yabancı gibi geldi, yadırgandı. Her yenilik gibi savaş çağının adetlerine de güç alışıldı, garipsendi. Ama o kendini bize öyle bir alıştırdı ki hepimiz şaştık. O daima yanıbaşımızda, aklımızda, hayalimizdeydi, gözümüzün önündeydi.

Barış insanları savaşa güç alıştılar, ama alıştılar. Savaş içinde doğan çocuklar artık yürüyorlar, hattâ konuşuyorlar. Biz barışta kaldık, yani vücutlarımız barışta kaldı, fakat ruhlarımız şehit düştü. Kalpleri olanlar savaş yıllarında kalplerini kaybettiler. Savaş haberlerine yüzbinlerce insanın bombalar altında yok oluvermesine, bir günde kurşuna dizilen rehine havadislerine alışıldı. Kahkahalarla, radyoda okunan ölü listeleri birbirine karışmaya başladı.

Bizler okulu bitireli yıllar oluyor. İhtiyarladığını bile hissedenlerimiz var. Harp en iyi yıllarımızı elimizden aldı, bizde en kutsal olan şeyleri yoketti. Sabah akşam işimize gidiyor, geliyoruz. Yüksek okullara girenlerimizde oldu. Onlar da gençlikten çıktılar. Hepimizi kötü düşünceler çirkin duygular kapladı. Barış günlerinin insanları artık yok. Nice tanıdığım insanların şimdi hepsi bana yabancı geliyor. İyileri kötü, cömetleri hasis, duyguluları katı yürekli oldular. Ah, o ekmeğin bozulması, insanların mayası muhakkak ki ekmek.

Şu dünya bir kere daha değişecek.. Belki eski halini

almaz, ama zarar yok, gidenler gitti, gelenler gelsin. İnsanlar gülmesini, ağlamasını yeniden öğrensin. Sırasında ağlamasını veya gülmesini bilmeyene insan denemiyor. Bizler, yarı barış, yarı savaş insanları umutlarımızı kaybetmedik. Dünyanın iyi bir dünya olabileceğini, insanın mavi gök yüzünü, denizi, ağaçları seyretmekle mutluluğunu yaşadığı anlara kavuşacağını sanıyoruz. Herşey ekmekle başladı; ekmekle bitecek.

1944

YAĞMUR ALTINDA İNSANLAR

Insanlar yağmur altında da ayni idiler, hiç değişmemişlerdi. Yollar, sokaklar boyunca gidip geliyorlardı. Her zamanki gibi insanlar çeşit çeşit, boy boydular. Kısaları, uzunları, acelecileri, sakinleri, sıkıntıdan patlayanları, işsiz güçsüzleri, avareleri... Hepsi birbirine benziyordu. Güneş altında nasıllarsa öyle idiler. Gene bir takımları acele adımlarla işlerine koşuşuyorlardı; gene bir kısmı elleri ceplerinde, dudaklarında gelişigüzel bir ıslıkla, ağır ağır hiç telâş etmeden kaldırımlar boyunca dolaşıp duruyorlardı. Yağmur insanların kayıtsızlığına karşı ara sıra isyan ediyor, şiddetleniyor, bir iki şimşekle dişlerini gıcırdatıyordu. Bütün bu arzusuz, aşksız insanlar ahmak ıslatanı can sıkıntılarına karşı bir silâh gibi kullanabilmek fırsatını ele geçirmiş bulunmanın verdiği sevinçle göğüslerini yağmur rüzgârına vermiş, kollarını sallıya sallıya sinema vitrinleri önünde dakikalarca durup, resimleri en ince noktasına kadar tetkik ediyorlardı. Sonra tekrar yürüyor, başka bir sinema önünde birkaç dakika durup çıplak bacak afişlerini seyre dalıyorlardı. Yağmur onları tepeden tırnağa kadar ele geçirdiğini sanmakla yanılıyordu, çünkü insanların saatlerini boşu boşuna harcamalarına engel olamıyordu. Hiçbiri yağmura aldırış etmiyordu; gökten düşen bu damlalar onlar için ancak bir değişiklik, bir yenilikti. Sanki gökten su değil, damla damla avunma yağmaktaydı.

Adımlarım şehrin uzak bir semtinden, en kalabalık caddesine kadar beni götürmüştü. Yağmur ise beni yalnız bırakmamış, şehrin bütün yol ve caddelerinde adım adım arkamdan gelmişti. Ahmak ıslatan altında insanları, şehri seyretmek hevesine kapılmıştım. Onları biraz değişmiş göreceğimi ummuştum, ama yanılmışım, insanlar kolay kolay değişmiyorlardı. Hayatın çeşitli yüklerine kat-

lanmayı öğrenmişlerdi. Yağmur gibi bir tabiat olayı üzerinde düşünülmeyecek kadar basit bir şeydi onlar için. Hiç biri onun farkında değildi.

Şehrin en büyük caddesi bana kollarını uzattı. Burada yağmur daha da önemini kaybetmiş, sesi bile kısılmıştı. Sağdan soldan duyulan ses, gürültü, kahkaha ve bağrışına iki kulağım arasında kısa bir bağ kurabiliyor, sonra dağılıyordu. Ağır ağır kaldırımlarda yürüyordum. Herkes kendi aleminde, herkes kendi işiyle, güciyle, derdiyle, zevkiyle meşgul.. İnsanların telâşlıları, telâşsızları burada yan yana görülebiliyor, çabuk veya yavaş adımlarla yürüyenler var.

Mavi renge boyanmış pastahanenin camı önünde, sarı saçlı bir kızla beraber oturan delikanlı yağmuru aklından bile geçirmiyor. Kolunu sevgilisinin sandalyesinin arkasına atmış, dudakları durmadan kıpırdıyor. Kimbilir ne diyor, ne anlatıyor? Bakışlarım son olarak genç kızın eline değdi, masa üzerindeki çay bardağının kulpu ile oynuyordu. Belli, delikanlının güzel sözlerinden parmakları da memnun oluyor, hoşlanıyor hattâ bazan da utanıyor.

Yolumu büyük bir sinema afişi kesti. Yağmur suları altında boyalar meşhur yıldızın dudaklarından aşağıya akıyor; jönprömiyenin baygın gözlerinden renkli yaşlar durmadan dökülmekte. Sinemanın antresi de haylî kalabalık, gişeden bilet almak için insanlar sıra sıra bekleşiyorlar. Kadınlı erkekli hepsi de karanlığın boynuna bir an evvel atılmak için sabırsızlanmakta. Bir kenarda şaşı gözlü bir kadın kim olduğunu, ne istediğini vücudunun kıvrılışları ile belli ediyor; sağa sola savrulan bakışları bir kitap gibi okunabilir. Ellerini arada bir saçlarına götürüyor, saçları sırsıklam, elbisesine sular damlıyor. Her gördüğü erkeğe gülümsiyerek bakmak onun adetlerinden, fakat kimse farkında değil. O, kadınla erkeğin birbirinin kolları arasında ecel teri döktüğü anı temsil eden kocaman bir afişin önünde duruyor. Beni bakışları ile yakaladı, kendisine baktığımı nasıl anladı, hayret: muhakkak ki onda herkeste olmayan bazı hassa-

lar var. Bakışlarımı bir türlü ondan ayıramıyorum, bunu sezen kadın şimdi değişti, nazlanıyor sanki. Bana bakmıyor kibi yapıp camdan bana doğru bir göz atmayı da unutmuyor. Bir iki adım attı, saçlarını tekrar düzeltti.

Antre yağmurun elinden kaçanları bağrına bastı. İki genç kız gişeye yaklaştılar, biletlerini alıp kapıya doğru giderlerken arkalarından iki delikanlı da biletlerini sallıyarak koştular; kızların ardından karanlık salona girerken dirsekleriyle birbirlerini dürtüyorlardı. Gişedeki kırmızı dudaklı matmazel paralarını saymakta, istif etmekte, arada bir küçük penceresinden dışarıya bakıyor, sonra tekrar işine dönüyor.

Başımı öte yana çevirdim; işte şaşı gözlü kadın siyah paltolu bir adamla konuşuyor. Heyecanlı bir konuşma başladı. Çekişe çekişe pazarlık ediyorlar, beş aşağı beş yukarı, olur, olmaz... Siyah paltolu adam bir adım geri çekildi, kadının bacaklarına, kalçalarına, kabarık göğsüne alıcı bir gözle baktı, boyunu bosunu bakışları ile yokladı. Eh kadın pek de fena değil; yüzü çiçek bozuğu, gözleri şaşı, önemli hesapta uyuşmak gerek. Kadın inatçı dediği dedik, arada bir uzaklaşır gibi yapıp başkalarına bakıyor, o zaman siyah paltolu adam onu kolundan çekiyor, bir şeyler söylüyor. Kadın sonunda razı oldu, adamla beraber sinemanın iç kapısına doğru yürüdü, orada durdu bekledi. Adam gişeden bir loca istedi, paraları birer birer sayarken gözleri kendisini bekliyen kadına ilişti, onu bir defa daha baştan aşağı süzdü, bir hayal anı geçirdi, paralarını yere döktü, eğildi, topladı.

Gene kadınlar, gene kızlar, gene delikanlılar. Gözlerim insandan insana sekiyordu. Güzelleri, çirkinleri, bıyıklıları, bıyıksızları, kısaları, uzunları birbiri ardı sıra geçip duruyordu. Her biri ötekinin kopyası idi, pek az farklarla birbirlerinden ayırt ediliyorlardı. Bazısının burnu büyük veya küçük, kılığı iyi veya kötü, gözleri mavi veya siyahtı; ama hepsi de aynı cinsten birer kalb, birer beyin, ikişer kol ve bacak, muayyen sayıda kemik, sinir ve etten kurulmuştular. Arzuları birdi, hayalleri aynı.

Hepsi de isteklerini, aynı şekilde elde ediyorlardı. İnsanları birbirinden ayıran şeyin sadece dış görünüş olduğuna inandım. Esasında yeryüzünün bütün insanları, zengin veya fakir, çirkin veya güzel, her yerde, her zamanda, adı, dini, milleti ne olursa olsun birbirlerinin eşiydiler.

Garip düşünceler içinde yan sokağa saptım. Tenha bir yola çıkmıştım şimdi. Evler, apartımanlar bayramlık elbiselerini giymiş gibi sevimli idiler. Şehrin kiri temizlenmişti, ahmak ıslatanın bütün zaferi bundan ibaretti. Yağmur dindiği zaman kendimi şehrin büyük bir meydanında buldum. Burada insanların uğultusu ve gürültüsü korkunçtu. Sağ tarafta sokağın başında bir genç duruyordu. Acaba o da yolun öte yanından beliren her gölgeyi, işitilen her ayak sesini kendinin mi sanıyor? Onunla bir an konuşup, dostluk etmeyi şiddetle istedim. Yolu gözlüyor, elindeki gazeteyi bükmüş sallayıp duruyordu. Birden yüzünün çizgileri değişti, hızlı hızlı yürümeye başladı. Bir kız geliyordu karşıdan. Onları birleşmesini, gülüşerek konuşmalarını, uzaklaşmalarını, yolun sonunda ufala ufala kayboluşlarını seyrettim. Tam kendimi eski bir hâtıranın akışına kaptıracağım anda alnıma düşen iri bir yağmur damlası beni kurtardı. Gök birden şiddetle homurdandı, çatırtılarla sanki ikiye bölündü, bulutlar paramparça oldular, dolu dizgin bir sağnak yeryüzü üstüne boşandı.

Kaldırımlar her zamanki gibi yağmurun kamçısına boyun eğdi, evlerin açık pencereleri görünmez bir elle derhal kapandı. Ben bir an o iki genç insanın bu yağmur altında nasıl telâşa düşeceklerini, nasıl koşuşacaklarını hayal ettim. Telâşlı insanlar hızlı adımlarla sağdan soldan geçmeye başlamışlardı. Ben de şapkamı alnıma doğru çektim, ceketimin yakasını kaldırdım, koşar adımlarla ilerlemeye başladım. Yağmur yalnız ahmakları değil, en akıllıları bile rezil rüsva edebileceğini ispat etmek istiyor gibiydi. Beş dakika içinde yağmur selleri bütün şehri baştan başa aşmak üzere yeniden her zamanki yollarına koyulmuşlardı.

1944

KÖPRÜ ÜSTÜ

İki değişik dünyayı birbirine bağlayan bu köprünün her saatinde çeşitli insanları vardır. Ben onun akşam üstlerini ve gece yarılarını biliyorum. Sabahlarını hiç görmedim yalnız hayal ettim. Kimbilir bu kaldırımlar üzerinden her sabah kaç yüz kişi geçer, kaçı kadın, kaçı erkektir; neler düşünürler, nerelere giderler?

Bu köprünün insanları her yerde görülenlerden değil, onları başka tarafta görmek imkânsız. Her geçişimde yeni yeni yüzler tanırım. Yakınlarda birçok fabrikalar, deniz tezgâhları bulunduğundan işçilerle denizciler sabah akşam bu köprüden geçerler. Kestirme yol olduğundan küçük memurlar da köprünün kalabalığına karışır. Akşam üstleri bütün bu insanlarla karşı karşıya gelirim.

Bir yelpaze gibi açılan sokaklardan yığın yığın insan yorgun argın Köprüye dökülür, kiminin elinde bir takım paketler, çantalar vardır; kimi elini kolunu sallıyarak yürür. Kızlar saçlarını itinalı ve son modaya uygun taramışlardır. Gülüşerek, rüzgârda kısa etekleri açılıp kapanarak Köprüye koşuşurlar. Öteden deniz erleri çıkar, beyaz pantolonlarının ceplerine ellerini sokmuş, dudaklarına bir sigara yerleştirmişlerdir, yüzlerinde sevinç okunur. İzinli oldukları bellidir; birkaç saati nasıl geçireceklerini düşünür, hayaller kurarlar. Köprü üstüne doğru adımlarını atarken önlerinde, arkalarında yürüyen işçi kızlardan biriyle ahbap olup, bir iki tatlı saat geçirmek umudunu taşırlar.

Köprünün iki başlangıç yerinde işlerinden dönen bütün bu insanları bekliyenler dizilmiştir. Bunlar sucu, leblebici, fındık, fıstık, yeni hayat satan ufak çocuklarla ihtiyar kâğıt helvacısıdır. Hepsi de güneş şehrin tepesinden çekilmeye yüz tuttuğu an ortaya çıkarlar. İhtiyar koz helvacı ise günün her saatinde oradadır. Köprüden her ge-

çen onu bir gölge altında, ayakta veya çömelmiş görür. Onsuz bu köprü düşünülemez, sanki o köprüye ait bir parça olmuştur.

Sağdan sağdan dökülen insanlar Köprünün iki kaldırımından şehrin öte yanındaki fakir insanlar semtine doğru yola çıkarlar. Her kaldırımın kendine mahsus yolcuları vardır, denizciler hemen daima sol kaldırımdan, esnaflar, küçük memurlar sağdan giderler. İşçi kızlar çok havaidir, onlar hiçbir zaman kesin bir karar veremezler, bir gün sağdakini, bir gün soldakini seçerler. Bense daima sol kaldırımda gider gelirim. Beni buraya alıştıran nedir, bilmem. Belki ayak alışkanlığı, belki de bu tarafta şehrin seyredilmeğe değer birçok yerleri görülüyor da ondan; meselâ küçük vapur iskeleleri, balıkçı motorları, ufacık sandallar, sıra sıra mavnalar, geçip dönen dönen bücür vapurlar, dolmuş kayıkları şehrin en uzak semtlerine kadar birbiri ardında sıralanmış minareler dizisi, en uzakta beyaz mezar taşları...

Köprü üstünün akşam üstleri hali böyledir. Bir de gece yarıları var. O zaman Köprünün insanları başkalaşıyor. Günün öbür saatlerinde görülmiyenler buradan sallanarak şarkı söyliyerek bağıra çağıra yürüyorlar. O saatlerde Köprünün sahipleri sarhoşlardır. Kaldırımlardan en az ikişer ikişer geçerler, tek başına bir sarhoş hiç görülmemiştir. İki kişi kol kola, yan yana bazan konuşarak bazan parmaklığa dayanıp karanlık denizi seyrederek, sırasında şarkı söyleyip sırasında küfür savurarak bir semtten öteki semte geçerler. Sinemalardan geç vakit çıkanlar da hızlı adımlarla buraya koşarlar. Bazı çiftler karanlığın ağından sıyrılıp Köprü üstünün yer yer ışıkları altında belirir, kaybolurlar. En tenha, en karanlık yerlerden yavaş yavaş geçerler. İşim olmadığı zamanlar, avarelik olsun diye Köprüye doğru giderim. Ağır ağır hiç acele etmeden, denizi, insanları seyrederek bir iki tur yapar alacakaranlıkta upuzun minarelerden yükselen sesleri dinler, Köprünün öbür ucunda korkunç bir haşmetle yükselen büyük kuleyi, apartımanları seyre dalarım.

İşte o gün de öyle oldu. Yokuş aşağı iniyordum. Sıra sıra apartımanların pencerelerine, balkonlarına bakışlarım uzanıyordu. Kapılarının önünde sandalye atmış örgüleri ellerinde Rum kadınları, sokak köşelerinde gülüşerek konuşan kısa etekli kızları seyrederek yürüyordum. Adımlarım çok ağırdı, herkes beni geride bırakıyordu. Bir kadın yanımdan geçip gitti, ardından bir erkek. Köşeye varıp dönüverdiler. Ben de hızlı adımlarla köşeye vardım. Erkek kadına yetişmiş, kolundan tutmuştu. Kadın silkindi, kolunu kurtardı. Erkek sakin bir sesle anlatmağa koyuldu. Beraberce yürümeğe başladılar, Köprüye doğru ilerlediler. Erkek boyuna anlatıyor, kadın dinliyor, hiç konuşmuyordu. Yanlarına vardığımda erkek sustu, sadece kadının sözlerini rüzgâr bana kadar getirdi: «Artık her şey bitti, anlıyor musun beyhude uğraşma.» Başımı geri çevirmeğe sıkılıyordum. Acaba ne olmuştu? Neden bahsediyorlardı? Bunu anlamıyacak ne vardı sanki, bu da kadın ve erkek arasında geçen herhangi bir hayat ve insanlık olayı idi. Bir an bulutları seyrederek yürüdüm. Sonra durdum başımı geri çevirip baktım. Erkek geliyordu. Yalnızdı, kadın da yoktu.

Sırtımı Köprünün parmaklığına dayadım. Geçen bir kamyonun rüzgârını savdıktan sonra paketimde kalan son sigarayı çıkardım, dudaklarıma yerleştirip, bir kibritte yaktım. Dumanları havaya savrulurken o da bana yaklaştı. Parmaklarında bir sigara tutuyordu, fakat yakmamıştı. Bana doğru geldi, sigarasını kaldırarak «müsaade eder misiniz?» dedi. Sigaramı verdim, bir elliyle dudaklarındaki sigarayı tuttu, diğeriyle benimkini yaklaştırdı, bir türlü ikisini üstüste getiremedi, biraz uğraştı sonunda yaktı, bir nefes çektikten sonra sigaramı uzattı. Yüzünü seyrediyordum, gözleri adamakıllı çökmüştü, iri bir çizgi yanaklarından aşağı iniyordu. Ceketinin boyu kısa, pantolonları ütüsüzdü. «Eyvallah» deyip yürüdü.

Başka insanlar da geçiyordu. Akşamın ilk karanlığı gene basmıştı. Küçük vapurlar altımızdan geçip dönüyorlardı. Fabrikaların düdükleri hep birden inlemeğe başladı.

İki kaldırımın sahipleri çok geçmeden göründüler. İşçi kızlar tereddüt içinde bir o kaldırıma bir bu kaldırıma geçip duruyorlardı. Ameleler ellerinde günlük kazançlarının mahsulü olan, yiyeceklerini tutuyorlardı. Memurlar koltuklarında paketleri, başlarında soluk şapkalarıyle bitkin yürüyüşlerini tutturmuşlardı. İzinli denizciler gene ortalıktaydı. Sol kaldırım yalnız onlara aitti.

Yürümeğe başladım, önümden bir deniz eri geçti. Hızlı hızlı gidiyordu, dudaklarında mırıldanmakta olduğu şarkıyı bana bırakıp ıslık çalmağa başladı. Adımlarına uymadığını farkedince vazgeçti, eski şarkısını yeniden mırıldanmıya başladı.

Uzakta, bambaşka bir ülkeye aitmiş gibi öteki köprü görünüyordu. Tramvaylar, otomobiller, insanlar oyuncaklar gibi gidip geliyorlardı. Denizde kayıklar, mavnalar, motorlar dolaşıyordu. Dört bir yandan, binlerce ses, bağrışma geliyordu. Yanım sıra yürüyen iki delikanlının konuştukları kelimelerden birkaçı bende kaldı:

— Kızı gördün mü?

— Gördüm, gelecek.

Köprü üstünden bir sel halinde insanlar bir kıyıdan ötekine akın ediyorlardı. Sanki bir semt, öteki semti istilâ ediyordu. Gülünüyordu, bağrışılıyordu; sanki herkes hayatından memnundu, herkes mes'uttu.

Karşı kaldırımdan saçları biçimli, ince belli, kısa etekli bir grup kız kahkaha savurarak yürüyorlardı. Bir an saçlarından, bacaklarına, beline, kalçasına kadar hepsi, bende yaşadılar.

Yalnız Köprü üstünde rastlanan bir rüzgâr bütün yolcuların saçlarını karmakarışık ederek geçip gitti. Güneş bir bulutla kapanmıştı. Birazdan karanlık sanki denizden yükselip köprü üstünü örtüverecekti. Her taraf sessiz, boş ve tenha olacaktı. İşsiz güçsüzlerden, avarelerden ve sevgililerden başka geçip dönen bulunmıyacaktı.

Ta gece yarısına kadar..

1944

M E Y D A N

Bu meydan şehrin göbeğine bir leke gibi yapışmıştır. İlk bakışta, gökten düşmüş devcesine bir taşın açtığı bir boşluk hissini uyandırır. Çünkü meydanın etrafını çeviren çeşit çeşit bina arasında ne ölçü, ne benzeyiş vardır. Daracık dükkânlarla, geniş mağazalar yanyanadır; boylu boslu bir apartıman sırtını bir konağa dayamıştır. Biraz ilerde de bir çalgılı gazino yer almıştır. Bütün bunlar meydanın etrafına darmadağınık bir şekilde serpiştirilmiştir.

Oturduğum yerden bütün meydan boydan boya bir bakışta görülüyordu. Bir saat önce cansız olan meydan yavaş yavaş kıpırdamaya başlıyor, otomobiller, tramvaylar telâş içinde bir aşağı, bir yukarı koşuşmaya başlıyorlardı.

Hele insanlar... Ben ötedenberi onların niçin böyle sağa sola atıldıklarını, koşuştuklarını merak eder, bu sona ermiyen telâşlarına bir sebep ararım. Acaba bir amaç, bir düşünce uğrunda mı bütün kuvvetlerini harcarlar? Hiç sanmam.

İnsanlar kaldırımlara sığmamaya başladı. Tramvay durağı alabildiğine kadar doldu. Yan sokaklardan oluk oluk bir sel caddeye boşanıyor. Nerden gelip nereye gidiyorlar? Ne isterler, ne ararlar? Telâşlarının sebebi çabuk çabuk yürümelerindeki gaye nedir?

Ne yaptıklarını, neden telâşlandıklarını kendileri de bilmezler. Bütün inkârlarına rağmen bütün insanlar muhakkak ki birbirlerine benzerler. Meselâ bütün bu acayip düşünceleri bir türlü kovamıyan ben bile, şu anda, bu kahvenin topal iskemlesinde neden oturduğumu, meydanı niçin merakla seyrettiğimi bilmiyorum. Çünkü ben de her

insan gibi gelişigüzel yaşamakta, bir hiç için kendimi feda etmekteyim.

Meydanın orasına burasına bakışlarımı dağıttım. Her insan benim için üzerinde önemle durulacak bir bütündü. Gelip geçen tramvaylar, yer yer duyulan mesut kahkahalar, radyonun avaz avaz bağrışı, insanı önüne geçilmez bir dağınıklığa sürüklüyordu.

Gözlerimi meydanın yan tarafında bulunan parkın kapısına doğru çevirdim. Kapının önündeki kaldırımda bir erkek, daha ötede bir kadın duruyordu. Kadın her zaman her yerde görülen belirli kimselerdendi. Giyinişi kişiliğini az çok belirtiyordu. Gözleri meydan saatinde... Birkaç adımlık mesafeleri sağa ve sola gidip gelmekte. Bir beklediği vardı muhakkak. Biraz ötede duran kahverengi elbiseli adam da ceketinin düğmelerini açmış, kendini esen ılık rüzgâra vermiş, elindeki zincire havada taklalar attırıyor. İkisi de birini bekliyorlardı.

Meydandaki saatin akreple yelkovanı bir türlü olduğu yerde duramadı. Küçüğü ağır ağır yoluna devam ederken büyüğü şaşmayan bir hızla dört dönmeye başladı. Yeniden bakışlarım parkın önündekilere değdi. Onlar orada idiler. Hâlâ bekleşiyorlardı. Adam sakin görünmek istiyor. Bazan yürüyor, bazan ıslık çalmayı deniyor, ara sıra da saate kaçamak bakışlar fırlatıyor. Bir aralık geçen gazeteciyi çağırarak bir gazete aldı. Baş sayfaya bir göz attı, sonra cebine soktu. Fakat biraz sonra tekrar çıkardı, elinde sallamaya koyuldu. Arkasını gene parmaklığa verdi gazeteyi bir daha açtı. Orta sayfalara göz gezdirdi, ilân sayfasına baktı. Sonra birden gazeteyi buruşturuverdi, bir topaç yaptı, ilerdeki çöp kutusuna tıktı. Ellerini uğuşturdu, döndü, yürüdü. Bir ara gözleri yandaki kadına ilişti. Kadın meydan saatinden bakışlarını hiç ayırmıyordu. Fazla hareket yapmıyor, sakin sakin duruyordu. Fakat birden canlandı, birkaç adım ilerledi. Yaklaşanlara dikkatle baktı, sonra geri döndü.

Zaman bir sel gibi aktı, meydan bir fabrika gibi iş-

ledi. Sinema önlerinde insanlar küme küme birikip resimlere hayran hayran bakmaya koyuldular. Güneş insanlarla birçok defa saklambaç oynadı. Sonunda kara bir bulutun arkasına gizlendi.

Onlar hâlâ yerlerindeydi. İkisinin de sabrına hayran oluyordum. Adam muhakkak bir kadınla buluşacaktı. Ama kadın onu atlattı. Belki de beklediği şu anda başka bir erkeğin yanında. Adam telâşlı bir hareketle cebinden saatini çıkardı. Kadın da bakışlarını saatten uzaklaştırdı. Sağa, sola uzanan caddeye baktı. Sonra adama doğru döndü. İki bahtsızın bakışları birbiri üzerinde bir müddet kaldı. Derken kadın parkın kapısına doğru yürüdü, biraz tereddütten sonra içeri girip, kayboldu. Adam onu gözleriyle takip etmedi değil.. O da o tarafa bir iki adım attı. Sonra tekrar geri döndü. Cebinden paketini çıkardı, bir sigara aldı, dudaklarına götürdü, bir kibrit çaktı, yaktı. Bir kararsızlık anını yaşıyordu. Başını son defa meydana döndürdü. Gelip geçenleri, büyük saati süzdü. Sonra sigarayı anî bir kararla yere fırlattı. Hızlı hızlı parkın açık kapısına doğru yürüdü. İki adımda içeri daldı. gözden silindi.

Merak içinde bekliyordum. İkisini de kendime yakın bulmuştum. Oturduğum yerde onların hayatlarına, yaşayışlarına dair türlü türlü hayaller kurdum, sonra beğenmiyerek hepsini yıktım. Bu insanlar herkesten farksızdılar. Adım başında rastlanan, her köşede burun buruna gelinen insanlardandılar. Ama ben onlara ısınmıştım. Çünkü onlar bana yakındı, benden bir parçaydı; benim kahramanlarım, benim insanlarımdı.

Dakikalar hızla geçti. Parkın kapısından birçok insanlar girip çıktı. Meydan kararmaya yüz tutmuştu. Kahvenin tahammül edilmez radyosunun gürültüsüne onların hatırı için dayanıyordum. Tramvaylar tıklım tıklım gidip dönmekten usanmamışlardı. Tek tük sarhoşlar daha şimdiden, birbirlerinin kollarında dünyayı arzu ettikleri şe-

kilde seyre başladıklarını yüksek sesle bildirmeye koyulmuşlardı.

Sonra parkın kapısında iki gölgenin belirdiğini farkettim; onlardı. Kadın erkeğin koluna bütün vücuduyle asılmış dudaklarında geniş bir gülümseme.. Erkek ceketinin düğmelerini iliklemiş, yürüyüşüne bir biçim vermişti. Gülerek konuşuyorlardı? Kimbilir nelerden bahsediyorlar? İlk tanışan kadın ve erkek birbirine ne der? Keşke yanlarında olup sözlerinin bir kısmını duyabilseydim.

Sevinçli adımlarla meydana doğru yürüdüler. Ondan bütün hınçlarını çıkarmak ister gibi meydanı tam ortasından yararak gittiler. Onlar birbirlerinin kolunda cadde boyunca giderlerken, arkalarından koşmak için çırpınan hayallerimi durdurdum. Onları, bana yakın olan bu basit insanları - benim insanlarımı - kendi hallerine, kendi dünyalarına gönderdim.

Karanlık yavaş yavaş yer yüzüne iniyordu. Artık meydanda istedikleri gibi at koşturacak olanlar, gece avareleri ile şarkıları param parça eden sarhoşlardı.

Meydan tilki uykusuna yatmıştı.

1943

KİBRİT ALEVİ

Sıkıntılı bir düşünceden, silkinerek kurtuldum. Gün sona eriyordu. Güneşin son kırıntılarını da, karanlık, teker teker yuttu. Dakikalardan beri içinde bulunduğum bu küçük bekleme kulübesi ile oturduğum tahta kanape bana gittikçe daha sıkıntı vermeye başlamıştı. Cebimden saatimi çıkardım. Kulübenin içine, pencereden ince bir dal gibi uzanıp kalmış olan son güneş ışığının altında, zamanı anlamaya gayret ettim. Zahmetim işe yaramadı, saat durmuştu. Canımın sıkıntısı bir basamak daha yükseldi. Karanlık, pencerelerden dolmaya başladı, kulübeyi ağzına kadar doldurdu; hattâ kapıdan dışarıya bile taştı. İskele üzerinde, ne bir çımacı, ne de bir memur... Uzaklarda, ıslıkla çalınan beylik bir şarkı... Karanlıkta boğuldum. Bu renk değişmezliği bana çekilmez, dayanılmaz gelmeye başladı. İçime tahlil etmekten korktuğum hisler birikti... Ayağa kalktım. Birkaç adımda dışarıya çıktım; iskelenin yanındaki rıhtım boyunca dolaşmaya koyuldum.

Etrafta bir insan görebilmek için karanlığı gözlerimin keskinliği ile delmeye çalışıyordum. Küçük Boğaziçi köyü, durgun bir sonbahar uykusuna yatmıştı.. Denizde, karanlık daha da korkunç... Her halga ile sanki sarsılıyor, dalgalanıyordu... Bir ayak sesiyle başımı döndürdüm. İskele memuru... Ben ona ne soracağımı düşünürken, o hiç yürüyüşüne ara vermeden: «Son vapur kırk dakika sonra» dedi ve yürüdü, gitti. Bir an, bu vakti nasıl öldüreceğimi düşündüm. Sonra, uzak ufuklardan kopup gelen nemli rüzgâra göğüs gererek durdum. Tekrar bekleme yerine girdim. Pencerenin yanındaki kanapeye oturdum. Yüzümü dışarı döndürerek karanlığa kendimi bıraktım. Ara sıra, uzaklardan geçip giden vapurların projektörlerinin ürkek ışıkları, yüzüme çarpıp geçiyordu..

Vakit, hiç ilerlemiyormuş gibiydi. Başımı içeriye çektim. Koyu karanlık içinde kulübenin bir tarafına - hiçbir şey görmediğim halde - bakmaya başladım. Karanlık, baktıkça daha koyulaşıyor, yoğunlaşmış bir hal alıyordu.. Dakikadan dakikaya bu renk içime doldu, taştı. Korkmaya başladım. Çünkü, o anda, beni yerimden dehşetle sıçratan, bir şey oldu. Kulübenin içinde bir alev parlayıp yükseldi.

Bir kibrit çakılmıştı. Kibriti çakandan önce karanlığın perişan surette kaçışmasını gördüm. Karanlık, bir anda çözülüverdi, parça parça oldu. Küçük küçük kara parçalar, duvar diplerine, tavan köşelerine, kanape altlarına güçlükle kendilerini attı. Her şey bir anda bambaşkaydı.

O zaman bakışlarım kibriti elinde tutan insana saldırdı. Işığın titreyişleri altında bir insan yüzü, en keskin hatlariyle ortaya çıktı. Basit bir kibrit ışığı, en usta bir ressam gibi, üç beş çizgi, iki üç dalgalı alev, birkaç gölgeyle, bir insan yüzünün bütün gerçeğini belirtmişti. İki göz, ışık altında, iri ateş böcekleri gibi parıldıyordu. Adam, sigarasını, birkaç kere aleve dokundurdu. Dumanı iyice çekti, sonra ağzından, burnundan dalga dalga çıkardı. Birden bakışlariyle yüzünün çizgileri dağıldı; bakışı dumanlandı, yanması sona ermek üzere olan kibriti bana doğru uzattı. Beni görmüştü herhalde.. Soluk pembe iki kalın et parçası, birbiri üzerine birkaç defa konup indi:

— Affedersiniz.. Bir sigara içmez misiniz?

Eliyle paketi bana doğru uzattı, bekledi, Hiç cevap vermeden, kolum uzandı, aldığım cigara dudaklarıma yerleşti. Sonra tükenen kibriti attı. Karanlık tekrar eskisinden daha hırslı, odaya doldu. Çok geçmeden yeni bir kibrit alevi odayı aydınlatınca; karanlık yeniden dağıldı.. Adam kibriti uzattı, sönen sigaramı yaktı. Bu seferki aydınlıkta onun yüzünü daha iyi görebildim. İri bir burun gölgesi duvara vurmuştu. Kalın kaşları, hafif ışık altında iki misli büyümüştü.

Dudakları memnunlukla büküktü, gözleri gülümsüyordu:

— Vapur bekliyorsunuz, değil mi?

Sesi kibrit alevini dalgalandırdı. Işık odanın tavanında sallandı, çalkalandı.

Ben cevap vermeden, o devam etti:

— Telâşlısınız... Halinizden belli... Vapur beklemek sıkıntılıdır. Acele ediyorsunuz. Evde sizi bekliyenler olmalı. Karınız veya ananız. Her kimse, biri... Biraz geciktiğiniz için üzülüyorsunuz, şu anda, değil mi? Siz hiçbir şey söylemeyin, ben tahmin etmeye çalışayım. Sevdiklerinizi özlediğinizi anlıyorum. Rica ederim, siz hiç konuşmayın! Böyle daha iyi... Hem ona lüzum da yok... Bırakın, ben istediğim gibi düşüneyim. Yanlış veya doğru...

Kibrit alevi sönmüş, oda yeniden gözgözü seçemez bir hal almıştı. Karanlık arasında sadece onun sesi. Birden, nerden çıktığı anlaşılmayan bir projektör bir makas gibi odayı bir anda ikiye bölerek kayboldu. Adam konuşuyordu. Benimle değil, kendi kendisiyle konuşuyordu. Benim ona muhatap olmamın tek sebebi, tesadüfen karşısında bulunmamdı..

— Bir insanı seven ve bekliyen, her hareketi üzerinde düşünen başka insanların varlığı... Pencereden yolu gözleyen, sizi arıyan bakışlar... Her kelimenizden mâna çıkaran kimseler... Bu insan elbette mesuttur. Ama çoğu zaman bunun değerini bilmez. Meselâ siz, belki de onlara, yani sizi sevenlere lâyık değilsiniz. Ben de bir vakitler sizin gibiydim. Beni de sevenler, arıyanlar vardı. Benim de yolum beklenirdi.

Şimdi o anları düşünerek üzülmüyorum. Beni seven o insanların kayboluşlarından kederli değilim. O zaman ben, yalnız beni seven insanlara karşı sevgi duyardım. Bu, küçük, basit bir sevgiydi. Karşılıklı bir alış veriş gibi bir şey.. Şimdi o zamanki aptalca düşünüşümü hatırlayarak kendime acıyorum. Artık gerçek sevginin, büyük aşkın ne olduğunu anladım. Şimdi bütün sevgim, insanlara; tanıdık ve yabancı, daha çok yabancı insanlara ait... Ben insanı seviyorum. Seni, onu, bunu, şunu... Mutluları bahtsızları, birbirinden ayırmıyorum. Onların ağlamaları, gülmeleri karşısında kayıtsız kalamıyorum, bütün insanları

kendime yakın, ta içimde buluyorum; babam, annem, kardeşim, oğlummuşlar gibi... Kısa boylularını, kısa, uzunlarını uzun oldukları için; bıyıklılarını, bıyıksızlarını, kadınlarını, kızlarını, gençlerini, çocuklarını hepsini, hepsini seviyorum. Ben onlar için yaşıyor gibiyim.

Bir an sustu ve devam etti:

— İnsanoğlu hiç bilinmiyor... Birbirlerini de tanımıyorlar. Kimse de onları tanımıyor, anlamıyor. Büyük adam denilen kimselerin, ciltlerce kitaplar dolduran yazarların, insanlar üzerine ortaya attıkları fikirler, kanaatler, hep yalan... Hepsi. İnsanların haris olduklarını, kim söylemiş... Bunlar, insanlara tepeden bakan sersemlerin lâfları... Onları tanımaya yanaşmıyan bu kimseler hiçbir zaman insanları anlıyamamışlardır. İnsanlar bütün söylenenlere rağmen çok az şeyle yetinirler. En küçük şeyler onları sevindirmeye yeter. Şu saadet denen nesnenin ne boş şeylere dayandığını bilirsin. İnsanları mesut etmek kadar kolay bir şey yoktur. Yalnız onlara istedikleri küçücük şeyleri verelim, onlardan bunu esirgemiyelim. Bu sözlerimi bilerek söylüyorum! Çünkü bütün insanlara sevgim var... Hepsini seviyorum.. Hepsi bana yakın... Hepsi benden... Sanki hepsi de benim...

Çok yakından geldiği belli olan bir vapur düdüğü, yalnız pencereden değil, dört duvarı yerinden sarsarak içeri girdi. Son vapur iskeleye yanaşıyordu. Projektörün ışığı odayı parçaladı. Kanapeler, karanlık, karşımda oturan garip adam, her şey biribirine karıştı. Dışarıdan tek tük sesler gelmiye başladı. Ayağa kalktım, memurun açtığı kapıya doğru ilerledim. Birden yolumu kesti, paketini, bir sigara daha almam için uzattı:

— Hiç konuşmayın, dedi. bırakın adınızı bile bilmeyim. Yüzünüzü bile hatırlamıyacağım. Ama siz bende, her zaman yaşıyacaksınız. Kim olduğunuzu bilmek istemem. Onu siz gittikten sonra düşünür, bulmaya çalışırım. Ardınızdan sizin için hayal kurar, sizin hesabınıza bir çok

şey düşünür, evde şu anda sizi bekliyenler kadar ben de üzülürüm. Bana bu yeter...

Bir kibrit çaktı, sigaramı yakmak için alevi yüzüme yaklaştırdı. Işık ikimize de dağıldı. Aynı ışıktan payımızı aldık. Ona bakarken, sanki aynada, kendimi seyrediyormuşum gibi bir şeyler duydum. Vapurun düdüğü çınladı. Alevi yüzümden uzaklaştırdı:

— Sizi hiçbir zaman unutmıyacağım, dedi, hiçbir zaman... Daima düşüneceğim. Karanlık bir gecede bir vapur iskelesinin tahta kanepesinde, bütün düşüncelerimi önüne serdiğim insanı hep hatırlıyacağım. Sizin hayatınızı adım adım - kendi dünyamdan - takip edeceğim. Siz bende her gün, her gece var olacaksınız. Çünkü siz benim insanlarımdansınız.

Kibriti pencereden gelen rüzgâra tuttu, söndürdü. Çıktı, gitti.

İskele memuru vapurun uğrayacağı bir düzine iskeleyi, kimsenin duyup duymadığına aldırmadan, haykırıyordu.

Kendimi güvertede bulduğum zaman vapur epey yol almış, iskele gerilerde sönmek üzere olan bir kibrit başı kadar küçülmüştü. Şu anda onun nerde olduğunu ve ne düşündüğünü merak etmekteydim. Doğrusu onun düşüncelerini, hayallerini kıskanıyordum.

Belki de şimdi kıyı boyunca ilerlerken, bir kibrit alevinin soluk ışığında ahbaplık ettiği insanı düşünüyordu. Hakkımda çeşitli düşünce, fikir ve hayallere ayrı ayrı yer veriyor, yanlış veya doğru, bunları düşünmeden hayallerini yoruyordu. O, artık istediği gibi düşünebilir, en olmaz hayalleri seçebilirdi. Bu onun elindeydi. Çünkü artık ben, yalnız kendimin olmaktan çıkmıştım; ona aittim, onun dünyasındaki kahramanlardan, gece gündüz beraber yaşadığı her boyda, her yaşta çeşitli insandan sadece bir tekiydim.

1943

KADINLA ERKEK

Kadın yalnızdı. Kumral saçlarını rüzgâr ara sıra dalgalandırıyordu. Ayaklarını birbiri üzerine atmış, bir cıgara yakmıştı. Tenha gazinonun kıyısında, bucağında gazete okuyan, denizde gidip gelen vapurları seyreden birkaç kişi vardı; ama hepsi de susuyor, kendilerini düşüncelerinin akıntısına terketmiş bulunuyorlardı. Kadın gözlerini elindeki resimli dergiden ayırmıyor, boyalı tırnakları ile sayfaları birer birer çeviriyor, yazıları okuyordu. Garson gelip masanın üzerine limonatayı bırakıp gitti. Uzaktan kadını biraz süzdü. Çok geçmeden gazinonun gramofonu Alice Faye'ın moda bir şarkısına başladıysa da birden susverdi.

Uzun dakikalar boyunca hiç bir şey olmadı. Güneş gazinonun tepesinden sessizce geçti. Kadın derginin orta sayfasına varmıştı. .Burada ünlü bir sinema yıldızının renkli fotoğrafı karşısında biraz durdu. Siyah bıyığı, pipposuyla meşhur delikanlıya baktı. Kâğıt üzerinde cansız görünen gözlerinden tuhaf anlamlar çıkardı. Kravatını, caketini, alaycı halini beğendi. Sonra sayfayı çevirdi, fakat hemen başka bir sayfa açtı. O siyasî yazı ile ilgilenmedi. Gazinonun tâ dibindeki masada derse çalışan iki lise öğrencisinin sesleri arada bir yükseliyor, tartışıyorlardı, anlaşamadıkları herhalde bir cebir dâvası olmalıydı. Sesler yükselince kadın başını o yana döndürüyordu. Gene uzun dakikalar bir şey olmadan geçti. Bu sessiz dakikalardan birinde gazinonun kapısından genç bir adam girdi. Sıcaktan gömleğinin yakasını açmıştı. Önce etrafı seyretti, denize baktı. Kendisine yer gösteren garsona aldırış etmedi, dönüp gidecekti. Birden kadını görüverdi, gidip gitmemekte tereddüt ederek olduğu yerde kaldı. El-

leri cebinde yürüdü, kadının tam karşısındaki masanın başına geçti, o da ayak ayak üstüne attı, bir cıgara tellendirdi ve limonata ısmarladı.

Kadın derginin son sayfalarına varmıştı. Artık okuyuculara verilen cevapları okuyordu. Nerdeyse en son sayfa, bir dudak boyası ilânı da bitecek, iç sıkıntısına kendini bırakacaktı. Erkeği daha kapıdaki gölgesi görünür görünmez farketmişti. Onun tereddüdünü, kayıtsız görünmek isteyen halini anlamış, ona bakmadan bir çok şeyler düşünmüştü. Bir aralık Alice Faye yeniden şarkısına devam etmek istedi, ama gene vazgeçti. Erkek limonatadan bir yudum içerek kadına baktı. Bakışları yüksek ökçeli iskarpinden, ufacık ayağa, ardından görünen topuğa uzandı; güneşin yaktığı esmer bacağa doğru tırmandı, dizlere kadar çıktı, burada biraz dinlendi; dizlerden öteye biraz çekinerek ilerledi, emprime roba atladı, yolüna devam etti, baldırlardan kalçaya kadar birkaç defa gidip geldi; oradan ellere atladı, parmakların ucuna kadar vardı, sonra tekrar vücuda döndü, dolgun göğsün yokuşunu terliyerek tırmandı, boyalı kıvrık dudakları, hafif pembemsi yanakları geçti, gözlerin derinliğine indi, saçların içinde kayboldu., dalgaları aştı; oradan uzakta, mavi denizin ortasında köpükler saçarak yol alan ufak Boğaz vapurlarından birinin güvertesine atlayıverdi.

Erkek bakışlarını bu uzun yolculuktan geri döndürdü, önündeki bardağa dikti. Kadın, genç erkeğin kendisini nasıl bir istekle seyrettiğini anlamıştı. Gözlerini ruj ilânından ayırmadan delikanlıyı seyretmişti. Yavaşça gözlerini çevirerek onun yanık simasına, siyah saçlarına baktı. Yakışıklı bir adamdı, onu elde etmenin hiç de güç olmıyacağını düşündü. Bir an ikisinin bakışları havanın bilinmedik bir yerinde üstüste geldiler, bir an bütün arzularını birbirlerine anlattılar. Liselilerin sebepsiz kahkahaları bu hali bozdu, birden ikisi de gözlerini önlerine çevirip düşündüler.

Şu boylu, poslu genç adama kadının tek işareti, bir kelimesi yeterdi... İkisi de yalnızlıktan bıkmış kişilerdir.

Kadının kendini bu delikanlının kuvvetli kolları arasında hissetmesi hoş.. Muhakkak tatlı bir sesi vardır. İlk buluşmalarına itina ile en iyi elbisesi ütülü olarak gelecektir. Bir müdet birbirlerinin olarak yaşıyacaklar, erkek işsizse iş sahibi olacak, onun için çalışacak.. Kadın akşamları onun penceresinde görünmesini bekliyecek... Kapı önünde adımlar, onun adımlarıdır, onu kollarına alır, elleri sıcaktır.

İkisi de hayalleriyle iyiden iyiye anlaşmışlardı. Yüzlerine sevinçli, rahat bir gülümseme yayılmıştı. Henüz uzakta olan saadetlerinin huzurunu şimdiden hissediyorlardı. Gözleri bir ara gene birleşti. Bir an içinde her şeylerini birbirlerine aktaran bu bakışlar kopuverdi, ikisi de biraz önceki tatlı hayallerini yarıda bırakmak zorunda kaldılar. Nasıl da unutuvermişlerdi? Bunca yıldır büyük bir şehirde yaşamışlardı, o kadar tecrübeleri, hatıraları vardı. Nice hayalleri yarım kalmış, nice saadetleri başladığı anda bitmiş, ellerinden gitmişti. Onların hayalleri artık gerçekten bir parça olmalıydı.

Şimdi yüzlerindeki gülümseme silinmişti. İkisi de biraz önceki mesut hülyalarını tamamlamaktaydılar. Bütün saadetleri yarım kalmıştı; bu da öyle olacak, yavaş yavaş hayatlarında tadsızlıklar başgösterecek, ya erkek başka bir kadına tutulacak, ya kadın dostunu aldatacaktı. Kavgalı, gürültülü bir hayattan ikisi de usanacaklar, günün birinde böyle bir gazinoya, sıkıntılarını, üzüntülerini yok etmeye gelecekler, maceradan uzak bir hayat özliyecekler, karşılarına çıkan ilk insanla bol ümitli bir rüyaya dalacaklardı. Bütün aşklar böyle bitmişti, böyle bitecekti.

Artık ikisi de düşünmüyorlardı. Bir daha birbirlerine bakmadılar. Erkek düşünceleri içinde kaybolmuştu, kadın da kayboldu. Yüzlerinde, gözlerinde, değişik anlamlar vardı. Yepyeni insanlar olmuşlardı. İkisi de hayatın tokadını yiye yiye büyümüşlerdi, binbir tecrübe geçirmişler, hayat insanları olmuşlardı. Bu kadar kolay ve ucuz hayaller onları elde edemezdi. Her şeyin başını, sonunu evvelce görülen bir macera filmi kadar biliyorlardı. Çabucak sil-

kinerek bu tatlı rüyalardan kurtulmak istediler, bütün hayallerini uzakta giden küçük vapurun dümen suyu ardından yolladılar.

Kadın dergiyi katladı, hızlı adımlarla gazinoyu terketti. Erkek ona bakmadı bile, yalnız burnuna konan bir sineği kovdu. Yarım saat, karşı sahilin fakir evlerinde yanmıya başlıyan soğgun ışıkları, gelip geçen vapurların sulara vuran aksini seyretti. Sonra kalktı, ellerini cebine soktu, gazinonun bütün lâmbaları yanmış olan kapısından çıktı. Başlamıyan bir aşk böyle sona erdi.

1944

GÖLGELİ DURAK

Kirli bir camın ardından sokağı seyre dalmışım. Geniş yapraklı çınarın gölgesi altında tramvay bekleyen insanları seyrediyorum. Renk renk arabalar birer ikişer geçip gidiyor. Her birinin penceresinde birbirlerine hiç benzemiyen, gözleri, ağızları, burunları, elbiseleri değişik çeşit çeşit insanlar var. Biri geliyor, yolcularını indiriyor, yenilerini alıp tekrar şehir içindeki yoluna koyuluyor. Tramvayların geçmediği zaman otomobiller, atlı arabalar, kamyonlar, güneş altında mendili ile terini kurutarak yürüyen şişman kadınlar, küçük çocuklar, erkekler, genç kızlar, delikanlılar görüyorum.

Gölgeli durak yerine iki genç kız geldi. Deminden beri orada bekleyen deniz teğmeni ile sevgilisinin yanı sıra durdular. Üzerlerinde birer ipek rop var. İkisi de birbirlerine benziyor, sadece saçlarının rengi, taranışı değişik. Rüzgâr saçlarını, eteklerini uçurmak için esmeye başladı. Oldukları yerde boyuna kıpırdaşarak etrafı seyrediyorlar, ara sıra eteklerini elleriyle bastırıyorlar. Bazan bakışlarını bana döndürüyorlar; kimbilir bu kirli camın ardında, bir masa başında oturan insanı dağınık saçları, sarı yüzüyle nasıl görüyorlar? Ama çok bakınadılar, bir tramvay geldi, geçti, aldırış etmediler. Deniz teğmeni ile sevgilisini o tramvay aldı götürdü. Şimdi kucağında çocuğu soluk mantolu bir kadın, bastonuna dayanan bir ihtiyar, pipolu bir delikanlı var. Tramvaylar gelip geçiyor; nice insan yüzleri gördüm, nice kadınlarla, erkeklerle, genç kızlarla göz göze geldim. Kimini tanır gibi oldum, kimini hiç tanımadım; aralarında bir iki söz konuşmak için çok şey feda edebileceklerim oldu.

Dünyayı ve insanları kirli bir kahve camının ardından seyretmek ne tuhaf. Bazı anlar, bu durak yerini, bekleşen insanları, üzerlerine gölgesi vuran çınarı, saçları uçuşan genç kızları, bastonlu ihtiyarı, pipolu genci ile gerçekte yok, yalnız benim hayalimde yaşıyor sanıyorum. Elimi uzatsam dokunamıyacağım onlara, birdenbire uçup gidecekler, toz olup dağılıverecekler. Sanki hepsi bir rüya içinde tanışılan, görüşülen başka bir dünyanın yaratıkları.

Bir tramvay gürültüsü hülyamı ortasından kopardı. Çocuklu kadın, pipolu genç, bastonlu ihtiyar arka kapıdan girdiler. Genç kızlar durakta yalnız kaldılar. Çınar ağacının gölgesi üzerlerine düşüyor. Kumral saçlısı gözlerini bu yana çevirdi. O an gözlerinin rengini düşündüm. En çok hangi kelimeleri kullanıyor, nasıl konuşuyor, sesi nasıl, nerden gelip nereye gidiyor? Şu kumral saçlı başını sallıyarak konuşan beyaz roplu kız için ne çok hayal kurabilirim. Onun bütün hayatını, serüvenlerini bir an içinde yaşıyabilir, onun için ağlıyabilir, gülebilir, üzülebilirim.

Sen, İstanbul'un herhangi bir gölgesi durağında tramvay bekleyen! Şu kirli camın ardında, açık kapısında bir kedi pinekliyen ufacık kahvede, mermer masa başında sıkıntıdan patlıyacak hale gelmiş olan genç adamı görüyor musun? Evet, beni gördün, ama sonra ötelere geçtin. Sen hiç önem vermeden bana baktın sonra bakışlarını başka yana döndürdün. Ben senin o anda neler düşündüğünü anlamadım mı sandın? «İşte işsiz güçsüz, avarenin biri» dedin, o kadar. Biliyorum daha fazlasını hayal bile etmezsin. Mor gömlekli, uzun dağınık saçlı kahve insanını işe yarar bir şeye benzetemezsin. Benim de kendime ait bir hayatım olabileceğini, benim de başımdan aşklar, serüvenler geçebileceğini; gülebileceğimi, ağlıyabileceğimi düşünemezsin. Beklediğin tramvay seni alıp götürürken sebepsiz bir üzüntü duyacağımı, seni bir daha görmemenin sıkıntısının yüreğime çöküvereceğini umamazsın. Sen o durduğun çınar dibinde etrafını seyrediyor, kahvenin ca-

mı ardında bir tahta iskemleye oturmuş seni, sokağı seyreden birini, gidip gelen kahveci çırağını, durağa doğru yaklaşanları, gelip geçen kamyonları, gazete satıcılarını görüyorsun. Bütün bunlar arasında hiçbir ayırma yapmadan, hayalini yormadan olduğun gibi duruyorsun. Biraz-dan bu gölgeli durak yerinden uzaklara da gideceksin. Belki şu kırmızı tramvay, veya arkadan gelen yeşili; seni alıp bilmediğim bir yere götürüp bırakacak. Sen hiç bir zaman şu anda kazandığın değeri bilmiyeceksin; o mor gömlekli genç insanın senin için üzüleceğini, hayaller kuracağını düşünemeyeceksin, ona bir an içinde yaşadığı bir dünya verdiğini aklına bile getirmiyeceksin. Ben senin için adım başında rastlanan herhangi bir insanım; bir defa bakılıp geçilen sarı benizli, uzunca boylu bu şehrin herhangi bir insanıyım.

İşte beklediğin araba geldi, arkadaşınla arka kapı-dan girdin. Arkandan durakta bütün bekliyenlerde içeri girdiler. Zil çaldı, sen kalabalık arasında kayboldun, son olarak saçlarını ve gülümsediğini görüyordum.

Şimdi çınarın gölgesi artık boş. Sen bana bir dünya taşıyan insan değilsin. Bu kalabalık şehrin herhangi bir kadınından farksızsın. Çınarın gölgesinde rüzgârla etekleri uçuşan beyaz roplu kız kayboldu. Şimdi o yerde başka genç kızlar, delikanlılar var. Sen belki de hiç bir zaman o durakta tramvay beklemedin, sen bu yeryüzünde asla yaşamadın. Benim bu kirli camın ardında gördüklerim hiçbir zaman var olmamıştı; bu kirli cam bana hiçbir şey göstermedi. Ben dakikalardır yalnız kendimi aldattım, kendi sıkıntım içinde dünyayı, insanları istediğim gibi gördüm.

Hayatı ve insanları kirli bir kahve camından seyretmek hoş değil. Hayalsiz, umutsuz, düşüncesizim. Artık çınar gölgesindeki insanlara bakamıyorum.

1945

AHŞAP EV

Ahşap evi bir Haziran yağmuru altında terkedişimizi hatırlıyorum. Yıllarca, yıllarca önceydi. Babam ölmüş, evimiz satılmış, hayatta annemle yalnız başımıza kalıvermiştik. İyi gün dostları birden etrafımızdan çekilmişler, bizi kendi felâketimizle başbaşa bırakmışlardı. Parasız, üzüntülü, bezgindik. Henüz ilkokul öğrencisi olduğum halde, evin erkeği gibi düşünüp davranmak zorunda kalmıştım. Birkaç gün içinde beş on yıl yaşlanmış gibiydim. Sanki hayat bir tokatla beni çocukluktan uzağa fırlatıvermişti.

Babam bize para pul bırakmadan öldü. Yalnız çocukluğumu geçirdiğim erik ağaçlariyle dolu bahçesiyle o büyük ahşap ev kaldı. Evimiz Bizans'tan kalma büyük surların bittiği yerde inşa edilmiş, ailemizin beş neslini içinde büyütmüştü. Geniş sofaları, taşlıkları, pancurları inik büyük odaları, kat kat dolapları ile çocuk dünyamın bütün zenginliğini içine alan bu ahşap evin her köşesinde yığınlarca hatıram gizliydi. Babamın ölümüne kadar bu evin başkalarının olabileceğini, bizim bir başka evde oturabileceğimizi aklıma bile getirmemiştim. Benim bütün hülyalarım, dünyamın hudutları bu evin içi ile bahçesinden ibaretti. Sokağa bakan pencereden, komşunun duvarı dibinden babamın ellerinde paketlerle belirmesini seyretmem, bekçinin sokaktan geçerken öttürdüğü düdük, kapının çalan zili, taşlıkta inleyen ses, kışın karla dolan bahçeye surun üzerinden düşen kocaman taşlar, yazın erik ağaçlarının çiçek açışı, meyva verişi, bütün bunlar çocuk hayallerimi besleyen şeylerdi. Fakat artık ahşap ev satılmış, yeni sahibi bize evden çıkmak için bir hafta müddet vermiş, bir hafta geçmişti.

Ahşap evde geçirdiğim son gece çok defa rüyalarıma

girmiştir. Bütün gece eşyalarımızı toplamakla uğraşmış, sandıkları, sepetleri doldurmuş, yükleri yapmış, ancak gece yarısına doğru yatabilmiştik. Bir türlü uyuyamıyordum; gözlerimi kapıyor, uyumaya çalışıyordum, olmuyordu. Aklıma korkunç düşünceler, acayip hayaller geliyor, odanın her köşesinden üzerime bir takım garip şeyler fırlayacakmış gibi ürperiyordum. Dışarıda sinsi bir yağmur bahçeye düşüyor, erik ağaçlarının en yüksek dalları pencereye vuruyordu. Yorganı başıma kadar çekmiştim. Gözlerimin önüne yarın bir daha hiç gelmemek üzere terkedeceğimiz ahşap ev geliyor, onun her yanını, izbesinden tavanı arasına kadar hayalimde ürpererek dolaşıyordum.

Sabah erkenden iki araba geldi. Eşyalarımızı yüklettik. Annem mantosunu giydi, eline çantasını aldı. Ben iki elimde birer büyük bavulla sokak kapısından son olarak çıktım. Yağmur hâlâ yağıyor, atlar soğuk damlalar altında kişniyordu. Evden ayrılışımız merasimsiz ama hazin oldu. Annem kapıyı kilitledi, anahtarı komşuya bıraktı. Ben kapı önünde üstünden yağmur suları akan penceremi seyrettim. O camın ardında bana selâm veren, gülümseyen bir çocuğu görür gibi oldum. Annem kolumdan çekti. Atlar bir kamçı darbesiyle yürüdü, tekerlekler döndü. Başımı döndürüp döndürüp ayrıldığımız eve ve sokağa bakıyordum. Ama ağlamıyordum, bu aklıma bile gelmiyordu, hem artık koskoca adam olmuştum, gözyaşı bana yasaktı.

Önde eşya yüklü iki araba, arkada biz ana oğul sinsi bir yağmur altında mahallemizi sessiz sedasız gerimizde bıraktık. Bir gök gürültüsüyle kendimizi caddede yeni bir hayata, yeni bir savaşa doğru ilerliyor bulduk. Ardımızda kalan evle hatıraları mazi olmuştu. Sokağımızdan caddeye olan mesafeyi sanki bir yılda almıştık, her şey o kadar yeni ve değişikti.

Ahşap evden şehrin en uzak semtlerinden birindeki kira katına böyle taşınmıştık. İki ufak odamızdan biri caddeye, öbürü arka arsaya bakardı. Çok zaman annemle ben caddenin ışıklarını gören pencereden gelip geçen

tramvayları, ağaç altında dolaşan insanları seyreder, bıraktığımız ahşap evde unuttuğumuz bir şey olup olmadığını düşünürdük. Bazan koskoca dolaplardan birinde bir şey unuttuğumu sanır, dakikalarca ne olduğunu araştırırdım, bulamazdım. Ama, o evde tasasız, şen, masmavi hayallerle dolu, bir daha karşılaşmama imkân olmıyan küçük bir çocuğu bıraktığımı bilirdim.

Yavaş yavaş o ahşap evde bir zamanlar yaşadığımdan bile şüphe etmeye başladım. Bana sanki yarı mesut yarı korkulu bir rüya görmüşüm de birden dürtülerek uyandırılıvermişim gibi bir his geldi. Bazan filmlerde görüp de kendi hayatımıza, hayallerimize elimizde olmaksızın karıştırıverdiğimiz, kendimize mal ettiğimiz bir rüya parçasına benzedi.

Yıllar yılı o ahşap eve giden sokağın önündeki caddeden geçtim, bir defa bile oraya sapmadım. Yeni hayatıma yeni kişiliğime, yeni evime alışmıştım. Başka bir insan olmuştum. Büyük dolaplarda saklanan, erik ağaçlarına tırmanan, sur dibindeki mağarada Bizansdan kalma hazineleri arıyan çocuk değildim artık. İçimde uyuyan eski bir aşiyana can vermek istemiyordum. Mazi sadece gelmiş, geçmiş zamandı. Hatıralar da insanı üzen boş şeylerdi.

Günler, aylar, yıllar her zaman olduğu gibi farkına varılmadan geçip gitti. Çocukluğumun bütün şarkıları değişti. Biz birçok evlere taşındık durduk. Ben her yıl biraz daha dünyayı, insanları tanıdım. Yeryüzünün kaç bucak olduğunu öğrendim. Ama her şeye rağmen ahşap evin sokağından geçmekten kaçındım.

Neden sonra bir gün yolum düştü. Sevdiğim bir arkadaşla o civardan geçiyorduk. Dostum bana bir şeyler anlatıyor, ben sözde onu dinliyordum. Tam sokağın köşesinde, uzun zamandır içimde uyuklayan ahşap evle evin içinde unuttuğum çocuk birer hayalet gibi canlanıverdiler. Şimdi ahşap ev kimbilir ne hale gelmiştir, bahçe kapısı kırılmış, çiçek tarhları bozulmuştur; içinde oturanlar kaç defa değişmiş, her yeni gelenle o odalardaki izlerimiz,

hatıralarımız yok olmuştur, belki görsem de tanımam, içimde kurduğum âlem yıkılır diye düşünüyordum. Gene de kuvvetli bir his beni o sokaktan geçmiye zorluyordu. Arkadaşıma: «Şu sokaktan geçelim» dedim. Şimdi, çocukluğumun uzun yılların ardında kalan, yağmurlu bir sabah son defa olarak çıktığım o sokağa girecektim. Kaldırımlarında oynadığım, uçurtma uçurduğum, cam kırdığım sokak; ilk arkadaşlık, ilk tatlı hayaller, ilk aşk, ilk umutsuzluk, hayatın ilk tokadı... Hepsi ile yeni baştan tanışacaktım. Bir masal dünyasına açılan kapının önündeymişim gibi tereddüt içindeydim. Bir iki adımm sonra, bende yaşayan bir âlem ya yıkılacak, ya devam edip gidecekti.

O sırada arkadaşım kolumdan çekip, «Bırak şu tozlu sokağı, caddeden gidelim» dedi. Böylece yıllardır bende kutsal bir emanet halinde yaşayan o ahşap evi temelinden sarsarak yıktığını, çocukluğumdan yadigâr olarak kalan o masal dünyasını bir cümlede paramparça ettiğini bilemedi.

1945

HALİÇ İSKELESİ

İnsana yalnızlığını büsbütün hissettiren bir İstanbul akşamıydı. Parasızdım, sıkıntılıydım. Şehir bana o gün her zamankinden daha küçük görünmüştü. Bir takım yollardan geçmiş, dik yokuşlardan inip çıkmış, sinema afişlerine bakmış, kitapçı vitrinlerinde kendimi seyretmiştim.

Köprüye vardığımda akşamın rengi şehrin üzerine çökmüştü. Şehrin en kalabalık saatinin hemen ardından en tenha saatleri gelmişti. Herkes işinden gücünden evine dönmüş, yemek masasına oturmuş olmalıydı. Bunca insanları, otobüsler, tramvaylar, şehrin dört bucağına taşımışlar, vapurlar tıklım tıklım yola çıkmışlardı.

Akşamın ilk karanlığının şehre nasıl birdenbire çöktüğüne şaştım. Köprü altına girdim. Kadıköy iskelesinden en kalabalık vapurlar gitmiş, geç kalanlar şimdi iskelede bezgin adımlarla dolaşıyor, kitapçının vitrindeki gazetelerin resimlerine bakıyorlardı. Ellerim paltomun cebinde, etrafı seyrediyordum. Boğaza doğru açılan vapurlar ara sıra projektörlerini etrafta gezdirip karanlığı delik deşik ediyorlardı. Yanımdan geçen kadın ve erkeklerin yalnız sesleri ve hafif kahkahaları bende kalıyordu. Şu anda koca şehirde yalnızdım. Ne bir anlayanım, ne bir tanıyanım vardı. Şapkasız, uçuşan saçlarım eski paltomla bu nemli Şubat akşamında bir başımaydım.

Bir cigara çıkardım, Haliç iskelesine geçen ara köprüye doğru ilerledim. Tramvayların, arabaların gürültüsü tepeden korkunç bir şiddetle aşağıya aksediyordu. Haliç iskelesinde bekleşenler daha çoktu. Küçük bir vapur yanaşmış, Balattan, Eyüpten, Kasımpaşadan, daha bir sürü ufacık Haliç iskelelerinden gelenleri köprüye çıkarmaktaydı. Önümde başları örtülü, yeşil, mavi, kırmızı man-

tolu, düzgün bacaklı kızlar, delikanlılar geçiyor, merdivenlerden tırmanıyorlardı. Küçük vapur yolcularını boşalttı, yenilerini aldı ve yola çıktı.

Cigaram dudaklarımda iskelenin demir parmaklığına dayanmış ışıl ışıl parlayarak uzaklaşan gemiyi seyre dalmıştım. İskelede kimseler kalmadı. Herkes vapura binmiş, gişe kapanmış çımacı cigarasını yakmıştı. Bir ben ağzımda cigaram, ellerim cebimde, oradaydım. Biraz ilerideki kanapeye gidip oturdum. Oturduğum yerden Haliç uyuyan mavnaları, motorları ile önümdeydi. Bu yanyana sıralanmış duran, herbiri ayrı ayrı tuhaf adlar taşıyan mavnaların ve motorların yıllardır yerlerinden hiç kıpırdamadıkları sanılabilirdi. Sanki ötedenberi burada sessiz sessiz durmuşlar, hiç yer değiştirmemişlerdi. İnsana bu Haliç tablosunu tamamlamak için mahsustan bir köşeye sıkıştırılmışlar gibi geliyordu.

Cigaram bitti, külleri hep üstüme döküldü. Ama yalnızlığım sona ermedi. Bu gece yeryüzü üstünde benden, daha dertli, daha yalnız bir insan olamazdı. Derdim neydi, ne düşünüyordum, niye yalnızdım? Bunlar bir sigara içimi zaman boyunca düşünülemiyen, yalnız sızısı hissedilen bir takım şeylerdi. Üstelik gök yıldızlarla doluydu, ay tabak büyüklüğünde Süleymaniye minarelerinin arasında beliriyordu. İskelenin tenhalığı tam benim içindi sanki. Ayak ayak üstüne oturmuş kollarımı arkalığa dayamıştım. Çok geçmeden gişe açıldı, biletçinin başı hafif aydınlıkta belirdi. Tek tük yolcular görünmeye başladı. Oturduğum sıra doldu, iki genç adam sağıma oturdu. İşten çıkmışlardı, biri paralarını saydı, diğeri elindeki balık paketini gözden geçirdi. Sonra birer cigara yaktılar. Bir yahudi madam çocuğu ile solumda yerleşti. Çocuk ağlamağa başladığı an, gişenin aydınlığı altında kızıl saçlı bir kız gördüm. Gölgesi denize düşüyordu. Ağzında çiklet vardı, ayağının biri olduğu yerde boyuna kımıldıyordu. Hafif çilli yüzü ile parlak gözleri Haliçe dönüktü, denizi süzüyor, vapur bekliyordu. Herhalde bir mağazada tezgâhtar veya bir terzide çırak olmalıydı. Her sabah ilk vapurla

Balattan Köprüye geliyor, yeşil mantosuna bürünmüş, ayağında ince ipek çorapları ile Beyoğlundaki işine koşuyordu. Sabahları ve akşamları vapurda ona lâf atanlar, kalabalık arasında sıkıştıranlar vardı. Semtinin belki en güzel kızıydı. Onun için deli olanlar, her gece penceresi altından geçenler, yolunu bekleyenler olabilirdi. Onun da kendi dünyası, kendi hayalleri... O da büyük şehir içinde üzüntülü ve yalnızdı belki de.

Elimi uzatsam ona dokunacaktım. Sakız çiğnemekten vazgeçmiş bana bakıyordu. Birden lâf olsun diye:

— Affedersiniz, saat kaç? dedim.

— Saatim yok, dedi.

— Sizi bir yerde gördüğümü hatırlıyorum.

— Olabilir, her akşam bu iskelede.

Hafif ışık altında onun hakikî olup olmadığından şüphelendim. Karşımdaki bir hayal de olabilirdi. Elimi uzatıp eline dokundum. Kaçmadı, canlı ve sımsıcaktı. Bu bir rüya değildi. Kızıl saçları, çilli yüzü, sakızı, elindeki çantası düzgün vücudu ile yanı başımdaydı. Gözlerimin içine bakıyordu. Öteki insanlar kendi âlemlerindeydiler.

— Vapur ne zaman gelir? dedim.

— Şimdi, dedi.

Sonra elini uzattı:

— İşte geliyor.

O Balatta oturuyordu. Her sokağında yüzlerce çocuğun sabahtan akşama kadar oynadığı, pencerelerden çift-ter çifter kadın ve kız başı sarkan, İspanyol tangolarının söylendiği, dünyanın en bol çocuklu mahallerinden birinde oturuyordu. Ben de onunla bu bol yıldızlı mavi gökyüzü altında, ufacık bir vapura binip bilmediğim bir semte doğru yola çıkmak istiyordum. Ona, bana hiç yabancı gelmediğini, muhakkak bir tarafta karşılaştığımıza emin olduğumu söyledim. Belki bir sinemada yan yana oturmuşuzdur, dizlerimiz birbirine temas etmiştir. Belki de işlek bir caddede yanımdan geçerken başımı döndürüp ona defalarca bakmışımdır. Onun bir Holivut filminden ayrıla-

rak yeryüzü insanları arasına düşmüş olması da mümkündür.

Ona bunların hiçbirisini anlatmadım, yalnız bazı şeyler geveledim. Gözleriyle gülümsedi. O sırada genc o ufacık vapurlardan biri iskeleye yanaşmıştı. Yolcular gürültüsüzce iniyorlardı. Biz sessiz düşünüyor, telâşlı yürüyen kalabalığı seyrediyorduk. İskele dolmuş, parmaklığın ardına insanlar birikmişti. O birdenbire yanımdan uzaklaştı, yaklaşan esmer bir delikanlıya gülerek atıldı. Kol kola konuşa konuşa önümden geçip vapura girdiler. Bir defa bile başını döndürmedi. Vapur iskeleden kalkıncaya kadar bekledim, hiç görünmedi. Yavaş adımlarla Köprü üstüne çıktım. Şimdi Haliç ve ufak vapur ayağımın altında parıl parıl yanıyordu. Işıkları görünmeyene, ta öteki köprünün altında kaybolana kadar vapuru gözlerimle takip ettim.

Sonra, birden Köprünün gürültüsü, telâşı, aceleci insanları ortasında kendimi yapayalnız buluverdim. Onun parlak gözlerini, çilli yüzünü görmek, sıcak ellerine dokunmak için bir daha Haliç iskelesine adım atmayacağımı biliyordum. Ettrafımdaki kalabalık her geceki hayatını yaşamaya hazırlanıyordu. Gülenler, gülmeyenlerden fazlaydı. Şimdi sinema önlerinin kalabalığını, meyhanelerin benim gibi sıkıntılılarla dopdolu olduğunu düşünüyordum. Her insan bu ıslak Şubat akşamının hüznünü dağıtmak için ya yeni bir aşka başlıyor, ya kendini sarhoş ediyor, ya bir genç kızı kucaklıyor, kısacası gününü gün etmeye uğraşıyordu.

Bense o avare çocuğun, kimbilir hangi bezgin anında söylediği bir mısraı hatırlıyordum:

«Gerçek hayat bu gördüğümüz değil» (1)

1946

---

(1) «La vraie vie est absent» (Rimbaud)

YAĞMUR RÜZGARI

İnsanın canını sıkmayan bir yağmur yağmalıydı. Sen saçlarını ıslak rüzgâra vermeliydin. Gözlerinde bu kış gününün bütün hüznü bulunmalıydı. Bir pencere camına, bir sokağa, bir meydana düşen damlaları seyretmeliydin. O uzun, kalabalık yol boyunca başka yağmurlar altında yürüyüşlerini, o serin akşam üstü bir kıyıda dalgalara karışan yağmuru seyredişini hatırlamalıydın. Sonra geçmiş yılları, uzaklaşan hayalleri, kaybolan aşinaları, hayatından gölge gibi geçen sarı benizli çocuğu düşünmeliydin. Bu sessiz, gürültüsüz düşen sular senin hatıralarında bir sel gibi akmalıydı.

Ben yüzlerini ilk defa gördüğüm insanlar arasında, bitmemiş aşklarımı düşünerek dolaşmalıydım. Şehrin içinde yalnız yağmurlu gün sonları görülen o heyecanı, o sessiz telâşı görmeliydim. Beyazıt meydanında yanımdan geçen iki liseli kızdan biri bana gülümsemeli, ötekinin bakışı bende kalmalıydı. Üç adım önümde gidenin adım atışını, saçlarına yağmurun düşüşünü görmek için dakikalarca ardı sıra gitmeliydim. Dopdolu, dumanlı kahvelerde genç âvâreler kâğıt oynar, zar atarken, ben bu buğulu camlar ardındaki tanıdık âlemi seyretmeliydim. Bir sinema afişine, tütüncünün vitrinindeki gazetelere, bir caz plâğının sesine, tramvayların, otomobillerin, insanların gürültüsüne aldırış etmemeliydim. Yağmur rüzgârı yol dönemeçlerinde yüzüme çarpmalı, ıslaklığın kokusu içime dolmalıydı. Yanımdan geçenler bana yabancı olmamalıydı. Her delikanlı ile sanki orta okuldan arkadaştım, her genç kız benim ilk sevgilimdi. Sanki şu esmerle bir tren istasyonunda tanışmıştım, sonra gölgesi bütün bahçeyi kaplayan bir ağacın altında buluşmuştuk. Başka biri

ile şehri tepeden seyreden gazinonun bir köşesinde dertleşmiştik. Böylece insanlara içimdeki âlemde bir yer vererek, onları hayatımın filminde çeşitli rollerde görmeliydim. Arada bir seni hatırıma getirmeliydim. Şimdi şu sokaktan, şu dükkândan çıkıvereceğini düşünerek ürkmeliydim. Yağmur altında yürüyüşünü, bana doğru gelişini, elinle saçlarını düzeltişini hayal etmeliydim.

Ufak, dar yollarda, geniş caddelerde dolaşmalı, Köprüden geçmeli, iskeleden kalkan vapurları, dumanlarını, köpüklerini, yağmur damlaları altında uzaklaşmalarını seyre dalmalıydım. Bazan bir mısra hatırlamalı, eski bir şarkı mırıldanmalıydım. Yüksekkaldırımı, yağmurlu günlerdeki halini, mahzunluğunu bir daha görmeliydim. Sonra kendimi şehrin en kalabalık, en şiirsiz caddesinde bulmalıydım. Burada tanıdıklar daha çoktur, her adımda şapka çıkarmak, sağa sola gülümsemek lâzımdır. Büyük sinemalar, geniş vitrinler, güzel kadınlar vardır. Meyhaneler insanı çağırır. Hafif meşrep kadınlara âşine gözlerle bakarak dolaşmalıydım. Bir köşeden bir paket cigara almalı, ötede eski bir dostla iki üç kelime konuşmalıydım. Yağmur hâlâ dinmemiş olmalı, bir sinemada korkunç bir filim muhakkak bulunmalıydı. Resimleri insanı ürpertsin yeterdi. Ben, yürümeliydim. Her yer, her isim, her insan, her sokak, bana yeni şeyler hatırlatmalı, başka tesirler uyandırmalıydı.

Sonra yavaş yavaş karanlık basmalıydı. İnsanların önce gözleri, sonra bütün simaları görünmez olmalıydı. Işıklar yanmalı, yağmur sokak fenerlerinin yanına düşerken tek tek görünmeliydi. Meyhaneler tıklım tıklım olmalı, kadehler boşaltılmalı, bir yanda bir radyo alabildiğine bağırmalıydı. Biri bir yalpada sokağa fırlamalı, bir feryat basmalıydı. Ellerinde kadehlerle gülüşenler, konuşanlar, hepsi benim insanlarımdı. Sevgilisinin kolunda sinemaya, bara, gazinoya gidenlerin, sevişmeye koşanların hepsi tanıdıktı, dosttu. İnce, uzun, sarışın kadınla gezen kumral delikanlı ben olabilmeliydim. O mavi gözlüye bir romanda okuduklarımı anlatmalı, bir filim insanı gibi ko-

nuşmalı, hareket etmeliydim. O da benim hoşuma gidecek şeyleri söylemeliydi, beraber yağmurlu gece içinde tenha bir sokağa sapmalıydık. Bana anlatmalıydı, ne anlatırsa anlatsın, razıydım. Ben yalnız onu seyretmeliydim, düşünmeliydim, hiç konuşmamalıydım. Bir aralık, dudağını kulağıma yaklaştırmalı, bir şeyler fısıldamalıydı. Gezmeliydik, bir yerlere girip çıkmalıydık, aramızda bir şeyler olmalıydı. Elimi saçlarına değdirdiğim zaman parmaklarım ıslanmalıydı. Bir an seni, saçlarınla, gözlerinle içimde hissetmeliydim. Bana gülüşünle, alaycı halinle, bu karanlık, bu dar sokakta canlanıvermeliydin. Birden dünyadan, insanlardan, yağmurdan nefret etmeliydim. Yanımdaki sarışın, bana bir filimden aşırılmış gibi gelmeli, ondan bir silkinişte kurtulmalıydım. Tek başıma, hayalsiz, karanlık bir âlemde yürümeli, dert ortağı geceyle dost olmalıydım. Koca şehrin teslim olduğu o yağmurlu gece içinde insanlardan uzak, bilmediğim yerlerden geçmeli, bir şeyler aramalıydım. Sonunda elleri boş, hayalleri tükenmiş, içi yağmur rüzgâriyle dolu genç bir adam evine doğru yürümeliydi.

1946

AŞKSIZ İNSANLAR

Uzun zaman aşksız yaşadım. Bu, mevsimin sonbahar olması, ya da havaların yağmurlu gitmesinden değildi. Sadece eski bir aşktan kurtulmuş, bir yenisine başlayamamıştım. Aşk benim alışık olduğum bir şeydi. Aşksız bir insan nasıl yaşar, nasıl yer, nasıl dolaşır, neler düşünür diye merak ederdim. Herhalde böyle bir insan şehrin uçsuz bucaksız caddelerinde gölgesini arkasına takarak dolaşmaz, Unkapanı köprüsünden manzaraları seyretmez, parklarda âvarelikten hoşlanmaz, aşk filmlerini sevmezdi. O, işini gücünü bilen, caddelerde hep hızlı hızlı koşan, tramvayları doldurup taşıran, ayakları çıplak çocuklara sadaka vermeyen bir insandı. Yalnız kendi için yaşar, başka bir şey bilmezdi.

Çoğu defa bir tramvay durağında veya bir dörtyol ağzında cigaramı yakmaya çalışır, bir insanın gözükmesini beklerken, o aşksız insanlarla karşılaşırdım. Hepsinin yüzü âşıktı. Gelen tramvaylara saldırırlar, insanları iterler, çiftlerin resimlerine bakmazlardı. Arabalar gelip geçer, otomobiller feryadı basar, insanlar koşuşurken, ben bu dudakları gülümseme bilmeyen, hayalleri ışık görmemiş, hatıralarında aydınlık bir yüz, dağınık bir saç bulunmayan aşksız insanları düşünürdüm. Bazan elleri cebinde, şapkasız, yüzünün çizgilerinde bir ferahlık okunan sevimli biri ile göz göze gelirdim. İki âşina gibi bakışırdık. Onu sanki yıllardır tanırdım. Bir arada dertleşmiş, Gülhane parkının denize bakan bir kanapesinde uzun uzun konuşmuş olduğum bir insandı sanki. Onun da âvarelik edilecek yerleri, dert dökmeye en uygun köşeleri, düşünceye düşünce katan uzun tenha yolları bildiğine inanırdım.

Derken bir apartıman penceresinden bir sarışın baş sarkar, bir balkondan ötekine bir kadın seslenir, yanı başımdan şarkısını mırıldanan bir delikanlı geçerdi. Bakışlarım sokak dönemecine koşardı. Sigaramı atıp iki adım yürürdüm. Biri omuzuma çarpardı, aldırmazdım. Aşkla doluydum. Bilirdim ki dünyada benim gibi olanlar da vardı. Bu yeryüzünü daha güzel yapacak insanlar bunlardı. Bir insanı seven, onun gülüşü, ağlayışı, adım atışı ile ilgilenen yeryüzü sakinleri, bu dünyanın elbette ki daha iyi, daha güzel olmasını isterlerdi.

Çokluk bu hayaller akşam üstleri kurulurdu. İnsanlar işlerinden çıkmış olurlar, okulların boşanma saati gelmiş bulunurdu. İşte bu saatlerde aşksız ve aşkla dolu insanları teker teker seçerdim. Bu hiç te tahmin olunduğu gibi olmazdı. İnsan çok defa yanılabilirdi. Fakat ben hiç aldandığımı sanmıyorum. Seven insan, öteki insanları daha iyi tanır. Şu kendi halinde yürüyen, başı yerden kalkmayan henüz bir aşktan kurtulmuştur; şu elindeki çantayı sallayıp koşan kız aşkı hiç tanımaz; şu ıslığını unutanın halini Beyoğlu sinemalarına sormalı, şu sigara alanın serüvenini tanımış bir hikâyeci kaç defa yaşamıştır; şu kahvenin içinde tavla oynayanların her zar atışta talihe meydan okudukları, aşktan habersiz oldukları belli; şu genç öğrenci birisini beklemekte; ilerden geçen aşkı romanlardan ve filmlerden ögrenmiştir; ötekisi ise hiç bilmez.

Sokak dönemecinden kadınlar çıkar çocuklar çıkar, aşksız insanlar çıkar, o görünmezdi, Bazı zamanlar yeşil mantosu ile belirirdi. Yanıma gelir, içime soğuk sular boşalıverirdi. Ağaçların gölgesinde yürürdük. Ben hep susardım, o konuşurdu. Gök yüzünde birden bulutlar dağılır, çiseleyen yağmur diner, güneş açardı. Her yan yana attığımız adımda içime taze sevinçler, yepyeni duygular dolardı. Arabalar geçer, insanlar bakar, tanıdıklar, göz kırpar, selâm verirdi. Ama yol her zamankinden daha çabuk biterdi. O kısa süren anlarda, aşksız insanlara acırdım. Kış böyle geçer, bahar gelir, paltolar atılırdı. Ceketle so-

kağa çıkardım. Kadınlar, kızlar, o, çorapsız dolaşırlardı. Rüzgâr daha hafif, daha tatlı esmeye koyulur, kızların bakışları aydınlanır, onunkiler ise çakmak çakmak olurdu. Hep çabuk çabuk konuşur, bana eski sevgilisinden bahsederdi; ben gülmeye, kayıtsız görünmeye çalışırdım.

Sonra, aylar geçti; mevsimler birkaç kere değişti, paltolar tekrar giyildi, tekrar atıldı. Ve bir gün geldi ki, gök yüzü bana eskisinden daha karanlık, yağmur daha can sıkıcı, sokaklar fuzuli görünmeye başladı. Sokak dönemeçleri bir şey anlatmıyor, film afişleri bir anlam taşımıyordu. Gülen veya gülmeyen insanlara hiç aldırış etmiyordum. Park kanapeleri, uzun tenha yollar, Köprüde gece âvarllikleri, bana eskiden görülüp şimdi hayal meyal hatırlanan bir rüya gibi geldi. Artık sigaralar tadsız, sular acı, hayaller darmadağınıktı. Günlerim sıcak, gürültülü kahvelerde, iskambil ve tavla başında geçiyor, başka bir şey beni ilgilendirmiyordu.

Bir rüzgârlı akşam üstü şehrin en kalabalık caddesinden geçerken, bir mağaza vitrini bana ilk defa olarak yeni bir aşksız insanı tanıttı. Bu, hayalsiz, umutsuz, arzusuz, herhangi biriydi. Bir kaşı çatıktı, dudağında gülümseme silinmişti. Bu, bendim. Artık bütün şarkılar bana yabancıydı. Aşk şiirlerine düşmandım. Parklar serseriler içindir diyordum. Hayal kurmak işsizlere mahsus...

1946

MAHMUT BEYİN GAZETESİ

Doğrusu bu hikâyeyi kimsenin duymasını istemezdim. Yıllardır o dar, o tenha sokağın, o küçük ahşap evin, dostum Mahmut beyin serüvenini yalnız kendim için sakladım. Başkalarının ilgisi bakışları altında eriyip kayboluacak bu hatıranın benim malım olmasını sevdim, onu yabancı gözlerden gizledim, kimseye anlatmadım.

Şimdi her şey o kadar uzak ve sisli ki ben bile bu hikâyenin gerçek olup olmadığından şüpheliyim, bunun için anlatacağım şeylere kimsenin inanmıyacağından korkuyorum. Ama buna da aldırdığım yok! Ben gördüğümü, tanıdığımı, bildiğimi sandığım bir olaydan bahsetmek istiyorum. Hikâyemi, bir masala, bir rüyaya benzetenler olabilir, ne olursa olsun, ben gerçeği hayallerimden uzakta düşünemiyorum.

Önce şunu söyliyeyim, şimdi o sokak, o ev ve belki de o insan yeryüzünde yoktur. Sokak kayboldu, ev yıkıldı. O ise kimbilir ne oldu! Geçen gün o taraftan geçtim de bunları hatırladım. Tanıdığım, sevdiğim yerler alt üst olmuş, evler, apartmanlar silinmiş, bayağı üzüldüm. Oralarda ne çok dolaştığım, koşuştuğum anlarım olmuştu. Bunları düşünürken o daracık sokağı hatırlayıverdim. Buralarda bir yerdeydi. Şu kaldırım taşlarının bittiği yerde, bir çeşmenin önünde başlardı, bir iki ev, bir apartıman, sonra yine birkaç ev, nihayet tramvay caddesine çıkılırdı. Şimdi ise toz duman havalara yükseliyor. İşte o toz dumanı rüzgâr dağıtırken hiç de uzak olmayan o serüveni hatırladım. Hafızamın derin bir yerinde sıkışıp kalmış bu hatıra birden nasıl canlanıverdi! Sanki birdenbire yıllarca geriye gittim de kendimi o sonbaharki halimle, hafif bir yağmur içinde bir film afişinin önünde buluverdim.

Nerden aklıma esmişti. Herhalde o gün canım sıkılıyordu, kendime bir eğlence arıyor, bulamıyordum. Bir paket sigara bile almıştım, vakit geçirmek için.. Ne aradığımı, ne istediğimi bilmediğim, pek çok bomboş günlerimden biriydi. Belki istediğim yazıyı yazamamıştım, belki beklediğim bir mektup gecikmişti veya bir arkadaşa küsmüş, güzel bir filmi kaçırmıştım. Ama önemli bir derdim yoktu; eğer olsa şehrin bu tanıdık semtinde işim neydi, daha ötelere, çok uzaklara, bilmediğim, bana yabancı olan yerlere gider, oralarda kaybolurdum. Sadece canım sıkılıyordu o kadar. Bunu yok etmek için ise bir neşeli yüz, küçük bir kelime, bir tatlı bakış yeterdi, ama nerde...

Birden o sokağa sapıvermişim. İki adım atar atmaz durakladım. Ben bu semtin insanıyım, burada doğdum, büyüdüm. Ömrüm bu sokak aralarında geçti, ama şaşılacak şey, bu daracık sokak bana yabancıydı.. Tramvay caddesinin tam arkasına düşen bu sapa sokağa hiç yolum düşmemiş olmalıydı. Şaşırıp kaldım, burnumun dibindeki yerleri bile bilmiyormuşum, diye düşünüyor, etrafı seyrediyordum. Evlerin pencerelerine yağmur düşüyordu, bir apartımanın balkonunda çamaşırları unutmuşlardı. Biraz daha yürüdüm. Evler sıra sıra idi. Durup sönen sigaramı yaktım. Tam kibriti söndürürken o ufacık ahşap evi gördüm, dona kaldım.

Ne pencerelerde bir görünen, ne de sokakta benden başka kimse vardı. Etrafıma bakındım, sonra sigaradan bir nefes çekip, iki adım geriledim, küçük eve bir daha baktım. Karşımdaki ufacık ev bir gazete sayfasına benziyordu. Hani şu akşam saatlerinde beş kuruşa satılan bol cinayet haberleri ile yüklü gazetelerden... Evin yüzü bir gazetenin ilk sayfası.. Sütun sütun yazılar, manşetler, tefrikalar, fıkralar, haberler, nihayet ilânlar. Tebeşirle kocaman harflerle bir sürü yazı sıralanmıştı. Önce başyazıyı, sonra havadisleri ve tefrikayı «devamı var» kelimelerine kadar okudum... Hani yağmur da yüzüme düşmese, ara sıra gök gürlemese, ayakta rüya gördüğüme inanacaktım. Yazıları bir daha bir daha okudum. Mizanpaja, yazılara,

harflere dikkat ettim. Karşımda mükemmel bir gazete vardı, ev şeklinde bir gazete...

Son savaş durumunu — henüz ortalarındaydık — anlatan fıkra, iç havadisler; suiistimal ve hırsızlık, bir Bakan'a yazılan açık mektup; içinde «haksızlık» «iftira» «otuz yıl hizmet» lâfları geçen bir uzun yazı. Her yazının altında bir işaret vardı.. Bunca yazı nasıl da sığdırılmıştı!.. Pencerelerin üstü, altı, kapının dört tarafı doldurulmuş, hiç boş yer bırakılmamıştı, bir köşede de anlayamadığım bir resim. Şaşkınlığımdan yavaş yavaş sıyrılınca anlayabildiklerim şunlar oldu: bu garip gazetenin başyazarı eski bir devlet memuruydu, işinden atılmış, uzun zaman ünlü bir hastanede yatmıştı, uğradığı haksızlıkları millete anlatmak için en uygun vasıtayı seçmişti. Bir gazete çıkarmıştı, gelen geçen okusun, anlasın diye... Ama o sokaktan günde kaç kişi geçerdi ki!..

Köşe başına gidip caddeye çıkan kaldırımın kenarındaki kestanecinin önünde durdum, adamcağıza öyle acayip bakmışım ki elindeki maşayı sallıyarak: «Şaştın mı beyim» dedi. Sonra sormadan anlattı. Zaten günde birkaç defa aynı şeyleri başkalarına da anlatıyormuş.. Önce gazetenin başyazarının adını söyledi... Mahmut bey imiş... Bu, gazetesinin bilmem kaçıncı sayısıymış.. Daha önce de neler neler yazmamış!. Tahmin ettiğim gibi Mahmut bey'i işinden atmışlar, o da bir tuhaf olmuş, ünlü akıl hastanesinde tedavi altına alınmış.. Aylarca orada kalmış. Sonunda karısıyla kızı onu eve getirmişler, ama başa çıkamamışlar.. Önce pencereden halka nutuk vermeye kalkışmış, bu olmayınca bir sabah erkenden kalkmış, eve bir merdiven dayayıp, elinde tebeşirle ver yansın etmiş yazıları, tefrikaları, açık mektupları... Sabah olunca karısıyla kızı hemen o yazıları silmişler, ama ertesi sabah aynı yazıları gene yerli yerinde bulmuşlar.. Bir türlü başa çıkamamışlar. Haftada bir defa, pazartesi sabahları Mahmut bey merdiveni dayar gazetesini yazarmış, konu komşu gelip giderken okur geçerlermiş..

Kestaneci: «Mahmut bey âlim adamdır» diyordu. «Bir

haksızlığa uğramış biçare, ondan sonra böyle olmuş... Neler de bilmez.. Her şeyden bahseder, ne iyi adamdır... Bakın, bakın işte penceresinin ardında... Şimdi sizi görmüştür... Zavallı ne sevinir bilseniz».

Sahiden perdenin ardında beyaz saçlı bir baş görünür gibi oldu. Bir okuyucu bulduğu için ne kadar mesuttu! Onun sevincini anlıyordum. Kimbilir şimdi zihninden neler geçiyor, gelecek sayı için neler hazırlıyor, ne plânlar kuruyordu.

Artık dünya benim için başka biçimdeydi. O günden sonra Mahmut beyin gazetesinin sadık bir okuyucusu oldum. Dudaklarımda sigara dakikalarca karşı kaldırımda durup yeni yazıları, havadisleri, tefrikanın devamını okuyordum. O beni perdenin arkasından seyrediyor, gözlerinin parladığını görür gibi oluyordum. Her defasında da kestaneciden kestane alıyor, yeni haberler dinliyordum: «Her gece şu kahveye çıkar, domino oynar emeklilerle... İyi de oynar hani... Aklı başında konuşurken onu bir dinleseniz. Kimseye gazetesinden bahsetmez, kimse de ona bir şey soramaz. Bakın bu sabah bu yazıları yeni yazdı. Kızı ile karısı da artık ona yardım ediyorlar, ne yapsınlar!.. Kızı merdiveni tutuyor, karısı da pencereden tebeşir yetiştiriyor. Bazan ben de yardımlarına koşarım... Başka çare yok!..»

Mahmut beyi yakından görmeyi ne kadar isterdim. Bir gece o kahvede domino oynar, kahvesini içerken ben bir köşeden onu seyretmeliydim. Pazartesi sabahı güneş doğarken o gazetesini çıkarmak üzere dönerken gidip yardım etmeliydim, hattâ bir yazı da ben yazmalıydım. Bunları yapmayı ne kadar isterdim. Ama ben tuhaf insanım. Bir iki hafta sonra kanıksadım mı nedir, Mahmut beyin gazetesini ihmal etmeye başladım. Hayatımın akışı biraz değişir gibi olmuştu, küçük sıkıntılar geçmiş, yeni umutsuzluklarla, hayal kırıklıklariyle karşı karşıya kalmıştım. Artık Mahmut beyin gazetesi bile beni avutamazdı.

...Sonra neler, neler oldu! Savaş sona erdi, hayalleri-

mc bir aydınlık, içime bir sevinç dolar gibi oldu, ama dolmadı. Ben yine böyle dalgın, avare, hayata Mahmut beyden daha uzak ve küskün kalmaktan kurtulamadım. Derken semti yıkmaya, bütün yakın ve uzak hatıralarımı taşıyan yerleri silip süpürmeye başladılar. Bir gün geldi, ne Mahmut bey, ne kestaneci, ne ev, ne sokak kaldı. Bütün bu serüven uydurma bir masala benzedi.

Şimdi bile gerçekten bilmiyorum. Mahmut bey ile gazetesi, sonbahar yağmuru altında dolaşan bezgin bir insanın, sıkıntısı içinde avunmak amacıyla yarattığı bir hayal miydi? yoksa o, yaşadığımız yılların huzursuzluğunu kendi içinde duyup bunu bütün insanlara açıkça bildirmekten korkmayan, bir masal kahramanı mıydı? İşin içinden çıkamıyorum.

1948

NUHUN GEMİSİ

Nuhun gemisi semtin o köşesine ne zaman oturdu, hatırlamıyorum. Herhalde uzun yıllar geçmiştir. Ben gözümü açtığım, dünyayı anlamaya başladığımdanberi onu yerli yerinde gördüm. Bunca zamandır yerinden kıpırdamadı, nasılsa öyle kaldı. Kimbilir ilk defa onunla nasıl tanıştım, unutmuşum. Ama çocukluğumun ilk hayalleri, ilk hatıraları arasında Nuhun Gemisinin yeri oldukça büyüktür. Onun avluları, merdivenleri, koridorları, taraçası, çeşitli insanları hafızamdan silinmedi. Şimdi bile yolum düşüp önünden geçerken bir tuhaf olduğumu hissederim. İnsan hoşlandığı bir şarkıyı dinlerken, sevdiği bir şiiri okurken nasıl tarif edilemeyen bir şeyler duyarsa, ben de Nuhun gemisini her görüşümde öyle olurum. Bir binanın insana neden böyle yakın olduğu ilk bakışta anlaşılmaz. Ama kişioğlunun canlı olmayan nesnelerle, meselâ bir sokakla, bir evle, bir kitapla, bir ceketle, bir ayakkabı ile dostlukları görülmüştür. Bunun açıklaması kendi içimizdedir. Anılarımızı biraz eşelemek yeter.

İşte Nuhun Gemisi de benim çocukluğumun, ilk gençliğimin eşi bulunmaz bir yakını olmuştur. Kendimi kısa pantalonlu, bacak kadar o merdivenlerden tırmanırken görüyor gibiyim. O zamanlar Nuhun Gemisi demiyordum, orası benim için sadece eğlenecek bir yerdi. Köşe kapmaca, saklambaç, koşmaca için o büyük binaların ne uygun yerleri vardı! Hele taraçası! Bütün Marmara ayağınızın altındadır. Uzaktan bir geminin dumanı görünür. Bir tren Yenikapı'dan gelmiş geçmekte. Sonra ufukta sıralanan dağların hayalleri.. Bulutlar ve yüzünüze çarpan rüzgâr.. Başınızı biraz aşağıya çevirince semti görürsünüz. Tramvaylar geçer, insanlar dolaşır. Bizim ev ilerideki

büyük binaların ardındadır. Şu apartıman biraz kısa olsaydı, erik ağaçları görünürdü bile.

Dediğim gibi evimiz Nuhun Gemisinden birkaç sokak ötede idi. Arada büyük bir cadde, üç sinema vardı. Beş dakikada gidip gelinirdi. Yazın sıcak günlerinde, karlı pazar sabahlarında oraya koşardım. Bütün apartıman çocukları avluya fırlardı. Kartopu savaşı yapılır, çeşitli oyunlar oynanırdı. Nuhun Gemisindeki hayata bayılırdım. O büyük binalarda oturan insanlar bana çok mesutmuşlar gibi gelirdi. Onun en üst katındaki dairelerden birine yerleşmemizi isterdim. Bazan evimizdeki odamda, yatağımda hayaller kurardım. Bana koskoca evimiz, büyük balıçemiz, ağaçlarımız yetmezdi. Nuhun gemisinin insanlarını, çocuklarını, neşesini arardım.

Nuhun Gemisini tanıyanların çoğu ilk aşklarını orada yaşadıklarını hatırlarlar. O büyük, bol merdivenli binalarda edebiyata mal olmayan nice serüvenler geçmiştir. Nuhun Gemisinde dünyaya gözlerini açan, büyüyen, gelişen, hayatı öğrenen, aşkı tanıyan delikanlıların ve genç kızların sayısını kimse bilemez. Her binasında, her katında birbirine benzemeyen, memur, esnaf, tüccar, serbest meslek erbabı insanların oturduğu bu büyük binaların bir ünü de aşklarının bolluğundandır. Bunu bütün semt insanları bilir. Kaç delikanlı kaç genç kızı, bir Haziran güneşi veya bir Eylül yağmuru altında ilk olarak o koridorlarda, o merdivenlerde görmüş, bir daha unutamamıştır! Kaç çift gece karanlığında ilk defa dudaklarını birbirine teslim etmiş, kaç aşk mektubu elden ele verilmiştir!

Kaç yıl geçti bilmiyorum. Yalnız bol hanımeli kokusu ile yüklü bir öğle sonunu hatırlıyorum. Henüz çocuk denecek yaştaydım. Gerçi uzun pantalon giyiyor, saçlarımı briyantinle taramaya başlıyor, aşk romanları okuyordum ama daha çocuktum. Tarih hocasının sert sesinin, kimyacının kırık notunun dünyada herşeyin üstünde sayıldığı günlerdeydi. Babam bir yıl evvel ölmüş, çocukluk hülyalarım uçmuş, ümitlerim bütünüyle kaybolmuştu. Kurdu-

ğum bir dünya çöküvermişti. Nuhun Gemisine yakın olan evimiz satılmış, uzak bir semte taşınmıştık. Artık eskisi gibi değildim. Daha ciddiydim, neşesizdim. Eski alışkanlıklardan, eski gülüşlerden, eski saadetlerimden uzaktaydım. Nuhun Gemisine uzun zamandır gitmiyor, oradaki küçük dostlarımı, ilk sevgililerimi çoktanberi görmüyordum. Yalnız bazan Nuhun Gemisini, orada geçen saatlerimi, oynadığımız oyunları, uzun saçlı hırçın bakışlı bir kızı hatırlıyordum.

Uzun zamandır görmemiştim onu. Nasıldı? Herhalde sesi biraz değişmiştir. Gözlerinin derinliği artmış, boyu biraz uzamıştır. Sesi gene heyecanlı, sinirlidir. O şımarık hallerini asla kaybetmemiştir. Daima güler, daima konuşur... Son defaki görüşmemizde biraz dargın ayrılmıştık, ama bu onun bende yaşamasına engel değildir. Artık bir gün Nuhun Gemisine gitmeden edemiyeceğimi anladım. O sırada kötü bir duruma düşmüştük. Babamın ölümü bizi perişan bir hale sokmuştu. Giydiğim elbise hayli yıpranmıştı. Aynada bana bakan bu gözleri, içindeki acıyı, üzerimdeki elbisenin aksinin hazinliğini uzun uzun seyrettim. Sanki aynadaki insan bir yabancıydı. Daralmış pantalon, dirseği çıkmış ceketle Nuhun Gemisine gitmem doğru muydu? Ama o iyiydi. İnsanları elbiselerinden ötürü sevmezdi.

Nuhun gemisine o girişimi ve çıkışımı unutamıyacağım. Gene eskisi gibi bol merdivenli ve haşmetli idi. Avluda çocuklar oynuyordu. Gözlerim onu aradı. İlerde oynayan çocukların yanındaydı. Beyaz bir robu, dalgın bir duruşu vardı. Uzaktan onu seyretim. Neler düşünmekteydi, bense ne hayallerle boğuşuyordum. Birkaç adım atıp seslendim. İrkildi, bana baktı. Bir yabancıya bakar gibiydi. Yanındaki kızlar da oyunu bırakmışlar, beni seyrediyorlardı. «Tanımadın mı» diye mırıldanmışım. İri gözlerini gözlerime dikti, kötü kötü baktı. Başını döndürüverdi. Çocuklar halimle eğleniyorlardı; hepsi kötü elbiseme, buruşuk pantolonuma, sarı yüzüme gözlerini dikmişlerdi. Nuhun gemisi o anda üzerime yıkıldı. Geri dön-

düm, koşar gibi kaçarken kapıcının sesi kulağımda kaldı: «Herkes kendi dengiyle, emsaliyle...»

Nuhun Gemisi hâlâ eski yerinde. Gene aynı merdivenler, ayni bahçe, ayni koridorlar, koşuşan çocuklar, oynuyanlar, bağrışanlar.. Gene taraçadan Marmara görünür, dumanı tüten bir vapur gelir, Yenikapı önünden bir yelkenli geçer, trenin düdüğü duyulur. Semt insanları ağaçların altından gelir geçer, apartıman sakinleri sabahla işlerine gider, ilk karanlıkla dönerler. Nuhun Gemisinde insanlar doğar ve ölür; kızlar büyür ve evlenir; delikanlılar askere gider, iş güç sahibi olur. Her gün yeni bir aşka başlanır, eski bir aşka son verilir.

Ben ara sıra Nuhun Gemisini hatırlar, o tarafa doğru bir uzanırım. Büyük parmaklıklı kapısının önünde sigaramdan bir nefes çeker; buradan yıpranmış ceketli, ütüsüz pantolonlu, üzgün bakışlı bir çocuğun ümitle girişini, ümitsiz çıkışını görür gibi olurum. Sonra sigaramı yere atar, yıllar yıllar ötesinden, o eski günlerden gelmişe benzeyen eski bir şarkıyı düşünerek yürür giderim.

1947

YANDAN ÇARKLI

Sabahın sisi içinde iskelenin yolunu tutardım. Asfalt cadde boyunca yürür, pancurları inik köşklerin, tek katlı sayfiye evlerinin önünden geçerdim. Koskoca yol ıslak parlaklığiyle önüm sıra uzanır, sisin içinde fazla ilerisi görünmezdi. Ara sıra bir tramvay sabah havasında ince bir ses yayarak geçip giderdi. Sahile giden o uzun yol ilk bakışta hiç bitmiyecek gibi görünür, insan bir sigara yakmak ihtiyacını duyardı. Denize doğru atılan her adımda birlikde serinlik çoğalır, bir nem kokusu gelirdi.

Çok defa iskeleye ilk gelen ben olurdum. Daha gişe açılmadan, memur gelmeden, sahile varır, rıhtımdaki tahta kanepeye oturur, denizi seyre dalardım. Günün ilk aydınlığında bir balıkçı kayığının sisten sıyrılıp iskeleye yanaştığı görülürdü. Yelkeni indirir, demir atardı. Bazan üç kişilik tayfası arasında kavga çıkar, küfürler savrulurdu. Ben gözlerimi, dağılmaya başlayan sis tülünün ardında beliren beyaz yalının her zaman kapalı duran üst kat pancurlarına çevirirdim. Bu pencerenin ne zaman açılacağını, açılınca orada kimin belirivereceğini düşünürdüm. Uzaktaki adalar, yavaş yavaş şekil almaya başlar, gök yüzünde bulutlar yağmuru bildirir, yüzüme çarpan rüzgâr içimi ürpertirdi. Hiçbir şeyi aklıma getirmeden, güzel veya çirkin hayaller kurmadan etrafa bakar dururdum. Gözlerini uğuşturarak gelen iskele memuru ile selâmlaşır, bir kaç kelime konuşurduk; bana biletimi verirdi. Denize uzanan iskelenin üzerinde dolaşmaya başlardım. Sigaramın dumanı ağzımdan çıkan buhara karışırdı.

O Eylül sabahları güneşin doğuşunu görmeden yataklarından fırlayan insanların uyku dolu gözlerini, donuk,

mahzun yüzlerini seyretmek ne tuhaftı! İskelenin yavaş yavaş doluverdiğini hiç farketmezdim. Adım başında bir sigara dumanı gözüme, bildik sesler içime dolardı. O yaşlı yazarı, o bütün yaz mevsimi boyunca, sabah ve akşamları, güvertede karşılıklı oturduğumuz kötü kadın rolleri ile ün almış film artistini, yakasına pembe bir gül takarak iskelenin üzerinde dolaşan esmer delikanlıyı görürdüm. İngilizce, Fransızca, Almanca konuşanlar, gözlük, pardesü, şapka taşıyanlar, ayakta durup kitap okuyanlar, benim gibi denizi seyredip kendi dünyalarını yabancı bakışlardan saklamak isteyenlerle karşılaşırdım. Hepsi de burnun ötesinde yandan çarklının dumanının görünmesini, sesinin duyulmasını beklerlerdi. Sis güneşin okları ile parçalanırken kirli bir gök tepemizde belirirdi. İskelenin ucunda parmaklığa dayanır, vapuru ilk gören, sesini ilk duyan insan olmak isterdim. Esmer delikanlı piposunu yakar, mevsim boyunca sayfiye gazinolarında moda olmuş bir şarkı mırıldanırdı. Şarkısını bitirmeden yandan çarklının beyaz dumanının gökyüzüne yükseldiğini görüverirdik. Kirli maviliğe doğru yayılan dumanın peşinden yandan çarklının düdüğü kesik kesik birkaç kere öksürürdü. Bekleşenler bu tanıdık sesle kendi dünyalarından uzaklaşırlar, her sabahki dostlarının dalgaları iki yana saçarak gelişini seyrederlerdi.

Kaç defa o rüzgârlı, yağmurlu, karlı güneşsiz sabahlarda, hergün tekrar edegelen bu hali gördüm! Şapkalar uçuran, etekler kaldıran, elleri yüzleri mosmor bırakan kış sabahlarında o insanlarla beraber denizi, gökyüzünü, yağmuru seyrettim. Şapkamı elimle tutarak, paltomun yakası kalkık olarak o çamurlu yoldan geçtim, o esmer güzelinin bir nefes ötesinde hayallerimi az mı yordum!

Vapurun iskeleye yanaşması, yolcuların binmesi, sonra çarklarını döndürerek uzaklaşması, bütün alışılmış şeyler gibi, farkına varılmadan olur biterdi. Sonbaharın soğuk olmayan günlerinde güverteye çıkardım. Ya bacanın dibinde, ya da güvertenin gerisindeki kanapede otururdum. Marmara'nın sisli ufkundan serin bir rüzgâr gelir,

arkadaki ufacık bayrak uçuşur, çırpınır, dumanlar şekilden şekle girerek ardımızda kaybolurdu. Yaz aylarında oturacak yer bulunmaz, Eylülün son günlerine doğru güverte tenhalaşırdı; benim gibi boş hayallerden hoşlanan bir iki âvâreden başka kimse kalmazdı.

İşte o simsiyah saçlıyı serin sonbahar sabahlarından birinde tanıdım. Aradan bunca zaman, serüven, insan, karmakarışık olarak geçip gittiği halde birbirine benzeyen o güz sabahları içinde birini açık bir şekilde hatırlıyorum. Hafif bir yağmur altında gelmiş, iskelede bekleyen vapura binmişti. Henüz Eylülün ilk günlerindeydik, hava sıcak, yakalar açıktı. Güverteye çıkmış, en gerideki sıraya kadar yürümüştüm. O benden bir kanape önde ve sol taraftaydı. Sahile o kadar yakın geçiyorduk ki, onun dağılan saçları beyaz yalının pencerelerine sürünüyor gibiydi. İlk bakışta onun profilini sahilin evleri, bahçeleri, ağaçlarından ibaret bir fon üzerinde keskin çizgilerle çizilmiş olarak görmüştüm. Bunca zamandanberi sahil bana böyle sevimli görünmemişti. Genç kızın sade bir robu, gözlerinde siyah gözlükleri, elinde ciltli kitabı vardı. Ayaklarını boyuna oynatıyor, sanki içinden bir şarkı söylüyordu. Güverteye baş taraftan gelen sabah rüzgârı saçlarını geriye uçuruyor, eteklerini kaldırıyordu. Gözlerim denize, ardımızda kalan köpüklere, yalıların yeni kalkan pancurlarına, dumanın havada kaybolusuna, martilerin kanat çırpışına, uzaktan geçen bir balıkçı kayığına dalıyordu. Onu ilk görüşümden hatırımda bunlar kaldı. Sonra onu her sabah ayni yerde görmeğe başladım. Hep yalnızdı. O bir kanepe önde ben gerisinde oturuyorduk. Uçuşan saçlarını, yanık yüzünü görürdüm. Gözlerinin rengini düşünür, bizi tanıştıracak bir tesadüfü beklerdim. Vapur köprüye gelinceye kadar onun, hayatına, kişiliğine kadar bütün hikâyesini içimde yaşatıyordum.

Yandan çarklının sesi; dumanı, köpüğü, arasında, sabahın hafiflemeğe başlayan sisi içinde yol alırdık. Ona bakardım. Başını oynatsa, ayağını kımıldatsa, öksürse, içini çekse, kitabını kapasa dikkatimi çekerdi. Onun bu dün-

yaya aldırış etmeyen hali, gelişi güzel bakışı için insan deli olurdu.

Yandan çarklı uzaktan kimbilir ne güzel görünürdü! Sesi sahil evlerinin sakinlerinin içine nasıl bir acı tadla dolar, kaç genç kız ve delikanlı hayallerini bölen bu aşina sesi uykularına karışıvermiş bulurlardı. Beyaz yalılar, ağaçlı bahçeler güneşin ilk ışıkları altında yıkanırken vapurumuz sahil insanlarının rüyalarından geçerdi.

Yandan çarklıya, insanlarına, düdüğüne, dumanına, sahillere, esmer güzeline öylesine alışmıştım ki bir gün bütün bunları kaybedeceğim aklıma bile gelmiyordu. Önce karın yağmasiyle güvertenin tadı kalmadı. Dar, dumanlı bir kamarada sabahları gazete okuyarak şehre inmek sıkıcı bir hal almıştı. Sahili, bulutları seyredemiyor, o esmer güzelini göremiyordum. Birdenbire yok oluvermişti. Vapurun en alt kamarasında şehre doğru yol alırken onun ne olduğunu uzun uzun düşünürdüm. Bana öyle bir yaratık hiç yaşamamış gibi geliyordu. Onu sanki ben yaratmıştım. Bir yağmurlu sabah yeryüzüne inmiş, sonra günün birinde uçup gitmişti. O siyah saçları, kayıtsız duruşu ile, bana Marmara'nın sabah bulutlarının, sisli sahilin, martilerin getirdikleri sonra da alıp kaçırdıkları bir rüya insanıydı. O esmer güzeli, gerçek olmaktan çok, yalnız bir insanın, yağmurlu günlerinin hüznü, sıkıntısı içinde yaşatmış, sevmiş, hayallerini alt üst etmiş, birçok hatıralara, üzüntülere sebep olmuş, el ile dokunulmaz, okşanmaz, öpülmez, rüyalardan kaçmış bir yaratıktı.

Şimdi, uzun yıllardan sonra yandan çarklıyı hayallerimi yıkan bir düşman olarak hatırlıyorum. Sanki benim bütün güzel anılarımı, o güz sabahlarının hüznünü, bu dünyanın insanı olmayan o esmer güzelini yüklenip uzak denizlere açıldı, bir daha da geri getirmedi.

1947

DONDURMALI SİNEMA

Hikâyemin bugünün insanlarına bir masal gibi geleceğini biliyorum. Ama ben bu masalın içinde yaşadım. Hiç de uzak olmayan o barış günlerinin serüvenleri, sisli, karışık anılar arasında kaybolmuş, sanki o beyaz pantolonlu çocuk yaz öğlelerinin sıcağı, durgunluğu, neşesizliği içinde sinemaların karşılıklı sıralandığı sokakta dalgın, âvâre dolaşmamış bol haydutlu, gürültülü bir filmin heyecanını resimlerini seyrederken yaşamamış.

Benim masalımda şehzadeler, peri kızları, bir dudağı göğe varan araplar, zengin saraylar, uçan halılar, bir kılıç darbesinde ejderhayı öldüren kahramanlar, korkunç sürgeli cadılar yok. Masalımı dinleyenleri hayalin en uzak ufuklarına, sisli mesafelerin ötesine sürüklemiyeceğim. Sadece, şimdi kahramanına bile olmamış, yaşanmamış gibi gelen ve savaştan önceki yıların kayıtsızlığı içinde eriyip kaybolan bir gerçek serüvenden bahsedeceğim.

Benim uzun savaş yıllarında; karanlık gecelerde, ekmek fırınlarının önünde, insanlardan, onların büyüklüğünden, iyiliğinden ümidimi kestiğim, yaşamaya olan sevgimin eksildiğini duyduğum anlarımda; geçip gitmiş uzak günlerin izlerini taşıyan çocukluğumun renkli dünyasında yer etmiş büyük balkonlu o geniş sinemanın hatırası ile avunduğum oluyordu.

Bu sinema çocukluğumun eski bir aşinasıydı. Evimizin üst kat pencerelerinden damı görülürdü. Bilhassa tatil aylarında haftada bir defa, evimizi caddeye bağlayan, etrafı eski zaman evleriyle kaplı, tozlu yolu aşıp sinemanın, resimlerle süslü camlı kapısına varırdım. Her hafta değişen bu resimlerdeki insanlar benim en yakın dostlarımdı. Binbir tehlikelerle dolu bir adada doğüşen deniz-

cilerin yanında bulunur, uçurumlardan atımı aşırır, son hızla giden giden otomobili ben sürerdim. Sinemaya girince en arkadaki tek koltuğa yerleşir, kendi hayallerimle, düşüncelerimle yalnız kalmak isterdim. Dakikalarca bekledikten sonra film başlar, bir sürü kavgalardan, silâh seslerinden sonra biterdi.

O yaz ayları nasıl korkunç derecede sıcaktı. İnsanlar ceketleri kollarında, beyaz mendilleri ellerinde dolaşıyor, sucu dükkânlarına şerbetçilere koşuyorlardı. Sinemalı sokak gitgite tenhalaşıyor, gelenler azalıyordu. Ama ben, öteki mahalle çocukları, semtin sinema delisi birkaç hizmetçi kızı, şımarık evlâtlıklar, birkaç avare, eskisi gibi gidip gelmekteydik hâlâ. Otuz kısımlı filmler her zamanki gibi salonu dolduran yirmi, otuz kişiye gösteriliyordu. Boş bir sinemada film seyretmek hiç de hoş bir şey değildi. Buck Jones'un yapıştırdığı yumruklar boş yere harcanıyor, Tarzan arslanları lüzumsuz yere öldürüyordu. En heyecanlı sahnelerde bile ses seda çıkmıyordu. Böylece sinema gitgide tadını kaybetti. Koskoca bir salonda yalnız başıma film seyretmek içimde bir korku yaratmaya başladı. Bu da büyük sinemaya birkaç hafta uğramam için bir sebep oldu.

Uzunca bir ayrılıktan sonra bir gün sinemaya koştum. Biletimi alıp salona girerken duraklayıverdim. Bir dondurmacı kapının iç tarafına sandalye atmış, külâhları, bardakları önündeki ufak masaya dizmişti. Beni görünce: «Kaymaklı mı, vişneli mi?» diyerek bir külâh çekip iki kaşık dondurma doldurdu, elime tutuşturdu. Hayret içinde bir köşeye çekilip beyaz önlüğü, neşeli söyleriyle hoşuma giden dondurmacının hallerini seyre dalmıştım. Her gelene bir külâh dondurma uzatıyor, komik sözler söylüyordu. Sinema o gün de tenhaydı. Bir köşede birbirine sokulan bir çiftten başka herkes dondurmasını yalamakla meşguldü. Hepsinin yüzünde bir sebepsiz sevincin izlerini görmüştüm. O sıcak yaz günlerinin birbirine benzeyen akışı içinde birden sanki her şey değişivermişti. Dondurmalı

sinema içime bir huzur, hayallerime bir genişlik getirmişti.

Artık her hafta filmin değişmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Her çarşamba günü, kapı önünde insanlara neşe ve saadet dağıtan babacan adamın elindeki vişneli kaymaklı dondurma külâhını kaptığım gibi salondaki yerimi alıyor, perdedeki olayların akışına, dostlarımın saadetlerine kendimi kaptırıyordum. O sıralarda kimse dondurmalı sinemanın farkında bile değildi. Hava sıcak, güneş yakıcıydı, insanlar rahat günlerin kayıtsızlığı içindeydiler. Biz, semt çocuklarından, üç beş avareden, bir kaç tembel evlâtlık ve hoppa hizmetçi kızdan, askerî okul öğrencileri ile flörtlerinden başka bu eşsiz saadeti duyan yoktu. Bunların çoğu da bir masal içinde yaşadıklarını bilmiyor, yıllarca sonra bir masal kahramanı halini alacaklarından habersiz bulunuyorlardı. Beıı bu yeni saadet duygusunun kapı önündeki babacan adamın dondurmasından geldiğini, o zaman anlamıyordum. Yalnız bu sıkıntılı, uzun yaz günlerinde farkına varılmayan bir sebeple, bol hayallerle yüklü bir sevincin içime düşüvermiş olduğunu hissediyordum.

Ama ne yapsalar, ne etseler olmadı. Aksine havalar ısındıkça ısındı. Kimse sinemalı sokaktan geçmez, aşklı dövüşlü filmlerin semtine uğramaz oldu. Genc dondurmalar dağıtılıyor, biz çocuklar, işsizler, serseriler, hizmetçi kızlar sinemayı doldurmağa devam ediyorduk. Hattâ üç beş kişi daha aramıza katılıyor, sokak boyunca en çok müşteri toplayan bizim dondurmalı sinema oluyordu. Koskoca salonda yirmi, otuz kişinin bulunduğu görülüyor, bir iki locanın loşluğunda insanlar olduğunu, babacan dondurmacının tepsisiyle dondurma bardaklarını o tarafa taşımasından anlıyorduk. Sinemacı bu kalabalığa memnun, arada bir sokağa çıkıp öteki sinemaların adamlarına caka satıyor, sigarasının dumanını o tarafa doğru üflüyordu.

Şu var ki, bu hal çok sürmedi. Karşıki ufak sinema da parlak bir şey düşünmüş, bulmuştu. Bir gün sokak bo-

yunca dolaşırken ufak sinemanın önünde bir kalabalığın biriktiğini gördüm. Bir sokak şerbetçisi güğümünün başına geçmiş, masanın üzerindeki bardaklara vişne şurubu dolduruyor, çatlak sesiyle bağırıyordu: «Giren içiyor, giren içiyor... Maşallah, şerbete bak. Buz gibi, buz». Gerçekten şuruplar bardakta öyle güzel görünüyordu ki seyircilerden birkaçı dayanamadı, birer paradi bileti alıp bardakları diktiler. Tabiî ben de o gün ufak sinemaya girmeden, o buz gibi şurubu içmeden duramazdım.

Böylece başlayan rekabet gün geçtikçe hızlandı. Dondurmalar daha bol, şerbetler daha lezzetli olmaya başladı. Karşılıklı bağrışılıyor, müşteri tavlamaya çalışılıyordu. Biz, semt çocukları, işsizler, avareler, evlâtlıklar ve hizmetçi kızlar şaşkına dönüyorduk. Bir heyecandır gidiyordu. Ama dediğim gibi bu maceradan kimsenin haberi yoktu. Herkes başka âlemlerdeydi. Burunlarının dibindeki, gözlerinin önündeki bu saadet kaynağını göremiyorlardı. Yalnız bizler semtin avareleri, bu heyecanlı, eşsiz dünyada yaşadık. Her gün telâşla caddeye kadar koşar, dondurmacı ile şerbetçinin yeni buluşlarını görmeye, yeni nüktelerini işitmeye giderdik. İkisi de şen adamlardı. Öğleden evvel mahalle aralarında dolaşır, bir kahvede tavla oynar, ahbaplık ederler, öğleden sonra da işlerinin başına koşarlardı.

Eski zaman masallarının insanlarına benzeyen bu adamlar sonra birdenbire nasıl yok oldular, bunu bir türlü anlayamadım. Bu eşsiz serüvenin sonu, o günlerin telâşı arasında kayboldu. Okullar açılmış, gerçek hayat bizi bu şiir dünyasından çekip almıştı. İlk yağmurlarla beraber dondurmacı ve şerbetçi de sanki sellere kapılıp bilinmeyen yerlere doğru uzaklaşmışlardı. Eşsiz bir masalın yaşandığını, bittiğini bilmeyen insanlar sinemayı doldurmaya başladılar. Kimse, hiç kimse şehrin göbek yerinde, herkesin gözü önünde yaşanan bu ele elegeçmez hikâyeyi bilemedi, göremedi.

Öyle sanıyorum ki, bir biz, semtin haylaz çocukları bir o işsiz güçsüzler, bir o kötü boyanmış hizmetçilerle.

tombul göğüslü evlâtlık kızlar bu hikâyeyi hatırlayacaklar. Ama hepsi de bir masal dünyasında yaşadıklarını, o yılların bir beyaz pantolonlu çocuğu için, eski zaman masallarının ahu gözlü sultanları, uçan halıları, gizli hazinelerinden farksız olarak uzun geceler boyunca onun hayallerinde yaşamış olduklarını bilmeyeceklerdir.

1947

ŞİMAL SOKAĞI

Şimal sokağına güneş girmezdi. Yalnız sabahın sisi içinde, gecenin yapışkan karanlığında yüzleri görünmeyen insanlar geçerlerdi. Bir adım ötesi görünmez, dar sokağın iki yanından yükselen uzun, kasvetli binaların hayaletleri seyredilirdi. Pencerelerden ışık sızmazdı, ara sıra perdelerin ardında silik gölgeler oynaşırdı. Gece yarısına doğru merdivenli sokaktan bir ayak sesi gelir, bir kapının kapandığı duyulur, sabaha kadar başka ses çıkmazdı. Odalarda yanıp yanmadığı belli olmayan ışıkların ne zaman söndüğü anlaşılmaz, sabahın gelişini her hangi bir şey bildirmezdi. Güneş doğar, çatılar aydınlanır, merdivenli sokağın biraz ışıklandığı görülürdü. Kapılardan zayıf kadınlar, biçimsiz vücutlu erkekler çıkardı, ama hiçbirinin yüzü görünmezdi.

O, bu sokağa gelişini karşıdaki kasvetli binanın penceresine bakarak düşünüyordu. Bu pencerenin bir kere bile açıldığını görmemişti. Perdesi hiç aralanmamış, bir insan yüzü, değil, öyle tatlı bakışlı bir genç kadın yüzü, bir kocakarının buruşuk, yaşlı bir adamın pörsümüş suratı bile belirmemişti. Başını uzatıp sokağın başladığı noktaya bakdı. O buradan girmiş, elinde bir valiz, kolunda eski pardesüsü ile bu ışıksız sokağa ilk adımını atmıştı. Önce karşısına dikilen koyu karanlığa bakmıştı. Bir kibrit çakmış, evlerin numaralarına bakmak istemişti. Rüzgâr ışığı söndürünce bir yenisini yakmıştı. Üçüncü kibritte aradığı yeri bulmuş, kapıyı yumruklamış, biraz sonra bir gölge kapıyı ona açmıştı. Bu bir kadındı, yalnız vücudu görülüyordu. Karanlık yüzünü silmişti. Boş odayı kiralamak istediğini söyleyince kadın onu içeri almış, bir merdivene doğru yürümüşler, trabzansız, her adımda sal-

lanan basamaklardan bir sofaya çıkmışlardı. Işıklar yanmıyordu. Bir aralık «Niye elektrik yok» diye soracak olmuş, sonra vazgeçmişti. Kadın bir kapı açmış, içeri girmişlerdi. Burası daracık bir odaydı, bütün ev gibi kapkaranlıktı. Kadın elindeki mumu masanın üstüne koymuş, ona karyolayı, sandalyeyi ve dolabı göstermişti. Para hususunda fazla konuşmamışlar, kadın kirayı alıp çıkarken «Birkaç gündür elektrikler bozuldu» demişti.

Mum ışığındaki odasında yalnız kalınca ilk olarak neler düşünmüş, ne yapmıştı? Galiba pencereye gidip, perdeyi kaldırmış, karşı evlerin kapkara hayaletlerini görmüştü. Bazı pencerelerde soluk ışıklar vardı. Birkaç dakika sandalyesinde oturmuş, yolculuğunu, büyük şehre varışını, Şimal sokağına gelişini düşünmüştü. Bir cigara içimi zamanda bütün serüvenlerini yaşamıştı. Sonra mumun solgun ışığında odasındaki eşyaların birer birer nasıl canlandıklarını seyretmiş, tavandan sallanan ampulün, dolabın karşı duvarına çarpan gölgesini görmüştü.

Kaç gündenberi Şimal sokağındaydı! Bir kaç defa sokağa çıkmış, gece yarısına doğru dönmüştü. Kapıyı hep o kadın açıyordu. Genç miydi, yaşlı mı, güzel mi, çirkin mi, anlaşılmıyordu. Gözlerini bir görebilse her şeyi anlardı. Ama karanlıkta birşey belli değildi. Bir defa karşıki evden nasılsa sızan hafif bir ışık altında ellerini, uzun parmaklarını, mavi damarlarını görmüştü. O sinirli el, hayallerine karışıvermiş rüyalarında yer almıştı.

Şimal sokağı insanlarına birkaç defa rastladı, pencesinden onları gidip gelirken gördü. Her yerdeki insanlar gibiydiler. İki bacakları üstünde gidiyor, geliyor, kollarını sallıyorlardı. Yalnız üzgün, düşünceli bir halleri vardı. Çok defa evin öbür kiracılarını düşünürdü. O kadın en üst katta oturuyordu. Öbürlerini merdivenden inip çıkarken görüyordu. Ama kimlerdi, ne iş yaparlardı, hangi milettendiler, hiç bir zaman öğrenemedi. Biri bile ona «Merhaba» demedi. Uzun, sıkıntılı geceler boyunca Şimal sokağına bakan penceresinde şehrin ışıklı caddelerini hayal ederdi. Bu merdivenli sokağın sonu büyük bir cad-

deye varırdı. Tramvayların, otomobillerin, insanların bol olduğu bir caddeye... Vitrinler aydınlık, sokaklar gürültülüdür, insan kendini yalnız hissetmez... Kime selâm versen alır, hangi kadının koluna girsen kabul eder. İki kadehten sonra dünya senindir, o büyük sinema vitrinleri, çorap mağazaları, pastahane vitrînleri insanın içini açardı. Dünya, Şimal sokağından ötelerdeydi. Buraya adım atınca insan bütün sevinçlerinin uçtuğunu duyuyor, o korku veren ölü camlar, dilsiz kapılarla karşılaşınca ürküyordu.

Neyse ki havalar henüz bozmamıştı, yağmur yağmıyordu. İnsan Şimal sokağının fırtınalı bir gecesini düşünmek bile istemiyor... Yağmurun kapkara bir yere düşüşü, gök gürültüleri içinde merdivenli sokağın arada bir aydınlanışı, binaların o ışık içinde bütün hüzünleriyle belirişleri, camlara vuran yağmur damlaları, rüzgârın çarptığı pencere... Böyle bir gecede insan neler düşünürdü. Bazan koskoca bir ay donuk ışığını sokağa düşürür, Şimal sokağındaki evlerin yarısı aydınlığa kavuşur,yarısı karanlıkda kalırdı. Ay ışığı merdivenli sokağa bir cinayet havası getirirdi. Sanki bir yerde bir insan bıçaklanacak, keskin bir kadın sesi sokakta inleyecek, polis düdükleri çınlarken, insanlar koşuşacak, bir gölge ay ışığında eriyip kaybolacaktı.

Genç adam yatağına uzanmış onu düşünüyor... Şimdi o yukarıdadır, tam üstteki odada. Ne yapar kimbilir? Onu kendi mahremiyeti içinde görmek istiyordu. Şimdi yavaş adımlarla merdivenlerden, basamakları hafifçe gıcırdatarak üst kata çıksa, onun kapısını aralasa, onu seyretse.. Muhakak bir petrol lâmbası vardır odasında, onun ışığında örgü mü örer, kitap mı okur? Belki de kiracılardan birinin dostudur, beraber yatmışlardır, başı omuzunda, elleri boynundadır. Yalnızsa, sırtında ince bir geceliği varsa, ilk bakışta genç adam onun gözlerinde değişik ışıklar, anlamlar görürse, ne yapardı? Onun uzun parmaklı, mavi damarlı ellerinden tutar, kendine çeker miydi, o petrol lâmbasının ışığı altında oda birden nasıl görünürdü?

Bir ayak sesi duyuldu, bir kapı kapandı. Merdiven-den biri iniyor, basamaklar gıcırdıyordu. Genç adam nefesini kesip, dinledi. Hafif bir ışık kapının altını sıyırıp geçti. Lâmbası elinde o merdivenden iniyordur, yüzü hafifçe aydınlanmıştır, belki gözlerinin bütün derinliği görülür.. Yavaşça kapıyı açıp baktı, uzun bir boy, kara bir elbise gördü. Ardından gölgeli saçları sallanıyordu. Arkadan görünüşü ile gençti, güzeldi. Bütün gece uykusu kaçtı. Şimal sokağını, evlerini, insanlarını, üst kattaki kadını düşündü.

Işıklı caddenin sıcaklığı, içinde soğumadan Şimal sokağına döndü. İlk adımını atar atmaz durakladı. Burası kendi sokağı olamazdı, aydınlık içinde bir yerdi. Pencerelerde ışıklar yanıyordu. Yalnız kendi penceresi karanlıktı, bütün ev ışığa boğulmuştu. Sanki sihirbazın biri değneğiyle bir dokunuşta bütün sokağı nura boğmuştu. Aydınlıkta sokağı seyretti, binalar şimdi daha çirkin, sokak kambur, biçimsizdi. Işıl ışıl parlayan sokak fenerinin altında sigarasını söndürdü. Kapıyı vurdu. Şimdi kapı açılacak, o görünecekti, Fenerin ışığı hemen yüzüne vuracak, gözlerinin derinliği, saçlarının tazeliği, vücudunun sıcaklığı bir bakışta anlaşılacaktı. Yeni bir sigara yaktı. Heyecanını hiç belli etmemeliydi. Tam dumanları havaya bırakırken kapı açıldı, bir baş uzandı. Genç adamın gözleri önce siyah bir rob, ince bir vücut gördü. Sonra ışığın titreyişleri altında buruşmuş bir yüzle, çökmüş göz bebekleri, yaşlı bir bakışla karşı karşıya geldi; titreyiverdi. Cigarası dudaklarından düştü. Kadın geri dönmüş gitmişti. Merdivenden onun beş basamak gerisinden çıktı. Odasına kapandı, elektriği yakmadı, perdeleri kapadı, hiç düşünmek istemeden uyudu. Sabah erkenden kalktı, eşyalarını topladı, kimseye görünmeden, merdiven basamaklarını gıcırdatmadan, kapıyı hafifçe çarptıktan sonra sokağa çıktı.

Şimal sokağı sis içindeydi. Evlerin üst katları görün-

müyordu. Islak bir soğuk vardı. Pardesüsünün yakasını kaldırdı, sigarasını ikinci kibritte yaktı. Sokak sakinleri henüz yataklarında uyurken güneş binaların damlarını yalamadan buradan gitmeliydi. Uzun geceler boyunca çektiği heyecanları, ümitleri, korkuları bu sabah sisi içinde dağıtarak uzaklaşmalıydı. Sigarasından iki nefes daha çektikten sonra, merdivenlerden inmeye başladı. Şimal sokağının sisi içinde önce sigarası, şapkası, sonra da ayakları eridi.

1947

SOLUK RESİMLER

Babam şimdi o soluk resimlerde yaşıyor. Ara sıra yırtık aile albümünü sandıktan çıkarıp sayfalarını çevirdiğimde onun birinci dünya harbinin bıyıklı bir subayı olarak, yahut siyah avukatlık cübbesiyle, veya bir gazino sandalyesinde düşünürken, Tuna'da arkadaşlariyle sandalda gezerken, yanında beyaz pantolonlu bir çocukla birlikte; çeşit çeşit fotoğraflarını seyrediyorum. Bu zamanın tokadını yiyen resimlerde onun bütün hayatının hikâyesini okur gibi oluyor, tam kırk beş yıl süren hayatı boyunca bir insanın serüvenini, mutluluğunu, sevinç ve acılarını hayalimde yaşatıyorum.

İşte onunla Çamlıca'da ailece çektirdiğimiz resim... Büyük bir ağacın altına bir hasır sermişiz, üstüne uzanmışız, solumuzda bir testi, bardaklar, sağımızda yemekler, meyvalar... Babam, annem, ortada, ben önlerinde, ağabeylerim yanlarımızda kollarını kavuşturmuşlar... Mevsim besbelli yaz sonlarına doğru bir gün, ağacın yaprakları dökülmeye başlamış, güneş hafif, fotoğraf oldukça soluk çıkmış.. Birer birer yüzlerimizi seyrediyorum. Annem başında krep örtüsü ile mahzun duruyor. Büyük ağabeyim kaşlarını çatmış, saçları taralı, tam Valantino neslinin bir örneği, ötekisi hayal içinde, saçlarını rüzgâr uçuruyor, ben dünyadan habersiz bir gülüşle babamın kucağına başımı dayamışım, gökyüzüne bakıyorum. Kim bilir o an niye dalmışım, bir kuşun uçuşuna mı, toplanan dağılan bulutlara mı!... Babamın resminde ilk göze çarpan gözleri. Her şeyi o parlak gözlerde okumak mümkün. Yanında karısı ve çocukları ile mesut bir anını yaşadığını fotoğrafda bütün huzuriyle göstermeğe çalışmış, ama bu gözlerin derinliğinde, bütün hayatı boyunca bir sürü ha-

yal yıkıntılarına uğramış bir iç âlem görünüyor...

Bu Çamlıca gezisinden hâfızamın kuytu köşelerinden birkaç anı çıkarabiliyorum. Bir arabaya binişimizi, ellerimizde bir sürü paketler taşıyışımızı, o gazinoyu, alçak iskemlelerini, hasırları, buz gibi bir bardak su içişimi, ateş yakarak ağabeylerimle babamın kebap pişirişini, annemin heyecanını görür gibi oluyorum. Bir aralık tek başıma ağaçların arasında dolaşmaya çıkışımı, uzakta oynayan kızlı oğlanlı bir sürü çocuğu seyredişimi, esen rüzgâra bağrışımı, Boğaza, geçen ufacık vapurlara şaşkın bakışımı hatırlıyorum.

Başka bir resimde babamla bir masa başındayız, kiraz yiyoruz. Sırtımda golf elbisem var, ayak ayak üstüne atmışım. Bir ötekinde uzun pantolonlu, mahzun bakmaktayım. Resimlerin tozunu siliyorum. Babam bu resimlerde bana yıllarca uzaktan gülüyor, hangi fotoğrafçı onu bu sevinçli anlarında yakalamış!.. Gene bir başka resim, bunda da bütün aile bir arada. Şimdi herbiri ayrı ayrı yerlerde olan bu insanlar bir an süren birleşmelerinin huzurunu yıllardanberi ancak bu soluk fotoğrafların içinde devam ettirebiliyorlar.

Her resimle birlikte içimden hem gülmek, hem de ağlamak geliyor, Yüreğimde bir ağırlık duyuyorum. Bir resmin karşısında ağlamak gülünçtür diyorum, gülüyorum, ama bu gülüş ağlamaktan beter. Yaprakları çeviriyorum. Bu dağınık albüm ne kadar eskimiş!. Her fotoğraf beni bir anı hazinesi ile karşılaştırıyor. Birer birer düşünüyor, hatırlıyor, üzülüyorum. Gülen, daima gülmek isteyen bir yüz... Neden hep gülümsemek istiyor? O acı tebessümü, hafif bıyıkların altındaki ince dudağa çizen nedir?

Bir keresinde onun öyle acı ve sert bakışlı bir resmi ile karşılaştım ki, şaşırdım. Çok sevdiği o sahil gazinosunda, bir masa başında, yalnızken bu resmi çektirmiş.. Etrafta kimseler yok, herhalde adamakıllı bir sessizlik vardı, çatlak sesli gramofon susmuştu. Yüzündeki derin iki çizgi acılı gözlerinden daha çok şey anlatıyor. O an

neler kuruyordu kimbilir? Birkaç ay sonra ilkbahar bulutlarını, güneşi, ayı, yıldızları, her şeye rağmen sevdiği insanları, evine giden uzun yolu, çiçeklerini, erik ağaçlarını, karısını, çocuklarını, tavla oynadığı arkadaşlarını bırakıp gideceğini aklına hiç getirmemiş miydi? Senelerce arnavut kaldırımlarına basa basa sabah erkenden çıktığı, gece geç vakit döndüğü sokağını; eski zaman evlerini; komşularını bırakacağını; bir daha küçük oğlunu o merdivenli sokağın başındaki elektrik fenerinin altında beklemiyeceğini, her gün yeni ve taze hayaller peşinde koşamayacağını o mahzun fotoğrafı çektirdiği gün düşünmüş müydü?

Babamın şu son resmi o kadar çok şey anlatıyordu ki!. O resme her bakışımda yeni, taze duyguların, içime dolduğunu hissederim. Babam için birkaç damla göz yaşını içime akıttım. Her defasında o mahzun yüz bana bir hayatın hikâyesini anlatır.

Çok zaman annemle beraber bu eski silik resimleri elimize alır, bakar ve susardık. Konuşacak tek kelimemiz olmazdı. Sayfaları çevirir, çevirir, sonra albümü eski yerine koyar, aylarca bir daha kapağını açmazdık. Bu konuda hiçbir şey anlatmazdık. Bütün romanımızı ezbere bilirdik. Yalnız o resimler, mahzun halleri, soluk görünüşleri ile ta içimizde konuşur, söze gelmeyen nice şeyleri bir bir anlatırlardı.

1947

BULVARDAKİ DURAK

Bilmem bu küçük otobüs durağını tanıyacak mısınız? Bazılarınız onu hatırlayacak, ama çoğunuzun aklına bile gelmiyecek. Dikkati çekmeden önünden geçip gidilen, ara sıra yağmurdan ve güneşten kaçıp sığınılan bu küçük durak yerini hattâ o semt insanları bile bilemiyecekler.

Eskiden, yâni bir kaç yıl önce bizim taraflar böyle değildi. Daracık, karmakarışık sokaklar, bir sürü ahşap evle tıklım tıklım doluydu. İnsan bira dalıverse yolunu kaybederdi. Bir yandan dar bir sokaktan girer onbeş dakika sonra öteden kocaman bir tramvay cadesine çıkıverirdiniz. Arada yıkık çeşmeler, cami harabeleri, yarısı kopuk minareler, tozlu meydanlar vardı.

Şimdi herşey değişti. Bütün şehri boydan boya kesen geniş bir bulvar buraları alt üst etti. Yeşil ağaçlarla, çimenlerle süslü asfalt cadde, otomobilleri, gürültüsü ile semti tanınmaz bir hale koydu. İşte bu ufacık durak yeri de tam dört yol ağzına yerleştirildi. İlk önce durak yerinde bir tabela taşıyan uzun bir direk vardı, o kadar. Yağmur altında dakikalarca beklemek üzüntülü bir işti. Güneş açınca bekleşenler terler dururlardı. Çekilir gibi değildi. Neyse, akıl ettiler, buraya kapalı bir durak yapmayı düşündüler. Üç dört yağız amele tembel tembel çalışarak on gün içinde bu ufacık yerini kuruverdiler. Hergün orada otobüs beklediğimden durak yerinin nasıl yavaş yavaş boy attığını görüyordum. Bittiği zaman gölgesine sığınanlardan biri de bendim. Tertemiz, kutu gibiydi, iki yanı cam, iki yanı beyaz badanalı duvar. Akşama kadar dolar dolar taşardı. Geceleri ise otobüs seferleri durunca tesadüfen önünden geçsem, ya bir dilenci çocuğu-

nun kıvrılıp yattığını, ya iki sevdalının titreşen karaltısını görür seçerdim.

Günler geçtikçe durak yeri de değişmeye başladı. Önce parlak camları tozlandı, sonra kirlendi, nihayet rengi değişti. Beyaz duvarlarda iri harflerle bir takım imzalar müstehcen resimler yan yana sıralanıyordu. Gün geçtikçe resimler ve yazılar duvarı kirletiyor, çıplak kadın resimleri daha açık saçık, küfürler daha çirkin oluyordu. Önceleri duvarlardaki bu resim ve yazıları siliyor, temizliyorlardı. Ama başa çıkamadılar. Bir müddet sonra, kimlerin ne zaman yaptığı anlaşılamıyan bu resim ve yazıları yine duvarlarda görmeğe başladık. Mektep helâlarının duvarlarında görülen açık saçık yazılar ve galip garip şekilleri otobüs bekleyenler görmemek için o tarafa bakmaz oldular. Hele kadınlarla genç kızlar başlarını o yana döndürdükçe kıpkırmızı kesilirlerdi.

Vakit bulup ta duvarları dolduran bu bir sürü yazıyı okuyamamıştım. Doğrusu herkesin önünde o tarafa bakmak bile insanı sıkıyor, utandırıyordu. Ama merak te ediyordum hani. İri harflerle bir beyit, bir küfür, bir imza ve acayip bir şekil görebiliyor gelen otobüse atlayıveriyordum. Benim için bu pislikler saçma ve ayıp şeylerdi.

Ama bir gün işin rengi değişti. Hafif bir yağmur şehrin üstündeydi. O günkü yağmur şimşeksiz, gürültüsüzdü. Hain hain bulvara dökülüyordu. Günün ölü bir saati olduğundan durak bomboştu, bir ben vardım, bir de bir kızla bir delikanlı. Onlar bir yanda ben bir yandaydım. Otobüs geciktikçe gecikti. Kimbilir o koca sarı nesne şehrin neresindeydi, yol mu tıkanmıştı, bir arabaya mı çarpmıştı, adam mı çiğnemişti, ne olmuştu bilmem ama, yirmi dakikadır görünürde yoktu. Elimdeki derginin ilân sayfalarına kadar gelmiştim. Nerdeyse can sıkıntısı yakama yapışacaktı. Ne yapmam gerek diye düşünürken, farkında olmadan güzelim duvarları kirleten yazıları seyre dalmışım. Bir köşede iri bir yürek resmi çizilmişti, altında kocaman bir yazı «Seni seviyorum Necla» ötede bir kıt'a: «Yıkıldı meşrebi dünya - Gönül bir türbedar oldu.»

Muhabbet kandili söndü - Gönül bir türbedar oldu.»

Birden ilgileniverdim. Kurşun kalemi bu satırları yazarken muhakak kırılmıştır diye düşünürken, öte tarafda gene acayip resimler ve anlaşılmaz satırlar gördüm. Bu sırada bir otobüs gelip gitti. Bense o sırada duvarda bir sıkıntılı, dertli dosta rastlamıştım, bir an içinde onun derdini, acısını ta içimde buluvermiştim. Kimbilir nasıl içi yanaraktan, sevdiğine şu kin taşan sözleri bağırıyordu.

«Bugün bana yolladığın ayrılık mektubu kalbime saplandı zehirli ok gibi. Dilerim o kolundaki bilezikler kelepçen olsun, evin bir hapishane, odan bir mezar, anan nöbetçin, baban mezarcın olsun. Ve mezar taşına yazılsın ki, yolcular fatiha etmeyin, bilin çok felâket getirdi gençler başına.»

Artık gelen otobüs beni istediğim yere götüremezdi. Ne sinemaya, ne kahveye gidebilir, ne de avarelik peşinde dolaşabilirdim. Bu birkaç satır bana, tanımadığım, bilmediğim, ama bana yakın olan bir insanın iç dünyasını açmış, sonra kapanıvermişti. O gün bulvar boyunca bir serseri gibi gezip durdum. Bir kanepeye oturup onu, bu satırları yazan kimseyi düşündüm. Neydi, kimdi? Bunları ne zaman yazmıştı? Nasıl sevmiş, niçin sevdiğinden bu tarife sığmaz nefreti duymuştu? Bu satırları yazarken eli titrememiş miydi? Mutlaka bir sigara içmekteydi, gece olmalıydı; yalnızdı, belki de biraz sarhoştu. Benim gibi şu kırık kanapeye oturmuş karşıki evin ışıklı pencerelerine bakmış, bir yandan Halici, öte yandan Marmarayı seyre dalmış, bu arada neler neler düşünmüş, hatırlamıştı. Dostu, arkadaşı, bundan böyle sevgilisi yoktu. O ufacık durak yeri gibi yalnızdı. Bir başınaydı, dertleri, üzüntüleri, aşkı ve kiniyle. Dertleşecek kimsesi yoktu, konuştuğu insanlar ondan, onun yaşadığı serüvenden, nefes aldığı dünyadan uzaktaydılar. Ona, bu gece vakti onu bir insan oğlu anlayamaz gibi geliyordu. O da bu ufacık durağı kendine dost seçmişti. Başını duvara dayamış, bir kurşun kalem çıkarmış, içinden kopan bu kin duygularını

titrek eliyle duvara kazmış, sonra imzasını atmayı unutarak, yabancı gözlere görünmeden bulvarın ışıkları altında gölgesini bir öne bir geriye ata ata silinip gitmişti.

Bulvardaki durak, duvardaki yazılariyle bana bir dost gibi gelmeğe başladı. Her gün otobüse binmeden önce, sıkılmadan, utanmadan duvarları araştırıyor, yeni bir itiraf arıyor, bulamıyordum. Çok kere durakda bekleşenleri incelediğim, ona buna dikkatle baktığım oluyordu. Şu ilerdeki dalgın delikanlı benim kahramanımdır diyordum, ama bir bakıyordum, o yüzündeki sert ifade veya sigarasını tutuşiyle bambaşka biriydi, benim tanımadığım dostuma benzemiyordu. Gelip geçen kadınlarda o hain kadını bulmaya çalışıyor, bir erkeğin kolundan geçen bilezikli, süslü bir kadın görsem yüreğim oynuyordu. Ama bu tahminlerimde hep yanıldığımı biliyordum.

Ara sıra duvarda başka kalemlerden çıkan yeni yazılar, beyitler okuyordum. Bunların çoğu manasız, saçma şeylerdi. Ama hepsinde de bir dünya sıkıntısı, bir yaşama üzüntüsü, bir aşk özleminin izleri vardı. Bir defa güzel bir çıplak kadın resminin altında okunaklı şekilde yazılmış şu kıt'ayı okudum ve defterime not ettim : «Madem ki güzelsin - Sokakta ne gezersin - Aşkından öl üyorum - Allah belânı versin».

Ama benim duvarı kendine dost edinen aşksız dostumun yeni izlerine rastlamıyordum. Önceki yazdıklarının bir kısmını da karalamışlardı. Onun gene bir sıkıntılı anında, gecenin karanlığına gizlenerek, dudaklarında yarım bir cigara ile buraya geleceğini, yalnızlığının dertlerini o dilsiz, dost duvarlara dökeceğini umuyordum.

Çok geceler bulvar boyunca tek başıma dolaşarak kahramanımın belirmesini bekledim. Uzun zaman onun yeni satırlarını göremedim. Yoksa diyordum, ne oldu, sevgilisiyle barıştı mı, büyük nefreti söndü mü, onu kolayca affedebildi mi? Yoksa yeni bir aşka mı tutuldu?

Bir Nisan akşamının ilk karanlığında bulvara çıkmıştım. Sigaram yoktu, elim cebimde eski, uzak bir takım

hayalleri arıyor gibiydim. Bir takım günlük olayları aklımdan çıkarmıştım. Ekmek derdini, para sıkıntısını unutmak, eski aşklarımın geçtiği, kaybolduğu yerleri, bitmiş tükenmiş rüyaları, unutulan umut kırıntılarını bulmak istiyordum. Nasıl oldu bilmem, birden bizim ufacık durağı yanıbaşımda gördüm. Camın ardında bir gölge var gibiydi. Bulvar ay ışığında parlıyor, otomobiller tek tük geçip gidiyordu. Biraz yanaşınca birisinin cigara içtiğini farketim. Işığı bir yanıp bir sönüyordu. Bulanık camı silip içeri baktım, bir adam duvara birşeyler yazmaktaydı. Öylesine dalmıştı ki yüzüne çarpan bir otomobil ışığı altında bir an şaşkın şaşkın bakakaldı. İşte o zaman yüzünü ve karanlık gözlerini seçebildim. Temiz giyinmişti, karavatlı ve şapkalıydı. Başını döndürünce beni gördü, ışıktan korkan vahşi bir hayvan gibi geri geri çekildi, sigarasını yere attı. Bir kedi gibi duvar diplerinden, bulvarın lambalarının ışıklarının düşmediği yerlerden, adeta kendi kendinden gizlenerek kayboldu. Ay ışığında görünmesini, bekledim, belirmedi bile. Rüyalarımızda bir görülüp, bir kaybolan, gerçek olup olmadığından şüphe ettiğimiz bir hayal yaratığı gibi ışıktan, yabancı gözlerden ürküp kendi dünyasına kaçıverdi.

Ertesi gün bulvara koştum. Sabahın ilk kalabalığını kocaman bir sarı otobüs alıp durağı boşaltınca hemen o duvarlarda bilinmedik dostumun yazılarını aradım. Ve karşımdaki mısralarla, birden çok uzaklara doğru, yalnız bir insanın tenha ve ıssız alemine doğru yol aldığımı hissettim : **«Sevmiyorum bu dünyayı ben artık - Dahi başbuğ yapsalar - Ne malında gözüm var, ne kahpesinde - Bana el değmemiş kederler lâzım - Ölümden beter, ölümden öte».**

Ben de güpegündüz, bulvarı dolduran bir sürü telâşlı insan arasında, gece yarısı duvar diplerine gizlenip, ay ışığından, yabancı gözlerden ürkerek kendi tenha, kimsesiz dünyasına doğru kaçan, o tanımadığım, bilmediğim şair dostum gibi; gizlenecek bir karanlık duvar köşesi bu-

lamadan, bir sürü yeryüzü yaratığı arasında durup, onu, kendimi ve daha anlayamadığım bir çok şeyi düşünüyordum. Onun, herkesten saklandığı karanlık geceleri, gizli dertlerini döktüğü duvarları, ölümden beter ve ölümden öte kederleri vardı; benimse beyaz kâğıtları bitip tükenmeyen üzüntülerim, hayallerim ve umutsuzluklarımla kirletmek alışkanlığım... Aramızdaki fark o kadar azdı.

1948

BİR HASTALIKTAN SONRA DÜNYA

Aylarca o daracık oda içinde nasıl çıldırmadan yaşadım, şaşıyorum. Ben, aynı iskemlede yarım saat oturamıyan; akşam üstleri, gece yarıları arka sokaklarda dolaşmayı, insanları, bulutları seyretmeyi, yağmura elleriyle dokunmayı seven insan; kirli beyaz duvarın dibindeki yatağından aylarca çıkmasın; gökyüzü diye pencerenin üst köşesinden soluk bir leke görsün, günler ve geceler boyunca odasının içinde güzelliğini, çirkinliğini ezberlediği bir takım tanıdık eşyaları seyretsin, soluk pembe perdenin üzerindeki güllere dair hayaller kursun, tavandan sarkan ampulle, kırık sandalyeyle, masadaki kitaplarla dostluk etsin!

Bu odayı yıllardır tanır ve severdim. İçinde nice serüvenlerim geçmiş, nice üzüntülü ve sevinçli anlarımı yaşamıştın. Balkona, asmanın gölgesine sandalyemi çeker, kahve içer, sigara tüttürür, arka arsadaki çocuklara, göğe yükselen uçurtmalara bakardım. Geceleri büyük bir ay tepemde belirir, ışığı üstüme düşerdi. Gece yarıları ses seda kesilince kendi kendimle baş başa kaldığım olurdu. Bir insanın hayalleri, düşünceleri, umutları, umutsuzlukları ile yalnız kalması ne kadar hüzünlüydü, güzeldi! Şimdi ne balkonla, ne ay ışığıyla, ne asma yaprakları ile dostluğum var. Hepsi bitti. Sanki asma kurudu, balkon çöktü, ay ışığını söndürdü.

Hikâye şiddetli bir baş ağrısı ile başladı. Kendimi yatakta bulduğum zaman ateşten yanıyordum. Hastalığın o ilk günlerini iyice hatırlıyorum. Önce aldırış etmemiştim. Bir iki gün sonra sokağa çıkacağımı, denize bakan gazinoda dostların yanısıra olacağımı sanmıştım. Tanıdık bir doktor gelmiş, bazı ilâçlar vermişti. Yatağa sırtüstü uzan-

mış eski dergileri karıştırmıştım. Sonra, günler ve geceler geçtikçe, olup bitenleri birbirine karıştırmaya başladım. O anlardan hatırımda kalanlar, yatağın karşısındaki pembe perdenin üzerinde renkten renge giren acayip hayaletler, elektrik ışığı altında yaşanan kâbuslu rüyalar, annemin yüzümde dolaşan eli, ara sıra yatağımın üzerine eğilen tanıdık birkaç yüz..

Fırtınalı geçen gecelerimde hayatımdaki bütün hataları, attığım yanlış adımları, boş yere yaşattığım hayalleri hatırlıyordum. Unuttuğumu sandığım bazı şeyler gece vakti diriliveriyorlardı. Kaç gece o uzaktaki insanı yanı başımda sanmış, ona ellerimi uzatmıştım. Bütün söyleyemediklerimi, bütün konuşamadıkları anlatmıştım. Bunca zaman nasıl susmuşum, içimdc kaynaşan bu sesleri nasıl da gizlemişim! O sonu gelmez gibi görünen gecelerimde daha neler sayıkladım, neler düşündüm. Bunları yastığa, yorgana, sandalyelere, masaya ve kitaplara sormalı! Hastalığın bir devresini hiç hatırlamıyorum. Ateş 41 e çıkmış, eş dost ümidi kesmiş, annem çıldırmak durumuna gelmiş, mahalleliden beni sevenler Tanrı'ya dualar yollamışlar, ben kendimi kaybedip, bitkin yatarmışım...

İşte o da bu sıralarda uzaktan gelmiş, yatağımın ucuna oturmuş, beni seyretmiş, eliyle alnıma, yüziime değmiş; bunları sonradan öğrendim. Çok zaman onun bu hallerini, o Ağustos sıcağında evin kapısını çalışını, merdivenleri çıkışını, beni seyredişini, üzülüşünü düşündüm. Acaba tek damla gözyaşını mendiliyle sildi mi? Bir an karşısında bitkin yatan insanın varlığı ile yokluğunun kendisi için bir anlamı olup olamıyacağını hatırladı mı?

Başka bir gün gene gelmişti. Ateşim biraz azalmıştı, görebiliyordum, konuşabiliyordum. Hava ne kadar da sıcaktı, insan boğuluyordu. Pencereleri, kapısı kapalı bir odanın içindeydik. Güneş içeriye dolmuştu; küçük bir parçası da onun saçlarına çarpıyordu. Bana, bir şey okumaktaydı. O korkunç günler içinde yaşadığım en güzel anın tadını hâlâ duyuyorum. Sevdiğim bir hikâyeyi okuyordu. Sevgilisini bekleyen genç bir adamın macerasını.

Bir aralık gülmüş, saçlarını geriye atmış, sonra bana bir limonata yapmıştı. Beraberce gülmüştük. Tadını ilk defa tattığım bir mutluluk içindeydim. Sanki içimi ılık bir su yıkamış, bütün kirleri, acıları, atmıştı. Bana öyle gelmişti ki bu an hep böyle devam edecek; o yanımda, elimle dokunacağım kadar yakında, rüyalara giren, hayallere karışan aydınlık bakışı ve saçlariyle bir adım ötemde olacak. O yazıyı okurken, üç odalı ufak bir evin, bir kumral çocuğun, bakışı huzur ve saadetle parlıyan genç bir kadının, işinden soluk soluğa dönen bir aile erkeğinin özlemini duymuştum. Hayat o kırk derece ateşle yattığım sıralarda ne kadar başka türlüydü! Bazan bütün hayatımın sona erdiğini; şu mavi şehirde yaşamış, caddelerinde gezmiş, denizlerini ağaçlarını, bulutlarını çocuklarını seyretmiş, bir gülüşü, bir bakışı, bir hali için bir kızı sevmiş, hayatta bir şeyler yapmak istemiş, bir insanın son hayallerini kurduğunu sanıyordum. Bazı anlarda da her şey o kadar kolay, saadet öyle yakında idi ki! Yataktan ayağa kalkınca, odadan dışarı çıkınca, elbisemi giyince, sokakta bir iki titrek adım atınca her şey bitmiş, halledilmiş olacaktı.

En korkunç hayaller gece vakti doğuyordu. Karanlıkta neler akla gelmiyordu. En güzel ümitlerimi bu anlarda kaybediyordum. Dünyada yaşamak boşuna oluyordu. Saadet benden başkalarının malıydı. Günün doğuşunu perdenin altından sızan ışık bildirirdi. O günde doktor gelir, iki iğne yapar, sevdiğim bir arkadaş ya gelir, ya gelmezdi. Kitaplığımın raflarında yıllardır elime almadığım kitapları sabırla okumaya başlamıştım. Artık kaç haftadır bu odada kapalı olduğumu hesaplamayı da bırakmıştım. Takvimi karşımdaki duvardan kaldırtmıştım. Günü, saati hiç merak etmiyordum. Sırtüstü yaşamaya alışmıştım. Kapalı kalmak eskisi gibi asabımı alt üst etmiyordu. Yalnız kapının çalınması ile heyecanlanıyordum. Sevdiğim bir dostun, hele onun gelmesini istiyor; yatağımda onu görür görmez söyliyeceklerimi düşünüyor, ayağa kalkar kalkmaz yeni bir insan olacağımı sanıyordum. Sanki birdenbire

eski tereddütlerden, alışkanlıklardan, umutsuzluklardan kurtulacaktım.

Odanın kapısı açılınca, o bir ışık gibi içeri doluyordu. Hasta hüznü taşıyan hava değişiyordu. Bana dışarıdaki âlemi, sokakları, kalabalığı, bir filmi anlatıyordu. Bir tren yolculuğundan, bir istasyondan, eski bir hâtıradan bahsediyordu. İçimde çocukluğumun o uzak günlerini hatırlatan bakışı, gülüşü, konuşuşu ile bu nekahetli insanı ölüm düşüncesinden ötelere götürüyordu. Bu yakınlığına, bu içten haline, sesinin tatlılığına, eliyle yastığımı düzeltişine bir anlam vermiyordum. Doğrusu hiçbir şey düşünemiyordum. Dalıp dalıp gidiyordum. Kısaca, o beni yaşamaya bağlayan bir köprüydü. Sadece onun,, uzaktan, sırtında sevdiğim robuyla yürüyüşünü, iki üç kelime konuşuşunu seyretmek için, onun ufacık kafasının içindeki hayallerini, düşüncelerini gözlerine bakarak anlamak için; tek kelime ile onıdan uzağa gitmemek için yaşamak istiyordum.

Böylece, ölümle günler ve geceler boyunca çarpıştım. An oldu ki yaşamaktan ümidimi kesmiştim. Her gece sabaha çıkamıyacağım düşüncesi ile gözlerimi kapatamıyordum. Ölmek.. Bu benim için, adım atmamak, kitap okuyamamak, bir film seyretmemek, sevdiğim insanların seslerini duymamak, onun ışıklı gözlerine dalıp gitmemekti. Mevsim sonbahara döndüğü günlerde ateşim düştü. Artık ne diyeceğimi, ne konuşacağımı iyice biliyordum. Doğrulup pencereden ağaçları, gökyüzünü, uçan kuşları seyrediyordum. Nekahat günlerindeki can sıkıntısı, dışarıdaki hayata hasret işte bu sırada başladı. Bol güneş altında caddeye çıkmak, bir otobüse binmek, kalabalık arasında dolaşmak, bir sinemaya girmek... Ya da onu bulmak, sarsak adımlarımla gezmek, bir gazinodan denizi seyretmek rüzgârda dağılan saçlarının tellerine bakmak, onları okşamak, öpmek...

Bir Eylül akşamı ilk olarak sokağa çıktım. Elbisem öyle boldu ki içinde âdeta kaybolmuştum. Köşebaşına gidinceye kadar komşulardan birkaçına rastgeldim, onların

şaşkın bakışları altında üç beş adım attım. Yürümenin bir zorluğu olabileceğini hiç düşünmemiştim. Serbest adım atmanın tadına, sevinciıe ne kadar hasrettim. Vücudum her adımda iki yana sallanıyordu. Ayağıma çarpan her küçük taşla düşecek gibi oluyordum. O arka sokaktan caddeye olan yol bana nasıl da bitmez tükenmez gibi gelmişti. Yanımdan her geçen sanki bana bakıyor, her insanın rüzgârı beni sarsıyordu.

Dünyaya uzun bir ayrılıktan sonra kavuşan bir insanın mutluluğunu kimse anlıyamaz! O cadde gürültüsü, insan sesleri, arabaları, dükkânları, ağaçları ile ne kadar güzeldi. Bir kenardan, önümde kaynaşan bu âlemi seyre dalmıştım. İnsanlar acele adımlarla gidiyor, tramvaylar dolup boşalıyor, ayakkablar boyanıyor, çocuklar gazete satıyor, bir telâştır gidiyordu. Ben şaşırmıştım, bu insanlara ne olmuştu, telâşları neydi? Kim kaçıyor, kim geliyordu? Biraz yavaş yürüseler, bağrışmasalar olmaz mıydı? Sonra, ağaçların altından yürümeye başladım. Bir gazete aldım. Yanımdan geçen kızların hepsi güzel, delikanlılar yakışıklı, çocuklar gürbüzdü. Dünya ne kadar iyi, rüzgârın esmesi, ağaçların kokusu, otomobil kornaları, çocukların sesleri ne tatlıydı! Semt sinemalarında gene o heyecanlı filmlerden biri vardı. Birkaç yumurcak birbirlerine, resimler gösteriyor, baş örtülü bir kadın onları dinliyordu. Caddede benden daha ağır yürüyen yoktu. Şehri ilk defa gören bir insan gibi her şeye, ayakkabı boyacısına, kambur simitçiye, çocukluğumun aşinalarından kapkara renkli sinemacıya ayrı ayrı, sevgiyle, dikkatle bakakalıyordum. Yeni açılmış büyük cadde boyunca inerken geçen arabaların tozu, rüzgârı suratıma çarpıyordu, aldırmıyordum. Gökten geçen uçaklara uçurtma uçuran çocukların şaşkınlığiyle bakıyordum. Her şey, uzaktan gelen tren düdüğü, karşı apartıman .penceresinden sarkan genç kadın, kaydırak oynıyan uzun saçlı kızlar, hepsi benim için bir yenilikti. Caddenin ağaçlarını, elektrik direklerini, apartımanları, evleri birer birer sayıyordum. Ölümü yenmiş bir insanın hayalleri, düşünceleri, âvârelikleri a-

rasında birden onu hatırlıyordum. Şuracıkta karşılaşıversek, diyordum. Onu yüksek bir pencere önünde, elinde kitabiyle görür gibi oluyordum. Sonra onu ilk görüşümde neler söyliyeceğimi, neler anlatacağımı bir bir düşünüyordum.

O gün her şey ne kolaydı! Uzun bir ayrılıktan sonra hayata ve insanlara dönen bir insanın hayalleri ne kadar aydınlık, umutları nasıl da taze idi! Ama şimdi o günkü, dünyayı, hayatı seven, aşka, umuda inanan saf insanı bir daha bulamıyacağımı biliyorum. O içimde bir rüzgârdı, esti geçti.

1947

KALABALIKTAN BİRİ

Tam köşe başında sigarasını yaktı. Yan sokaktan çıkan eşya yüklü bir arabanın geçmesini bekledi. Sinemaların karşılıklı uzandığı cadde boyunca dolaşan ve kahvelerin açık pencereleri önün de kâğıt oynayan tanıdıklara görünmemek için tozlu, tenha bir sokağa saptı. Kimse ile konuşacak tek kelimesi yoktu. Bu pazar gününün lüzumsuz telâşı ve boşuna sevinci içinde kaynaşan kalabalıktan kısa bir zaman için sıyrılması lâzımdı. Kendi hülyası, düşünceleri, ile yapayalnız olmalıydı. Toz içine gömülen ayakkablarına bakarak yürüdü.

Bu binalar eskiden yoktu. Ne çabuk yerden bitivermişler. Yalnız şu apartımanı çocukluk senelerinden hatırlıyorum. Arka sokağa bakan penceresindeki camı topla kırmıştık. Belki hâlâ öyledir. İlerdeki büyük arsada futbol oynar, kavga çıkarırdık. O uzun saçlı da bir köşede dururdu. Mavi bir lâstik topu vardı. Bir defasında çocuklar topu çalmışlardı da...

Ayağı bir taşa takıldı, düşmemek için sarsıldı.

Evet bu yol hiç de böyle değildi. Boş arsa da kalmamış. Hep yeni binalar göğe yükselivermişler. Eski günlerin, yıllar, yıllar ötesinin insanları da artık yoktur...

Yepyeni, ona yabancı evlerin, insanların arasından geçti. Tramvay caddesine bakan büyük apartımanların yanındaki ufak evi uzaktan seyretti. Bahçe duvarı yıkılmış, ağaçlar kurumuştu. Kapının boyası sararmıştı.

Bu balkonlu odanın gece vakitlerindeki halini bilirim. Perdenin ardında kımıldayan gölgeyi, görünüp kaybolan o genç kız çizgilerini... O balkonlu odaya rüyalarımda hep girmiş çıkmışımdır.

Bu eski, kaybolmuş şeylere yeniden eğilmek boşuna-

dır dedi, sigarasından bir nefes çekip, yürüdü. Tenha yolun ucu yine o büyük ve kalabalık caddeye çıkıyordu. Bir an sonra yeniden kendini o gürültü, o telâş, o heyecanlı gidiş geliş ortasında buldu. Ağaçların gölgesi altında arabalar tramvaylar koşup duruyorlardı. Pastaneler, sinemalar dolup taşıyordu. Bir taraftan bir caz havası yayılıyordu. Pazar günü insanları caddeyi doldurmuştu. Ütülü elbiseleri, temiz gömlekleri, kısa ropları, çorapsız bacakları, kokulu saçları ile şehrin kalabalığı bütün baş döndürücü haliyle önü sıraydı.

Kendini bu âlemin akıntısına kaptırıverdi. O da tuhafiye mağazalarının vitrinlerine, ayakkablarına, pastalara bakmaya başladı. Beş on kişi kaldırıma serilmiş akşam gazetelerinin etrafında toplanmışlardı. Çıplak ayaklı, kara bir çocuk boyuna bağırıyordu:

— Son havadisler... Üçüncü dünya harbini yazıyor. Üsküdardaki cinayet.

Gözleri iri başlıklara gitti. Kıtanın bilmem hangi ülkesinde yaşayan bir adamın söylediği korkunç sözleri okudu. Senelerdir duya duya, okuya okuya, yaşaya yaşaya bıktığı bu heyecandan başkaları hâlâ medet umuyor, aynı baş belâları, huzursuzluğu yeryüzünden uzaklaştırmayı düşünmüyorlardı.

Şu gazeteler niye bir gün de mesut, güzel, ferahlık duyuran bir havadis vermek istemezler? Hep cinayetler, harpler, ardında koşarlar. Katillerin resimlerini ilk sayfalara basarlar da insanlığa güzel şeylerden, aşktan, saadetten, kardeşlikten bahsedenlere, şairlere, sanatçılara kızarlar, onlarla eğlenirler?...

Bir gazete aldı. Kalabalıkta ötekine berikine çarpa çarpa yürüdü. Yıllardır huzursuzluğu en yakın dost olarak bilmişti. Attığı her adımda şüphe, endişe, korku duymuştu. Şimdi barış gelmişti, gene aynı duygulardan, aynı ruh halinden sıyrılamıyacak mıydı? Ama bu telâşlı haberlere aldırış etmeden geçenler daha çoktu. Onları seyredip sevindi. Hiç değilse kendilerini şimdiden üzmüyorlardı. Kolkola girmiş genç kızlar, delikanlılar gördü. Bir bakışı

insanın ta içine işleyen genç kadınlar gördü. Sadece düzgün bir çıplak bacağın peşi sıra koşanlar gördü. Sinemalara, yazlık bahçelere, parklara, dansinglere, meyhanelere, koşanlar gördü. Ama. bu kalabalık cadde boyunca gazetesini açıp, endişeli haberler okuyarak gülmesini unutan kendinden başka kimse görmedi.

Sonra sinema afişlerini, uçuşan saçları, kalkıp inen kısa etekleri, omuzları kesik japone kolları yanık derileri seyretti.

Yarın onu göreceğim, daireden girer girmez beni selâmlıyacak. Belki de yolda tesadüfen karşılaşırız. O kendisine söylemek isteyip de söyleyemediğim şeyleri anlar, ama belli etmez. Şirketin işlerinden bahsederiz. Son dedikoduları anlatırız. Havadan sudan bahsederek merdivenleri çıkarız. Sonra o kendi işine ben kendi işime koyuluruz. Önümdeki kâğıtları akşama kadar doldurur dururken onun da içerde bir takım hesaplarla uğraştığını, benim gibi bu kâğıt yığınlarından, rakkamlardan, kalemlerden, memurlardan, hademelerden uzak bir hayatı özlediğini düşünürüm. Koridorda arada bir karşılaşırsak gözlerimiz bir şeyler anlatır, dudaklarımız susar. Akşam da yine bir yokuştan inip tramvay durağında ayrı ayrı yönlere gitmek üzere ayrılırız. Onun arabası kalktıktan sonra ardından atlamak, ona yetişmek isterim, ama iş işten geçmiştir. Onun gülümseyişi hayalimde kalır, araba geçer, gider...

Az daha otomobil ona çarpıyordu. İriyarı bir adam kolundan çekip bağırdı:

— Hey, hangi dalgadasın delikanlı?

Sarsıldı. Ona bakanlar vardı. Şoför durmuş küfrü basmıştı. Etrafta toplanan insanlara baktı, ama aldırış etmedi. Gene kendi hayalleriyle kalabalığa karıştı. Genç çiftlerin sarhoş bir saadetle geçip döndüklerini görmek onda bir tatlı hüzün uyandırıyordu. Sol eli cebinde bozuk paraları boyuna karıştırıyor, bir şeyler hesaplıyordu.

Ay başına daha bir hafta var. Ne çabuk para eridi? Ne olacak ufak bir memurun maaşı ay sonuna kadar ye-

ter mi? Ömrüm boyunca şirketin basit bir memuru olarak mı kalacağım böyle? Her şeyden, her saadetten, her nimetten mahrum, 150 lira maaşlı bir memur. Yalnız bir hayat sürmeye mahkûm. Eve, anana, kardeşine bak, sonra da bir genç kıza tutul üstelik. Bu olur iş mi! O beyaz gömleği ile odadan odaya dolaşan esmer kıza bu durumda olan bir genç adam ne diyebilir? Derdini, aşkını nasıl anlatabilir? Hem sonra bu sıkıntı, bu huzursuzluk, bu saadet eksikliği, her gün yenileşen bu yeryüzü korkusu, yaşama neşesizliği, hedefsiz bir hayat belâsı...

Yeni bir sigara yaktı. Bir meydana çıkmıştı. İki delikanlı önü sıra iki hoppa kızın peşinden geçtiler. Meydanın ışıkları birdenbire yandı, loşluk daha da arttı. İnsanların gölgeleri bir tuhaf oldu. Kalabalık bir türlü bitip tükenmek nedir bilmiyordu. Daima yeni, başka, değişik yüzler, gözler, bakışlar vardı. Hiç biri ötekine benzemiyordu. Çoğu gülümsüyor, pek azı mahzun görünüyordu. Akşamın ilk karanlığı bütün bu insanların gizli olan kederlerini, endişelerini ortaya çıkarmış gibi göründü. Gülüşerek geçenler, koşanlar, bağıranlar, içkili gazinolara gidenler, yalpalıyarak dolaşanlar, ya da sevgilileri, karılariyle koklaşanlar; kısacası bütün bu kalabalığın insanları, az çok birbirine benzeyen düşüncelerle, tadsız hayallerle yüklüydüler. Hep aynı dertleri bölüşüyor, aynı çileyi çekiyorlardı. Görünüşleri başka, içleri birdi. Aynı üzüntülü hayatı yaşamışlar, birinin derdi hepsinin olmuş, hayalleri birleşmişti. Artık kalabalıktan biri, onun kendi derdi, kendi acısı, kendi sevinci, saadeti yoktu; aynı çileyi çeken, korkulu bir hayat serüvenini yaşayan bir insan kütlesi vardı. Ve o, bu kalabalık içinde yalnız başına değildi.

1948

ŞEHRİN IŞIKLARI SÖNDÜ

Artık şehrin ışıkları yanmıyordu. İlk karanlıkla beraber bütün kepenkler iniyor, daireler erkenden kapanıyor, pencereler sımsıkı perdelerle örtülüyor, caddeler boşalıyordu. Kuleleri, köprüleri, büyük binaları, binbir hikâyesi ile bildik bir dünya birdenbire gözden siliniyordu.

Şehir insanları karanlıkta yaşamaya alışkın değillerdi. Daha güneş batmadan bir telâş başlıyor, mavi ışıklı tramvaylar dolup taşıyordu. Karanlık çöküverince sokaklarda tek tük işinden geç dönenlerden, geceyi sevenlerden, bekçilerden, başka kimseye rastgelinmiyordu. Sokak fenerlerinin solgun ışıkları köşe başlarına düşüyor, geçip dönen insanlar, acayip maskelere bürünen yüzleri, kapanık kepenklere, yıkık duvarlara çarpan garip gölgeleriyle bir görünüp kayboluyorlardı. Uzaktan karanlık içinden yaklaşan her ışık noktası, ağzında sigarasiyle bir insanın geldiğini anlatıyordu. Yüzü, elleri, vücudu gece içinde erimiş insanlar hayaletler gibi sağdan soldan geçiyor, onları ya ayak sesleri, ya sigaralarının ateşi ve dumanı belli ediyordu. Arada bir mavi ışıklı, ince sesi gecede yayılan bir tramvayın, koşan parlak bir böceği andıran otomobilin rüzgârı insanlara çarpıyordu.

Uzun geceler boyunca karanlıkla, yalnızlıkla, korkuyla dost gibi yaşadım. Işıkların söndüğü saatlerde ellerim cebimde semtin arka sokaklarında, ufacık ahşap evlerin pencerelerindeki kalın beyaz çarşaf perdelerin kenarlarından sızan ışık kırıntılarını, oynaşan gölgeleri seyreder, ev içlerinden gelen hüzünlü alaturka şarkıları dinlerdim. Her ev benim için bir kapalı kutuydu. Saadetle, acıyla, sevinçle ve üzüntüyle yuğrulmuş insanlar gün sonu olur olmaz birlikte yuvalarına çekilir, her biri kendine ait olan ha-

yatı yaşamaya başlardı. Bekçi düdükleri arka sokaklarda inlerken tramvay yoluna çıkardım. Semtin ağaçlı caddesi maskelenmiş, loş ışıklı fenerleri ile önüm sıra uzanırdı. Bütün kepenkler kapalı olur, kahvelerin açılıp kapanan kapılarının aralığından kalabalık, bol dumanlı, şiirsiz bir dünya belirirdi.

Şu büyük, her katında birkaç ailenin barındığı apartımandaki insanların bu karanlık gecelerde ne yaptıklarını, o esmer tenli ışıltılı bakışlının odasının bir köşesinde ne düşüncelere daldığını, ince geceliğinin içindeki vücudunu, gözlerini dolduran hayalleri, bu kasvetli gecelerdeki halini merak ederdim. Kaç gece, kaç akşam üstü semt caddesinin uzunluğu boyunca bu ağaçların altında dolaşmış, upuzun göğe yükselen apartımanın üst kat penceresinden sarkan o uçuşan saçları ile delikanlıların dilinde dolaşan genç kızı güneş altında, penceresinin ardında yağmurun yağmasını veya karın düşmesini seyrederken, görmüştüm.

Onu bu ışıksız gecelerde penceresinin önünde bulmak imkânsızdı. Gözlerimi yüksek pencereye doğru kaldırır, ruhsuz bir vücut gibi sessiz ve hareketsiz duran iri binaya bakardım. Park tarafından gelen bir sigara ateşine çarpmamak için dikkatle yürür, gecenin rutubetli havasını içerek bizim küçük kahveye varırdım. Kahvenin ön kapısını kepenkle örterler, yandaki ufak kapıdan içeri girilirdi. Sokağın karanlığından kurtulup kahvenin dumanlı, aydınlık ve gürültülü havasına girivermek insanı şaşırtırdı. Bir adım atar atmaz dururdum. Bir köşede iki emekliyi tavla başında, kahveci çırağını radyoda Arap havaları ararken, şair arkadaşımı en dipteki masada sigarasını tüttürürken görürdüm. Bir sandalye çeker, dostumun son şiirini dinlerdim. Harpten, sefaletten, hürriyetten bahseder, kahvenin en dumanlı köşesinde saatlerce Whitman'dan, Péguy'den, Eluard'dan, mısralar okur, iyi günlerin geleceğini umut eder, insanların hürriyetlerine kavuşacaklarına inanırdık.

Gece yarısına doğru emekliler onuncu tavla partisine

başlarken dışarı çıkardık. Gecenin nemli havasını içimize çektikten sonra sinemaların karşılıklı uzandığı cadde boyunca yürümeye başlardık. Sinemalar dağıldığından bir aralık cadde kalabalıklaşır, sonra tenhalaşırdı. Adım başında birisiyle çarpışır, sigaralarımızın ateşini durmadan tazelerdik. Gecenin içinde tramvay yollarını tamir eden işçiler kırmızı ışıklar altında, korkunç yüzleri ve her an büyüyen elleri, kolları, korkunç gölgeleri ile çalışırlardı.

Bazan yan sokaklardan birinden bir kadın gölgesinin çıkıp daha tenha ve karanlık bir yere sapıverdiğini görür, ardına düşerdik. Taşlara çarpa, çarpa, yıkık evlerin, duvarların, carnilerin önünden ahşap evlerle dolu, köpek ulumaları gelen daracık sokaklardan, yokuşlardan iner, çıkardık. Her soluk fener ışığı altında kadın durur bizi beklerdi; o zaman biz de uzakta dururduk. Kadın tekrar yürüyünce biz de ilerlerdik. Çok dar, ıssız bir aralıkta, içimizde bir kahramanlık duygusu kabarır, birkaç adım atıp, kadına yaklaşır, onunla konuşmaya başlardık. Onu kapkara sokaklardan geçirir, üzerimize yer yer, köşe başlarında bekçi fenerlerinin ışıkları düşerek, semtin en tenha yerlerinde, içimizde bir tuhaf korkunun biriktiğini hissederek dolaşırdık. Kadın bize en olmayacak şeyleri, gece vakti ne aradığını anlatmak ister, kolumuza girer, bizden isteğine uygun teklifler beklerdi. Oysaki biz öyle şeylerden bahsederdik ki, kadın anlamaz, aptal aptal gülerdi. Bazan bir bulut ayı sıyırıp geçer. o zaman soğuk bir ay ışığı altında kadının çirkin suratlı, incecik bacaklı, perişan kılıklı bir biçare olduğunu görürdük. Ama aldırmazdık. Ay kaybolunca, biz üç âvâre, üç terkedilmiş insan, gece içinde ne aradığımızı bilmeksizin, bir şeyler aramaya çıkardık.

Ben o çok sevdiğim sokakların kaldırımlarında, bazı evlerin karanlıktaki duruşlarını seyre dalardım. İçimde açılan bir pencereden eski zamanın rüzgârı dolar, şimdi ne olduğunu, ne yaptığını, ne düşündüğünü bile hayal etmekten çekindiğim, saçlarını, gözlerini unutmaya başladığım,

bir insanın sesini, kendine mahsus halini hatırlayıverirdim. Belirsiz çizgilerle ufacık bir yüz gece içinde belirip, kaybolurdu.

Neden sonra kendimizi yapayalnız bir meydanın havuzu başında buluverirdik. Kadın çoktan bir bahane ile yanımızdan sıvışmış olurdu. Kanapeye oturur, bir sigara yakar, iklmiz de kendi hayallerimizle uygun bir şarkı mırıldanırdık. Arada bir ışıklar gökyüzünde bir şeyler arar, tepemizden geçip dururlardı. Oturduğumuz yerden şehrin bu karanlık dünyasında neler olup bittiğini düşünürdük. Belki birkaç sokak ötede bir cinayet işlenmekte ıssız bir köşede bir insan soyulmaktadır. Meydana bakan büyük binalarda, kaç çift dudak dudağa vermiş, bir vücut olmuşlardır.

Sigaramız sönünceye kadar susardık. Sonra kalkar, ayak seslerimizi dinleyerek yürürdük. İçimize, tramvay sesleri, sarhoş küfürleri ile birlikte acı bir hüzün dolardı. Şehrin üstüne çöken bu korkunç gece hiç bilmeyecekmiş gibi gelirdi. Sanki bir daha barış yeryüzüne dönmeyecek, bu siyahlık silinıniyecek, şehrin ışıkları her zamankinden parlak olarak bir daha yanmayacaktı. Dostum ve ben ışıkların söndüğü o gecelerde insanlığın bütün acısını ta içimizde bulurduk. Belki bir gün, bütün yeryüzü üstünden karanlıklar silinecek, insanlar sevinçli, mesut olacak, bütün kapalı pencereler sonsuzluğa açılacak, inik perdeler kalkacaktı.

O ışıksız geceler boyunca şehrin en arka sokaklarında, en ücra köşelerinde, tek masalı kenar mahalle meyhanelerinde, ıssız park kanapelerinde hep aynı şeyleri düşündüm. Barış insanları ve dünyası artık uçup gitmiş, içimizden yerine konulamaz bir şey kopmuştu. Ne bu ışıksız gecelerde, ne de daha sonraları bu hüzünden kendimi kurtaramıyacağımı anlıyordum.

1948

SAAT DOKUZDAN SONRA

Saat dokuzdan sonra yalnızlığım başlardı. O sıcak, rüzgârlı ağustos akşamlarının karanlığiyle birlikte içime bir sıkıntı, bir hüzün doluverirdi. Onun biraz sonra benden ayrılıp, şu yokuşun ya da köşenin başında kolumdan sıyrılacağını, apartımanların, evlerin sokağa vuran iri lekeler halindeki loş gölgelerinden sokak fenerlerinin ışıkları altında bir görünüp bir kaybolarak uzaklaşıvereceğini bilirdim.

Bir film mi seyrediyordum! Bir rüya içinde miydim! O geçtiğimiz yollar, bahçeler, bindiğimiz ufacık vapurlar, o tenha vapur iskeleleri, eski alaturka şarkılarını ezberlediğimiz gazino, her an insanlar arasında, heyecan içinde ara sıra birbirine değen ellerimizin ürpertisini duyarak dolaştığımız sokaklar, acele geçtiğimiz o meydan, o kalabalık yer, o köprü.. Herkesin bakışları neden bizdeydi, neden gelen geçen bir sana bir bana bakar, bir şeyler fısıldaşırdı?. O bakışlarda ne vardı bizi şaşırtan, heyecanlandıran.. Vapurun güvertesine kendimizi atar atmaz kurtulduğumuzu sanır ferahlayıverirdik. O ufacık vapurların isimleri ne tuhaf şeylerdi! En arka sıraya oturur, birbirinize tek kelime söylemeden, bu küçük vapurun bizi alıp götürmesini beklerdik. Ama gene etrafta o insanlar, bakışlar, konuşmalar, gülümsemeler vardı. Biz onlara değil hep denize, bulutlara, şehrin haline, korkunçluğuna bakardık, arada bir gözlerimiz birbirine geçerdi, eriyip akardık. Vapur bir sürü iskeleye uğrar, kalkar, gene uğrar, yine kalkardı. Son iskelede iner, uzun sahil yolunda yürüdük, koluma girerdi, güler, konuşurdu. Uzaktan her beliren gölgeyi süzer, her yaklaşan ayak sesiyle susardık. Akşam karanlığı bir yolun bitiminde çöküverirdi ansı-

zın. Bir tarafta oturacak iki sandalye bulurduk, bir gazoz içer, denizi, gözlerimizi, hülyalarımızı, aşkımızı seyreder, sonra kalkıp yine bir ufacık vapurla, akşamın ilk karanlığı içinde uzak ülkelere gidecekmişiz gibi heyecan, umut ve saadetle dolu yola çıkardık. Varacağımız yer sanki masallardaki gibiydi, oraya varınca yanımdaki insan bir buhar gibi uçacaktı. Vapurun her bağrışında bir ihtar sezerdim. Kısa sürecek bu anların bir tekini bile kaybetmemi bana bildirir, kendi dilince bir şeyler anlatırdı. Bizse neler konuşmazdık! Rüzgâr hep şiddetli eser durur. Eteklerini tutar, saçlarını tutardı. Elini avucuma alır, ısıtırdım, parmaklarımız bir şeyler anlatırlardı. Etrafta başka insanlar olduğunu unutmak isterdim. Sanki vapur ikimiz içindi, büyük bir hayal okyanusunda bu küçük tekne içinde yapyalnızdık. Gene yalnız olacağımız boş bir adaya gidiyorduk, orada bizi bekleyen bir ev vardı, bir de büyük büyük ağaçlar.. Yıllarca kalacaktık, onun saçlarını nasıl dağıtıp topladığını, uyurken aldığı nefesi, hergünkü sevincini, üzüntüsünü görecek, kalbinin her çarpışını duyup sayabilecektim. Ama vapur hayalî bir iskeleye, bir masal adasına değil, gider şehrin en işlek, en kalabalık bir iskelesine yanaşırdı. Bekleşen bir kalabalık görür, bağrışmaları, çirkin sesler, bir yerden kopup gelen kötü bir şarkının bitişini duyardık. Kalkar, iki kelime bile söylemez, elimi kuvvetle sıkar, benden evvel iskeleye inerdi, ardından atılırdım, birkaç adım gerisinden yürür, onun hızlı adımlarını, uçuşan eteğini, beyaz çantasını, ayakkabısını, karanlık içinde görürdüm, derken aramıza insanlar girerdi.

İşte o akşam masalın içinden çıkıp gerçekle karşı karşıya kala kalırdım. O semt tam da o saatte ne kalabalık, ne gürültülü olurdu! Ne çok telâşlı insan gelir geçerdi! Birtakım adamlar birtakım şeyler satarlardı gelene geçene.. Hele bir mısır pişiren ihtiyar vardı, hep onu seyrederdim. Ufak bir mangalın üstüne eğilip o Ağustos sıcağında mısırlarını kızartır, etrafında bekleşenlere verirdi. Çok defa ben de ondan bir mısır almak, o akşam kalabalı-

ğı içine elimde bir mısır koçanını kemirerek karışmak, onun evinin civarındaki bir yokuştan çıkmak, karanlık köşelerden kıvrılmak, şehrin yüksek bir semtinde, bir kanapeye oturup yalnızlığıma bir mısır koçaniyle karşı koymak isterdim. Ama cıgara yalnızlığa daha iyi gelirdi. Bir paket sigara alır, birini yakar, karışık sokakların içine dalıverirdim.

O yaz akşamlarını, birdenbire çöküveren karanlığı, tek başıma oturduğum kanapeyi, ıslıkla film havaları çalan gece avarelerini, karşı sahilin fakir evlerinde yanan solgun ışıkları, bir paket sigarayı nasıl ardı ardına içerek yarılayışımı hep hatırlıyorum. Onu düşünür, şimdi evindedir, yemeğe oturmuştur, annesi ve kardeşi ile yan yanadır, gizli bir heyecan içinde onları seyreder, birazdan odasına çekilip, yatağına girecek, bir kitap okuyacaktır: belki bir an dalıverecek, birşeyler hatırlıyacak, şehrin o tenha köprüsünde benim yayan, hülya içinde geçişimi hayalinde görecektir.

Gerçekten ben bu hayallerle o oturduğum ağaç altındaki kanapeden kalkar, bir tramvaydan ötekine biner, sonunda bir yokuşun başında atlardım, yokuşun dibinde o tenha köprü başlardı. Eşit aralıklarla ışıklar parıldıyan, bir ucundan bakılınca sonu gelmiyecekmiş sanılan, boş, kimsesiz bir köprü. Kaç defa mesut veya üzgün, sigaralı veya sigarasız, hayal içinde veya hayalden yoksun geçip döndüğüm köprü.. Haliçte büyüklü küçüklü gemilerin koyu gölgeleri aysız gece içinde belirirdi. Koyu bir derinlik içinde İstanbul tarafının bir sürü minaresi gökyüzüne çizgi çizgi yükselirdi. Çok ağır yürürdüm. Bir şeyler düşünür, ne olduklarını bilmezdim. Kafamın içinde yıkılan, kurulan dünyalar birbirine karışır giderdi. Bazı mısralar mırıldanır, bazı şarkılar hatırlardım. Her adımda bir hikâyeye başlamak arzusu içime dolar, bulvara varır varmaz o gürültülü küçük kahveye girip kaleme sarılmak aklımdan geçerdi. Oturup sayfalar, sayfalar doldurmalıydım. İçimde geçip dönen rüzgârları beyaz kâğıtlar üstünde estirmeliydim. Ancak ondan sonra rahat, huzur içinde yoluma

devam edebilirdim. Ama köprü biter bitmez unuturdum bunu. Bilirdim, masa başına geçecek olsam, kâğıda yalnız bir takım başlıklar, insan adları, imzalar, resimler çizecektim... Bulvarın yer yer düşen ışıkları içinde yürür gider, kâh adımlarımı sayar, kâh benden önde giden adama kaç adımda yetişebileceğimi hesaplar, bir fenerden ötekine kadar kendimle yarışır, Bizans surları üstünde bir gazino hayal eder, ilerden birbirine yapışmış geçen kadınla erkeğin benden, yaklaşan gölgemden kaçışmalarını seyrederdim. Bulvarın bittiği yerdeki ufak parkın çiçekleri, ağaçları arasındaki kanapelerde insan karaltıları görür, ben de onlardan biri olurdum. Ayak ayak üstüne atıp gelip geçen otomobillerle hayallerimi şehrin en uzak köşelerine kadar yollar, sigaramın binbir şekilde havaya karışan dumanı arasında karşı apartımanların pencerelerinde belirip kaybolan insanları saymakla vakit geçirmeye, bir avuntu bulmaya çalışırdım. Erkenden eve, ufak odama, göre göre bıktığım eşyaya, hep ayni şekilde, ayni biçimde, aynı tozlar altında yatan kitaplara, el değdiremediğim defterlere, yarım kalan yazılarımın hazin haline gece yarısından önce tahammül edemiyeceğimi bilirdim. Saat on ikiye gelmeli, caddelerde kimseler kalmamalı, bekçi düdükleri işitilmeliydi sadece. Uykuya dalmış semt içinden, ağaçlar altındaki yoldan rahat rahat, yabancı gözlere görünmeden geçebilirdim. Bütün ışıklar sönmüş olurdu, rahatlardım. Bazan bekçi ile karşılaşır selâmlaşırdık, bazan bir komşu penceresinden biri ardımdan dik dik bakar sanırdım. Sonra evin merdivenlerinden bir hırsız gibi yavaş ve çekinerek tırmanır, kimseyi uyandırmadan odama girer sabaha kadar uykusuzlukla uyku, eski hayallerle hayalsizlik, umutlarla umutsuzluk, sevinçle neşesizlik arasında başlıyacak sonu gelmez çarpışmaya kendimi bırakır, dalar giderdim.

O yaz akşamları saat dokuzdan gece yarısına kadar hep böyle geçti. Saadetle, neşeyle, umutla yüklüydüm. Ama bunları herkesten, hattâ kendimden bile gizlemek istiyordum. Bir kıskançlık içime dolmuştu. Saadetime ya-

bancı gözler ortak olmamalıydı. İlk karanlıktan, ilk aydınlığa kadar onun bana verdiği saadet dolu, geniş hayaller içinde kaybolurdum. Her gece oturup, saadetimi bir gramofon plâğı doldurur gibi kâğıtlara bırakmak isterdim, yapamazdım. Onun aşkımızdan, müşterek sevincimizden başka şeyler düşünmek, başka bir şeyle uğraşmak elinden gelmezdi. Belli belirsiz hayallere dalıp dalıp giderdim.

O günlerde yalnızlığım saat dokuzdan sonra başlardı, şimdi ise ne başladığı ne bittiği var. Bir büyük boşluk içinde yüzer gibiyim. Sabahtan akşama kadar birşey arayıp onsuz bütün tadını kaybeden bu büyük, kalabalık şehirde hiçbir şey anlamadan insanlara, denize, vapurlara, sevdalılara, tenha yollara, park kanapelerine, uçan kuşlara, renkli bulutlara bakıp hoş olmıyan serüvenler ardında kendimi oyalamak istiyorum. Hele saat dokuz olmuyor mu, aysız sonbahar gecelerinin nemli karanlığı, yapışkan hüznü çökmüyor mu; ben, bu şehrin eski bir sevdalısı olan ben, bu şehirden korkuyor, ondan uzaklara, kimsenin beni tanımadığı, hiç görmediğim, ismini bilmediğim yerlere kaçıp gitmek, kaybolmak, unutulmak, kendimi unutmak istiyorum. Ama bütün bu hülyaları bir park kanapesinde bir sigara dumanının dağılışında yaşayıp, gene her geceki yolumdan, elimi kolumu sallıyarak evin yolunu tutuyorum.

1949

S O N

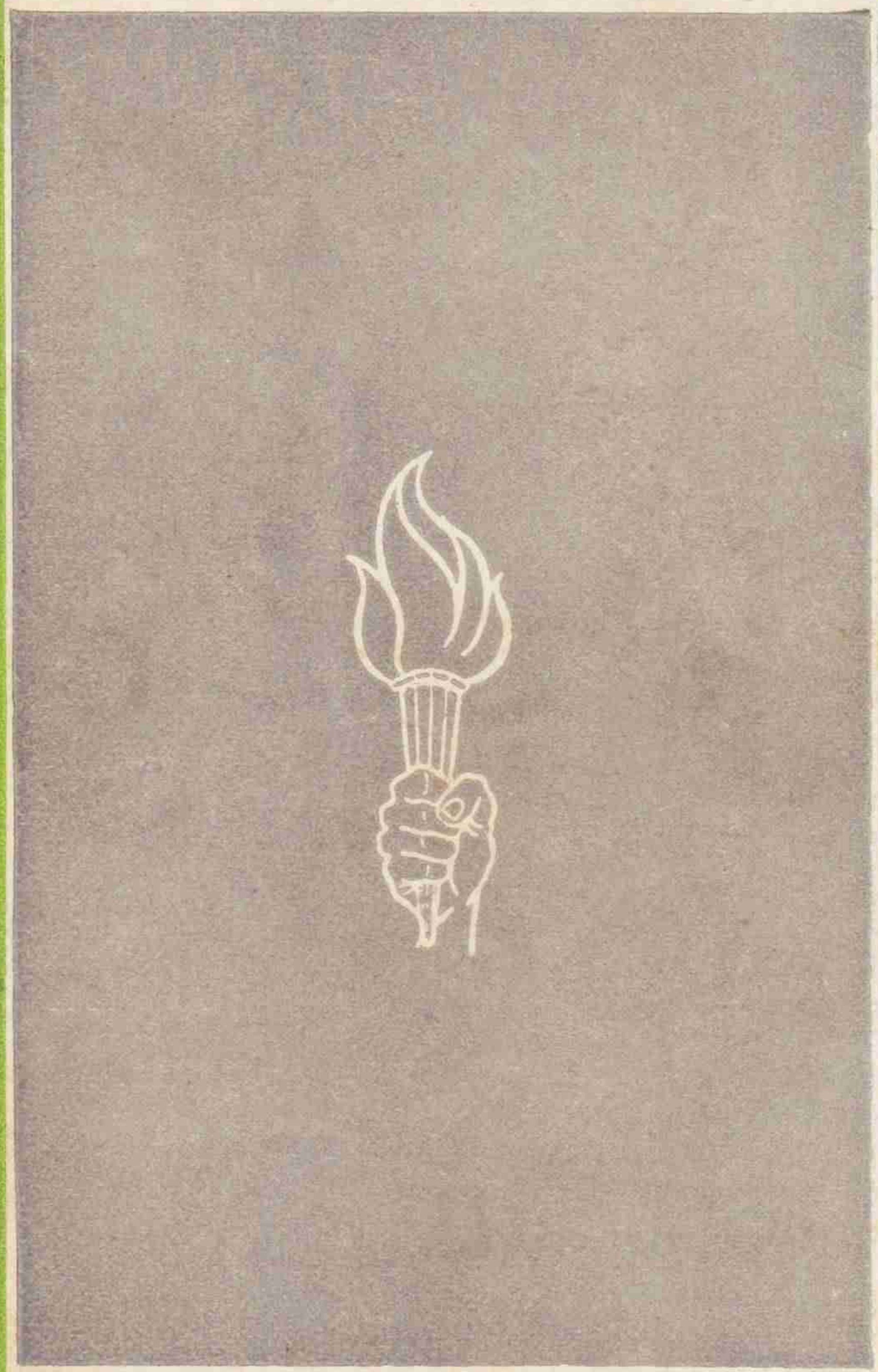
İÇİNDEKİ HİKÂYELER

Önce Ekmekler Bozuldu (1946)

Semt 3
Sahil Kahvesi 9
İstasyon 14
Önce Ekmekler Bozuldu 17
Yağmur Altında İnsanlar 23
Köprü Üstü 27
Meydan 31
Kibrit Alevi 35
Kadınla Erkek 40
Gölgeli Durak 44

Aşksız İnsanlar (1949)

Ahşap Ev 47
Haliç İskelesi 51
Yağmur Rüzgârı 55
Aşksız İnsanlar 58
Mahmut Beyin Gazetesi 61
Nuhun Gemisi 66
Yanıdan Çarklı 70
Dondurmalı Sinema 74
Şimal Sokağı 79
Soluk Resimler 84
Bulvardaki Durak 87
Bir Hastalıktan Sonra Dünya 93
Kalabalıktan Biri 99
Şehrin Işıkları Söndü 103
Saat Dokuzdan Sonra 107

100 Kuruş